

קובץ עובדות וסיפורים

עם גדולי ומאורי הדורות
מאוצרו של נכדו הגאון
רבי יצחק אליעזר יאקאב שליט"א
רב בית המדרש תבואות שור זולקאב

וראה"כ אוהל שלום צבי לשו"ב
וניקור וחבר הביד"ץ
"משמרת למשמרת" בארה"ב

יו"ל ע"י מכון
"אוצר אבי וילקוט אליעזר"

יצא לאור בפעם השנייה
לרגל יום השנה הראשונה
של מורינו זקנינו
הרה"צ רבי שלום זאב אייזנבאך זצוק"ל
עלה בסערה בשמים ביום גדול וקדוש
יום ב' דראש השנה
אחרי התקיעות והתפילות תשע"ב
ת.נ.צ.ב.ה. אמן

הצדיק המתמיד מירושלים

צור מחצבת קודש משפחת אייזנבאך
רבי וועלוועל אייזנבאך זצוק"ל
תרס"ט - תשע"ב

כל הזכויות שמורות

למכון "אוצר אבי וילקוט אליעזר"

אשדוד - ברוקלין נ.י.

להערות ניתן לפנות: 05484-53568

מטרת הקונטרס הוא ללמד את בני משפחתנו צאצאינו וצאצאי צאצאינו שמע בני מוסר אביך ואל תיטוש תורת אמן.
בוודאי אם נתמיד ונלך בדרכיו יהיה זאת לעילוי נשמתו של זקננו.
כמו כן עלינו להדגיש שאא"ז אמר לבנו הצעיר הרה"ח דוד שליט"א וביקש ממנו שילמד משניות המתחילות שמו
[ש'ל'ום ז'א'ב'] ולחזור על פה לטובת נשמתו, ת.נ.צ.ב.ה. אמן.

פתח דבר

ככלות שלוש יום לזקני הרה"צ ר' שלום זאב אייזנבאך זצוק"ל המכונה בפי כל ר' וועלוועל, הוצאתי לאור קונטרס בו עובדות וסיפורים אשר ניקב בשם "הצדיק המתמיד מירושלים", היות שרבים ושלמים ראו באיש הזה כאיש צדיק תמים מיקירי וחשובי ירושלים. ומחמת כי רבים מבני המשפחה שלחו הערות והארות לקונטרס שיו"ל בריש חודש חשון, הריני מו"ל שנית עם הוספות נכבדות שקבלתי מצאצאיו ויוצאי חלציו.

בבואי לעלות על נס קווים קצרים על קורות חייו העשירים, שומה עלי להרחיב את היריעה במעט אודות אביו הרה"צ ר' חיים צבי אייזנבאך זצוק"ל כפי שכבר באנו בקצרה אודותיו בקונטרס "ויתילדו על משפחותם" שהו"ל בשנת תשס"ה, ומפני חובת הקודש נעלה זכרונו לטובה שנית על שלחן מלכים בתוספת עובדות וסיפורים שנתוספו על שלחנינו מאז.

לא אמנע מלהזכיר את אשר שמעתי ממחותני הישיש הרה"צ ר' אליעזר זאב פאדווא זצ"ל אבי הגאון הצדיק רבי העניך פאדווא זצ"ל כשהיה בשנות זקנותו, זכיתי פעם ללותו לביתו, ולאורך כל הדרך דיבר איתי בגדלותו של זקני הרה"צ ר' חיים צבי זצ"ל, בתוך הדברים אמר לי הכרתי יהודים ישישים מן הדורות הקודמים, אף כאלו שהסתופפו בצ"ק של כ"ק מרן מהר"ש מבעלזא זי"ע, ועם כל זאת אני אומר לך שיהודי כזקין ר' חיים הערש היה חידוש גם בדורות הקודמים.

בבואי עם הספר אשגר בזה תשו"ח לבן דודי הרה"ח היקר באנשים ר' מרדכי הכהן בלום שליט"א מבית שמש שסיפורים רבים נלקחו מספרו היקר הצבי ישראל שכתב על זקנינו הגרח"צ זצוק"ל ויישר כוחו. [לאחרונה הו"ל ספר יקר הנקרא "דער קרוין פון בתי ראנד" יש בזה דברים נפלאים ומן הראוי לקנות].

ותשו"ח לדודי היקר הרה"ג ר' אשר אנשיל אייזנבאך שליט"א ואתו עמו עוד כמה נכדים יקרים וחביבים שעזרו לי רבות בליקוט הסיפורים והעובדות למען ידעו דורות אחרונים את הדרך הישרה בתורה ויראה ובמידות ובהלכות ומנהגים יישר כוחם ויתברכו בכל טוב סלה

כדברי הקדמה לקונטרס זה אציין את מה שכתב בשעתו דודי הרה"ח ר' חנינא שיף זצ"ל, כאשר העלה על נס את קורות חיי זקנינו הרה"צ ר' חיים צבי זצ"ל, וכך כתב:

"ספק גדול בליבי אם זקני הרה"צ ר' חיים הערש זצ"ל, שברח כל ימיו מפני הפרסום והכבוד, היה מסכים להעלות את שמו על ספר. ספק גדול אם רוחו היתה נוחה מסיפור שבחו, שבקצת קצתם ידועים, ורובם הגדול ידועים בינו לבין קונו בלבד, אולם בידועי את רצונו הנלהב, לחנך את יוצאי חלציו בדרך התורה והחסידות, בטוח אני שאם ימצא אדם אחד בלבד, שיתדבק בדרכו וילך באורחותיו, ולו בהנהגה אחת בלבד, והי' זה שכרי ולעילוי נשמתו של זקני."

דבריו שנכתבו בשעתו על זקנינו ר' חיים הערש, תואמים יחדיו גם את הלך הרוח של זקני ר' שלום זאב זצוק"ל, אך היות והמטרה לשמו הדפסתי את הדברים למען יעמדו ימים רבים לדורות הבאים לראות מקור שרשם ולהתדבק בדרכי אבות.

והזמן גרמא להדפיס קונטרס זה לרגל השמחה השרויה במעוני בנשואי נכדי היקר כמר ראובן נ"ו בן לבני הרה"ג ר' חיים צבי יאקאב שליט"א, עב"ג הכלה הבתולה מרת רבקה חנה גיטל בת הרה"ג ר' גרשון פאדווא שליט"א מעיר אנטוורפן בן הרה"ג ר' יוסף פאדווא שליט"א רב בית המדרש חשב האפוד וחבר ביד"ץ לונדון הבירה, כי הלא כך אמר שלמה המלך "עטרת זקנים בני בנים ותפארת בנים אבותם" יהיה קונטרס זה לתפארת על ראש צאצאיו היקרים, ולמורה דרך בעדם למקום שרשם. והי' רצון שיעמדו להם זכות אבותם להתברך ברב טוב, ויהא הקשר של קיימא ובנין עדי עד, ויזכו לבנות בית נאמן בישראל על אדני התורה והיראה בדרך החסידות לתפארת משפחתינו, ויזכו לכל טוב סלה בחיי ארוכי ובני ברוכי ומזוני רויחי, ונזכה כולנו לרוות מהם ומכל צאצאיו רוב נחת דקדושה כל הימים, אמן ואמן.

וכעת הננו מוציאים את החוברת בשנית לרגל יום השנה הראשונה להסתלקותו של האי גברא רבא זקינינו זצ"ל
זכותו תגן עלינו ועל כל ישראל להתברך בברכת כתיבה וחתימה טובה שנת גאולה וישועה אמן

תשרי תשע"ג לפ"ק פה עיר הקודש ירושלים תובב"א

הכותב למען זקיני הרה"צ זצ"ל

נכדו המלקט

פרק א

צור משפחת אייזנבאך הרוממה-מעיר קראקא-פעסט ארץ ישראל

רבי יהודא ארי' לייב אייזנבאך זצ"ל

לפני מאתיים שנה בערך בעיר ואם בישראל קראקא המעטירה התגורר יהודי צדיק הרה"ח המפואר לשבח ותהילה רודף צדקה וחסד במדה גדושה מוכתר בנימוסין, הסתופף בצל קדשם של צדיקי הדור, כש"ת מוה"ר רבי יהודא ארי' לייב אייזנבאך זצ"ל בן הרה"ח כש"ת מוה"ר רבי יוסף זצ"ל וזוגתו מרת דאבא ע"ה,

בהגיעו לפרקו נשא **רבי יהודא ארי' לייב** את זוגתו החשובה **מרת אסתר שיינדיל ע"ה**, ונולדו להם שלשה בנים, פרטים רבים מתולדותיהם וקורות ימי חייהם לא נודעו, אמנם זאת ידוע על **רבי יהודא לייב** וזוגתו שהיו בעלי חסד נפלאים, והיו מקיימים בהידור רב מצות הכנסת אורחים.

רבי חיים צבי זצ"ל סיפר עובדא מזקינא אבי אביו רבי יהודא ארי' לייב, השופך לפנינו אור מתיאור אצילות הוד תפארת דמותו הטהורה וגודל אהבת ישראל ששרר בקרב לבו הטהור. היות דירתו של רבי ארי' לייב ז"ל היה סמוך לנהר כבנין גבוה של שבעה קומות איש, פעם ניגש לחלון וראה מרחוק שאשה ישראלית טובעת בנהר רח"ל, וכיון שידע היטב לשוח בנהר לא חשב הרבה, ותיכף ומיד קפץ מחלון ביתו לתוך הנהר והציל את נפשה. וסיים רח"צ כי זקינא לא היה חסיד שוטה, ומגודל ההתאמצות של הקפיצה נחלש, ולאחר כמה ימים נסתלק מן העולם בעודו אברך צעיר לימים ביום ט"ו ניסן יום ראשון דיו"ט פסח, והשאיר אחריו שלשה בנים יתומים מאב ואם ל"ע, כי זוגתו אסתר שיינדיל ע"ה נסתלקה לפניו בדמי ימיה.

פרק ב

רבי אברהם אייזנבאך זצ"ל

כאמור נולד **ר' יהודא לייב ז"ל** שלשה בנים, אחד מהבנים היה **רבי אברהם זצ"ל**. לאחר פטירת אביהם עברו שלשה בניו מגאליצא לעיר הבירה של אוגאריין בודאפעסט, בהגיעם לגיל הגיוס היו צריכים להתייצב לצבא של הונגריה, גזירת הצבא היותה גזירה קשה מאד עבור בני ישראל הקדושים, סיבב להם השי"ת מן השמים כי **הגה"ק בעל דברי חיים מצאנז זי"ע** א שהיה אז בעיר הבירה פעסט, הלך **ר' אברהם** עם שני אחיו לקבל ברכת קדשו להשתחרר מהצבא, וכשנכנסו שלשתם להגה"ק מצאנז שאל אותם מה הינם רוצים, ענו ואמרו כי רצונם בברכתו שישתחררו מהצבא, ואכן הושיט להם ידו בברכת קדשו. לרבי אברהם התבטא: **"אתה לא תשרת בצבא אותך לא יקחו"**, וכך הוה כי את **ר' אברהם** פטרו מיד מלשרת בצבא, אמנם שני אחיו נלקחו לצבא, כי הממשלה הטילה על כל עיר סכום חיילים שצריכים להביא ממנו. וכשלקחו החיילים מעיר הבירה פעסט העמידו את כל החיילים בשני שורות, בתוכן עמדו גם שני אחיו, והגענעראל עבר בין השורות לספור החיילים, וכשהגיע לאחד האחים אמר לו שיצא החוצה מן השורה וצוה לו לילך לביתו, ופטרוהו מלשרת בצבא, אח"כ שיחרר גם את אחיו השלישי.

והיות שר' אברהם נתקשר עוד מבית אביו לרבינו הקדוש בעל דברי חיים זי"ע, לכן המשיך ההתקשרות לצאנז, עד שזכה אח"כ שנעשה אושפיזא של הגה"ק מצאנז זי"ע בעיר הבירה פעסט כמה פעמים בעת שהגה"ק מצאנז היה בפעסט.

פרק האיש מקדש

זוגתו **מרת מרים ע"ה** נתינתה מאביה ל"ע בעודה בקטנותה, אביה היה איש חשוב ונעלה מפורסם בצדקתו וחסידותו מיחסי כהונה ה"ה הרה"ח המפואר כש"ת **מוה"ר רבי שלום במוה"ר אביש הכהן אולענדער זצ"ל**, משפחת רבי שלום הכהן היתה ידועה למשפחת חשובה ומפורסמת¹, ואחר פטירתו ביום ר"ח כסליו נשארה אלמנתו ה"ה מרת רבקה ע"ה² בת מרת פאייה ע"ה, וגם כמה ילדים קטנים ובתוכם **מרת מרים ע"ה**. אנשים בעלי חסד החלו לאסוף מעות עבור האלמנה ובתה ע"ה, גם אל **הגה"ק רבי הערש'לע ליסקער זי"ע** נכנסו גבאי הצדקה. אמר להם הגה"ק מליסקא על מה אתם מבקשים מעות עבור בתו של ר' שלום הכהן אני רוצה שיביאוה לביתי וכאן תתגדל כשכל מחסורה עלי. ואכן הביאו את הילדה לביתו של הגה"ק, שם נתגדלה. והיא זכתה לשרת בביתו עד נשואיה.

מסופר כי כשהביאו אותה לבית **הגה"ק מליסקא** היתה קטנה עדיין ולא ידעה להתפלל טוב, היא הלכה והפצירה את המשמש בקודש שם ה"ה **הגה"ק רבי ישע'לע קרעסטרער זי"ע** שהיה בבחרותו שילמד אותה כיצד להתפלל. אמר לה רבי ישעי' באם רצונך שאלמדך להתפלל עליך להכנס לשק, ורק כך אלמד אותך מפני זהירותו בעניני קדושה. כדבריו עשתה ולימד אותה להתפלל, לימים ידוע היתה תפילתה כפלאי פלאים, כאשר כל סידורה היתה ספוגה בדמעות שהיתה מרטיבה את הדפים.

כשהגיעה מרת **מרים ע"ה** לפירקה חיפש **הגה"ק מליסקא זי"ע** עבורה חתן ת"ח ויר"ש. באותו עת עבר ר' אברהם דרך עיר ליסקא והציעו להגה"ק אותו לשידוך עבורה אך היו שאמרו שהשידוך אינו ראוי כל כך. אך הילדה מרים ע"ה עמדה בעזרת נשים וראתה את תפלתו של ר' אברהם כיצד מתפלל. אז הודיעה כי מי שמתפלל בבכיות ובהתלהבות כזה איתו היא רוצה להתחתן, ואכן מצאה את שאהבה נפשה בחור חשוב ירא ושלם מצוין ונשתדכו למז"ט בשעטומ"צ. כשהגה"ק מליסקא עמד מצד הכלה היתומה, והשיא אותם בדרך כבוד. זכו החתן טהלה לקבל ברכות מאליפות מהגה"ק הנ"ל שיתברכו בדורות ישרים ומבורכים נאמנים לה' ולתורתו, ושיהיה להם הצלחה ופרנסה בשפע, גם זכו לקבל ברכת קודש **מהגה"ק בעל דברי חיים זי"ע**, ואכן נתקיימה ברכת קדשם של הצדיקים במילואם.

ר' אברהם היה תלמיד חכם יר"ש נלהב, עכ"ז היה מקיים טוב תורה עם דרך ארץ, ואחרי הנשואין פתח חנות של מזון בעיר בודאפעסט, ותוך זמן קצר התחיל לזרוח אור הצלחתו למעלה מגדר הטבע, עד כדי כך שהיה להם בבית חדר שלם עם משכונות של חפצי ערך כלי כסף וזהב שהיה שייך לאנשים שחייבים להם מעות, הן מהלוואות שהלווה לאנשים והן מהחנות, והוא הלך בדרכי אבותיו בהיותו בעל צדקה ומכניס אורחים גדול, וזאת היה ידוע בעיר בודאפעסט כי יש שני יהודים בעלי חסד, האחד הראש הקהל הרה"ח **המפורסם רבי יצחק רייך זצ"ל**, והשני בדומה לו **רבי אברהם אייזנבאך זצ"ל**, כשביניהם שרר אהבה וידידות נאמנה ממש כתרי ריעין דלא מתפרשין.

בשב"ק כשהיה הרבה אורחים בעיר היו מחלקין ביניהן האורחים, חצי לקח ר' יצחק וחצי לקח ר' אברהם, שבביתו היו יכולים להתאכסן האורחים אפילו כמה שבועות, וכשהלכו לדרכם נתן להם צדה לדרך בצירוף סכום כסף גדול.

בעש"ק אחר חצות היום היה סוגר את חנותו ולא רצה למכור יותר מפני קדושת השבת, ואפילו באו הרבה קונים היה סוגר את החנות. בפעסט היו אנשים בעלי קנאה שהתקנאו בו שיש לו הצלחה יותר משאר בעלי החנויות. אז הלכו מלשינים להגה"ק מליסקא זי"ע והלשינו על זוגתו ע"ה שאינה גוזזת שערות ראשה ח"ו, כי ידעו שנתגדלה בביתו. הגה"ק שלח לקרא לה, כשהיא אינה יודעת את סיבת הדבר. וכשהגיעה לביתו שאל הרבי אם נכון הדבר שעוברת על

¹ סיפר **הגה"צ מפרעסבורג זצ"ל** שמקובל במשפחה בני ונכדי רבינו החת"ס שזקנים הגה"ק רבינו החת"ס זצוק"ל פדה את עצמו שוב אצל **הצדיק הקדוש ר' שלום אולענדער זצ"ל** שהיה כהן מיוחס. גם שמענו פעם מזקנינו ר' וועלוועל שלמשפחת אולנדער היה מקורם שם משפחתם ראפורט והחליפו השם לארלנדער, וגם שמענו מזקנינו הרבה פעמים שאנו נכדים להאון רבי חיים הכהן ראפורט זצוק"ל.

² יום פטירתה י"ג טבת.

דבר שהקפידו הצדיקים מאד, בפרט בזה"ק שאינה גוזזת שערות ראשה. אז השיבה לו בהתרגשות חס ושלום, ואחזה במטפחת ראשה ואמרה אני מבקשת מרבינו לראות אם אינני גוזזת שערות ראשי... כשהרה"ק נהנה מתשובתה, הוסיף לברכה אז בבנים הגונים.

בינתיים נתרבה משפחתם, ונולדו להם הבכור ה"ה **הגאון האדיר המפורסם רבי שלום לייב ז"ל, ורבי יוסף ז"ל, ורבי משה ז"ל, ורבי נפתלי שלמה זלמן ז"ל, והרב רבי חיים צבי ז"ל, [כל אלו נלדו בחו"ל].**

בעת ההוא יצאה גזירה מטעם המלכות על "צוואנג שולעס" שכל ילד מוכרח היה ללכת בבתי ספר ללמוד שפות זרות וכדומה, ורבי אברהם היה אובד עצות ולא ידע מה לעשות, כי לא רצה לשלוח את בניו לבתי ספרם, והיות שהגזירה היה חל עדיין בתוקף רק על הערים וכרכים הגדולים ולא על הכפרים, לכן פיזר את בניו אצל משפחתו הדירים בכפרים למשך כל ימות החול, ובשב"ק באו כולם חזרה לביתם, ואח"כ ראה שהדבר קשה מאד שכל המשפחה מפוזרת, כי הגם שהיה טרוד בחנותו ובשיעורי תורה, עכ"ז היה לו עינא פקחא על בניו ללמדם דרך ה' בדרך התורה וחסידות לבלי לשנות זיז כל שהיא מדרכי אבות, וקרה פעם בעת שבאו הילדים חזרה על שב"ק שמעה אמם הצדיקת מרים ע"ה שהבנים שוחחים ביניהם כדרך הילדים מה יהיו כשיתגדלו, אחד אמר שיהיה רופא ואחד אמר שיהיה חובש, ונתבעתה מאד וצעקה לבעלה בהתרגשות נוראה בזה"ל: **"אברהם! עבור זה אני מגדלת ילדים שיהיו רופאים וחובשין, אנחנו נוסעים מיד לארץ ישראל"**,

ומאז התגבש אצלם הרעיון להתיישב בארצינו הקדושה לעלות ולחונן עפרה, אז קיבלו עליהם ההורים להתענות שנה שלימה בשני וחמישי, שהשי"ת יקח מהם אור הצלחתם ויוכלו לעלות במהרה לארץ הקודש בשעטומ"צ, בלי עיכובים.

עלייתו לארה"ק

כשהתחיל **רבי אברהם ז"ל** להוציא מחשבתו מכח אל הפועל והחל בפעולות שונות לעלות לארץ ישראל, עמדו לפניו מוקשים רבים בדרך, כי לא נתנו אז רשות יציאה לזכרים שצריכים עדיין להשתלם בהצוואנג שולעס, אזי פנה לידידו הנאמן **רבי יצחק רייך ז"ל** שהיה לו יד ושם גם בהקונסולאט בפעסט, ור' יצחק סידר עבורם פאספורט, ועבור הבנים סידר פאספורט שהם נקבות ולא זכרים. אז קיבל רשות יציאה מהונגריה. ומכר את כל נכסיו בפעסט ולקח עמו סכום נכבד כדי לחיות מזה בארץ ישראל.

מרת מרים ע"ה הלכה לקבל על כך ברכת קדשם של כמה צדיקי הדור, ורבי יצחק רייך ז"ל מבודאפעסט ידע מזה ושלח מכתב **להגה"ק רבי יהושע מבעלזא זי"ע**, כי בעת שתגיע אשה מפעסט שרוצה לנסוע לארץ ישראל בגלל חינוך הבנים, יקרב אותה ויברכה, והיה הדבר לפלא כי בעת שהגיעה **להגה"ק מהר"י מבעלזא זי"ע** היה בדיוק באמצע קריאת מכתב זה, וכמובן שקירבה מאד ובירכה שתסע ויצליחו בעזהשי"ת, והתבטא עוד הגה"ק כי רואה על הדורות העתידות לצאת מצאצאיהם שיהיו נאמנים לה' ולתורתו, ואח"כ כשיצאה מבית הגה"ק וכבר הלכה איזה כברת דרך סיבבה ראשה, וראתה שהגה"ק מבעלזא מלווה אותה, או אז חזר הרה"ק לביתו. וכל ימיה התחרטה על כך שסיבכה ראשה, כי לולא כן מי יודע עד היכן היה מלווה אותה, והדבר הזה היה לפליאה גדולה בעיני החסידים, שהגה"ק ילווה לאשה, בטח הרגיש הגה"ק גודל מסירת נפשה עבור הנסיעה לארץ ישראל.

כשהיה הכל מוכן להנסיעה קנו כרטיסי נסיעה של הספינה עבור כל המשפחה, ובשעה טובה ומוצלחת עלו על הספינה עם כל המשפחה לנסוע לארץ ישראל, ועל הספינה קרה דבר פלא כי איזה איש ניגש לר' אברהם ושאלו היכן נוסע יהודי לאלכסנדריה? ענה: לא אני נוסע לארץ ישראל. ושאל אותו שוב האיש בהשתוממות מה לארץ ישראל? הלא

כולכם תמותו ברעב ח"ו, כששמע זאת נבהל וסיפר זאת לזוגתו את שומעת מה האיש אומר, ענתה לו זקנתי תלך ותגער עליו זה הבעל דבר בעצמו, והלך אח"כ לחפש את האיש על הספינה ג' ימים אך לא מצא אותו שוב.

התיישבותו בירושלים עיה"ק

הנה סוף כל סוף חננו את עפר אה"ק והגיעו בשלום, בעת הגיעם לא"י נסעו מיפו לעיה"ק ירושלים תובב"א עם עגלה כרכרה, שהונהגה ע"י עגלונית גרמנית, ובאם הדרך ראו האיך שגזלן עומד באמצע הדרך לעצורם ולשודדם רח"ל, והקב"ה ברוב רחמיו וחסדיו ריחם עליהם, ונתן רחמים בלב העגלונית בעת הגיעם סמוך להגזלן הרימה העגלונית את הבייטש ונתנה בו מכה הגונה להסוסים, והם קפצו ברגליהם הקדמית על הגזלן ורמסוהו לגמרי, והוא עם כל משפחתו ניצולו בס"ד והגיעו לעיה"ק ירושלים ת"ו בריאים ושלימים,

בערך בשנת תרל"ט - תר"מ הגיעו לארה"ק בשעה טובה ומוצלחת, אז התיישבו בעיר העתיקה בחצר רייסין, ואח"כ בבתי מחסה בעיר הקודש ירושלים תובב"א, והתגוררו שם עד זקנותם, ואז עברו להתגורר בבית בנם הרב ר' יעקב זצ"ל, בשכונת בית ישראל עיר החדשה. כדאי לציין בשבחו של רבי חיים צבי זצ"ל היאך היה מקיים המצוה של כיבוד אב ואם בהידור רב, כי היה מטריח עצמו לבא מידי יום ביומו מביתו שכונת בתי ראנד מרחק רב עד שכונת בית ישראל, ושימש את הוריו במסירות נפלאה עד אין שיעור.

כאמור לקח עמו ר' אברהם ז"ל סכום חשוב ונכבד לסדר עבורו דירה ומעמד פרנסה באה"ק, אמנם נדבת לבו הטהור לא נתן לו לשבת בחיבוק ידים, וכשראה את המצב הנורא של דחקות הפרנסה השורר בעיה"ק ירושלים ת"ו, התחיל לאט לחלק לצדקה המעות שהביא עמו מחו"ל, והיה דרכו של ר' אברהם ז"ל להלוות לנצרכים כספים עד לכשירווח ולא לתתם כצדקה, וטעמו בזה היה כמובן שהלואה אינו מתביישם לקחת כמו נדבה, וכיון שהדוחק בפעיה"ק היה נורא אזי לא הגיע הלכשירווח אף פעם, עד ששחל"ח גם המלוה וגם הלווים, וכך הלווה כל רכושו עד לכשירווח,

וסיפר הרה"ח ר' מנחם קליין זצ"ל ראש הדגל דח"ק פרושים עובדא שראה במו עיניו, איך שאחד בא לר' אברהם ז"ל בבקשה שרוצה לשוח עמו, ואמר לו טול ידיך לסעודה אז אדבר עמכם, ואמר לו הלה שלא בא כאן לאכול, ענה לו א"כ אתה יכול ללכת לדרכך, ואמר לו הלה אבל אני צריך לדבר עמכם, וענה אם תיטול ידיך לסעודה אדבר עמכם, וענה שוב הלה שלא בא לאכול, ענה לו א"כ אתם יכולים ללכת לדרככם, עד שלבסוף נתרצה הלה ונטל ידיו ואכל סעודה, וכמובן שהיה רעב כהוגן ואך מפני הבושה לא אבה ליטול ידיו, אבל כיון שהוכרח לאכול אזי ממש החיה את נפשו הרעבה עם סעודה הגונה.

ואחר שגמר לאכול שאל אותו ר' אברהם מה רוצה, ואמר לו הלה שיש לו בנות בוגרות וצריך להשיאם ומוכרח ללוות ע"ז כסף, וצעק ר' אברהם לזוגתו מרת מרים אנה תביא הנאפאליענס, (מטבע זהב שהיה במסחר אז בארץ ישראל) וענתה זקנתי ומתי יחזיר הכסף, ענה לה וכי מפני זה לא ישיא את בנותיו, והשליך על ה' יהבו.

זכו לראות דורות ישרים ומבורכים זרע ברך ה', עד כדי שהתבטא פעם הסב"ק מרא דארעא דישראל הגה"ק רבי יוסף חיים זוננפעלד זי"ע בלשון קדשו: "רבי אברהם פעסטער מיט די קינדער האלטן אויף ירושלים" [ר' אברהם פעסטער ובניו מחזקים את היהדות בירושלים].

כשהגיעו לאה"ק שאלו את מרת מרים ע"ה האיך עליתם לארץ ישראל הלא בניך יהיו שנאער'רס, ענתה זקנתי ע"ה "שנאער'רס זאלין זיי זיין און ערליכע אידן זאלן זיי בלייבן",...

כבד את ה' מהונך ומגרונוך

ר' אברהם זצ"ל היה מכבד את ה' מהונו ומגרונו כי נתחנן בקול נעים והיה בעל תפלה נפלא, לפעמים בקשוהו להתפלל כחזן בכמה בתי כנסיות כגון בביה"כ הנקרא רייסישע שול, ולפעמים בביהמ"ד של כולל שומרי החומות בעיר העתיקה, וכשעמד לפני העמוד עמדו בניו לצידו כמשוררים, כשכמעט כל בניו שמשו לאחר מכן כבעלי תפלות נפלאים, וכשנתוודע בעיר כי ר' אברהם פעסטער עומד לפני העמוד מוקף עם בניו המשוררים, אזי תוך זמן קצר נתמלא הביהמ"ד באנשים לשמוע אל הרינה ואל התפלה.

רבי אברהם זצ"ל נסתלק ביום י"ט אלול שנת תרע"ד ומנחתו כבוד בהר הזיתים.

זוגתו הצדקנית מרת מרים ע"ה נסתלקה ביום כ"ט ניסן תרע"ז ומ"כ בהר הזיתים.

פרק ג

הרה"צ ר' חיים צבי אייזנבאך זצוק"ל

רבי חיים הערש נולד בשנת תרל"ח שנתיים אחרי פטירתו של **הגה"ק מרן בעל דברי חיים זי"ע** לאביו **רבי אברהם זצ"ל** בעיר הבירה פעסט, ונקרא שמו בישראל **חיים צבי, חיים** על שם רבו הגה"ק מצאנז זי"ע, ו**צבי** על שם הגה"ק **רבי צבי מליסקא זי"ע** שנסתלק לבית עולמו בהאי שתא. והיות שאמו ה"ה **מרת מרים ע"ה** נתגדלה בבית הגה"ק מליסקא זי"ע הוסיפו לו שם זה.

בצעירותו עלה **רבי חיים צבי ז"ל** יחד עם הוריו לארצו הקדושה, ונתגדל בעיה"ק ירושלים ת"ו כשהכל הפליאו את התמדתו בתורה, אביו ז"ל למד עמו הרבה תורה וחסידות, וגם עם אחיו הגדול **הרה"ג המפורסם רבי שלום לייב זצ"ל** שהיה גדול ממנו לערך שלש עשרה שנה, (כי ר' שלום לייב נולד בשנת תרכ"ה) היה לומד עמו תורה בצוותא, ואכן החשיב רח"צ את אחיו הגדול הנ"ל לרבו.

אגב, רב גודל חילו וגבורתו בתורה של רבי שלום לייב ידוע ומפורסם, שישב על התורה ועל העבודה בעיר קדשינו ירושלים ת"ו בשקידה רבה ועצומה, וחיבר הרבה ספרים בכתב יד על ששה סדרי משנה, כמו שמביא בהקדמה לספרו **באר יצחק** על סדר קדשים, ומחמת העניות לא עלה בידו להדפיס כולם. גם הספר המפורסם **"תכלת מרדכי"** על טהרות נעשה על ידו, והיות שלא היה בידו לממן את הוצאות הדפוס, ואחד החזיק לו את כל הוצאות הדפוס לכן הדפיסו על שמו. הגאון האדיר **הרב רבי יעקב דוד הרידב"ז זי"ע** כותב עליו בהסכמתו על ספרו "באר יצחק" בזה"ל: **"הרב הגדול החריף ובקי בכל מקצעות התורה, ירא שמים גדול מצוין כש"מ שלום לייב אייזנבאך נ"י היושב בעיה"ק ירושלים יותר משלושים שנה בשקידה רבה והצנע לכת מנעוריו ומלא וגדוש בכל התורה כולה, וראיתי חיבורו שהוא אור כי טוב וכו' וכולם בשכל ישר וקרוב לאמת"**, עכ"ל, גם התבטא עליו פעם הגאון הנ"ל המאמר חז"ל שדרשו על הכתוב ארץ אשר אבניה ברזל אשר בלשון שארגא"ן ברזל נקרא אייזען [והיינו אייזנבאך].

התנאה לפניו במצות

בהגיעו לעול המצוות השתוקק מאד לתפילין מעור בהמה גסה מהודרים, ולא רצה להניח תפילין מעור בהמה דקה כנהוג אז, בימים ההם היתה עלותם של תפילין גסות הון רב, וגם לאביו ר' אברהם לא היה בר יכולת לקנות עבורו תפילין של גסות, אך הוא הודיע להוריו כי באם לא ישיגו עבורו לבר מצוה תפילין של גסות ישב בתענית אפילו כמה ימים, ואכן התחיל להתענות יום שלם, ואח"כ כבר התחיל להתענות יום השני ואמר שימשיך בתענית הלאה, וכשראתה

אמו ע"ה שבנה עושה זאת בפנימיות לבו לקיים מצות תפילין בהידור רב, אזי אמרה לו שתקנה עבורו תפילין גסות מהודרים להבר מצוה, ואכן קיימו הבטחתם.

פת במלח תאכל ועל הארץ תישן

כשרבי אברהם זצ"ל הגיע לאה"ק היה לו דירה קטנה ודחוקה, וכל אחיו הגדולים של ר' חיים צבי תפסו מקומות בבית לישן, ולו עצמו לא נשאר אח"כ מקום קבוע ללון בבית, ואולם בהגיעו לגיל הבר מצוה ונפשו חשקה בתורה, לא היתה לו מניעה כלל מהאפס מקום לישון בבית, כי כידוע שבעיר העתיקה בביהמ"ד של כולל שומרי החומות היה קיים אז משמרות ללימוד כל הלילה, או אז הצטרף למשמר בביהמ"ד הנ"ל, וכשנעשה עייף נשכב קצת על הספסל וישן, והרבה פעמים הצטרף לשני המשמרות גם קודם חצות לילה וגם לאחר חצות לילה, ועד הנשואין המשיך כך לישון בביהמ"ד הנ"ל תוך לימוד המשמרות, ולא עצר בעדו לא קור ולא חום וכדומה, וכך היה יגיע בתורה יומם ולילה בכוחות עצומים, ואכן עלה ונתעלה לתלמיד חכם מופלג מלא וגדוש בש"ס ופוסקים, אך כל זאת היה בהצנע לכת הצנע מתוך הצנע.

פרק האיש מקדש

כשהגיע לפרקו לקחו הגאון המפורסם כש"ת מוה"ר רבי משה נחום וואלנשטיין זצ"ל ראב"ד דעיה"ק ירושלים ת"ו, לחתן לבתו מרת אסתר גיטל ע"ה, ונולד להם בת ונקרא שמה בישראל רחל ע"ה, אולם בעת לדתה, נחת עליהם אסון נורא ואמה – אשתו נסתלקה ל"ע לבית עולמה, ובתו רחל נשארה יתומה מאמה.

זמן מה מפטירת זוגתו נשתדך עם מרת אסתר ע"ה בת הרה"ח רבי יצחק בער זצ"ל וזוגתו מרת בריינדיל רעכיל ע"ה (בת הגאון הגדול הצדיק ר' משה מנועוומסטע זצוק"ל מתלמידיו המובהקים של רשכבה"ג מרן החת"ס זצוק"ל, אי"ה כשנזכה נכתוב חיבור עליו ועל המסירות נפש שלו עבור ישוב אר"י, והקשרים עם רבו הגדול רשכבה"ג רבינו החת"ס זי"ע, למען דורות הבאים), וזכו ביחד להקים דורות ישרים מבורכים נאמנים לה' ולתורתו זרע ברך ה'.

לאחרי נשואיו היתה דירתו בעיר העתיקה, ואח"כ עבר לשכונת בתי אונגרין שע"י כולל שומרי החומות, וכשבנה הרב החסיד הנגיד המפואר כש"ת ר' מנחם מענדל ראנד זצ"ל השכונה של בתי ראנד בעיר החדשה, רצה ר' מענדל שהוא יעבור לגור בשכונתו והפציר בו מאד, אך לו לא היה חשק לעבור לשם, אמנם ר' מענדל לא הרפה מלהפציר, והביא עגלות משא על חשבונו והגיע לביתו ולקח החפצים מדירתו והעבירם לדירתו החדשה בבתי ראנד, ואמר שנותן לו הדירה עד ביאת המשיח ויעשה בו כחפצו ורצונו, ואכן אז בא לגור בבתי ראנד, ובדירה זו התגורר עד יום פטירתו.

ישנו גירסא אחרת על סיבת עזיבת דירתו לבתי ראנד, כי אז בימים ההם ששלטו הטורקים והאנגליים באה"ק, היה קיים הסדר בבתי הקדשות של הכוללים, שעל כל אחד שגר בדירתם לא יגור שם יותר מג' שנים, בלי שום טענות ומענות, תקנה זו נעשית בכדי למנוע חזקות על הדירות, וכאשר הגיע שנה שלישית היו חייבים לעזוב את הדירות ולחפש דירה חדשה אחרת, כך היה בדירות של בתי אונגרין, ובבתי נייטין, ובבתי ווארשא, וגם בבתי ראנד וכו', והוא שהתגורר בבתי אונגרין כשהגיע שנתו השלישית בבתי אונגרין הלך לו לחפש דירה חדשה, והלך לעבר שכונת "שערי חסד" לחפש שם דירה, ובדרכו עבר ליד בתי ראנד ובהשגחה העליונה עמד שם ר' מענדל ראנד ז"ל, וראהו ושאלו להיכן הולך וענה לשכונת "שערי חסד" לשכור דירה, ואז נתן לו ר' מענדל ראנד את הדירה הטובה ביותר של בתי ראנד לצמיתות בכדי שלא יצטרך להחליף את דירתו, ור' מענדל הנ"ל עשה כן רק לעוד שלשה אנשים, ה"ה הצדיק ר' ברוך יצחק פריינד זצ"ל, והצדיק ר' משה הערש ז"ל, והצדיק ר' יעקב ווינקלער זצ"ל, ואילו יתר האנשים ואפילו החשובים היו צריכים לצאת בכל שנה שלישית.

בביהמ"ד של בתי ראנד נתכבד ר' חיים צבי ז"ל להיות הבעל תוקע והבעל תפלה בימים הנוראים, והזכיר הרבה לטובה את ר' מענדל ראנד, אירע פעם שר' מענדל היה ל"ע בעת צרה, והעתיר עבורו ואמר בשבילו ספר תהלים שלש פעמים רצופין, וב"ה פעל לו ישועה.

יצוין מה שסיפר **רח"צ** כאשר בנה ר' מענדל ראנד את השכונה של בתי ראנד, חרט על לוח האבן שנבנה על ידי מענדל ראנד, ושאלו **רח"צ** למה חרט על לוח האבן רק השם "מענדל" ולא "ר' מענדל"? ענה לו ר' מענדל: האם אני אכנה את עצמי בתואר ר', נענה ואמר לו אספר לך עובדה שהיה בעיה"ק חברון ת"ו.

כידוע שימש שם ברבנות בחברון **הרה"ג רבי שמעון מנשה זצ"ל** שהיה מחסידי חב"ד, והוא היה גם הממונה על חלוקת המעות שנתקבלו מחו"ל עבור תושבי העיר, כאשר נסע רבי שמעון מנשה ז"ל להסתופף בצל רבו **הגה"ק בעל צמח צדק זי"ע מלובאוויטש** הראה לרבו את פנקס החלוקה, וראה הצמח צדק בפנקס שאצל כל מקבלי החלוקה הוסיפו להם את התואר ר' פרט לאחד, כשהביע הצ"צ תמיהתו על כך, אמר לו ר' שמעון מנשה כי איש זה הוא סנדלר ואדם פשוט, נענה הצ"צ ואמר דע לך ר' שמעון מנשה כי כל הדר בארץ ישראל ראוי לתואר ר', ומהיום ואילך תכפיל את קצבתו. וסיים ואמר לר' מענדל ראנד מכיון שאתה דר בארץ ישראל ראוי אתה לתואר ר' והסכים ר' מענדל והוסיף על לוח האבן את המילה ר'.

פעם קנה ר' מענדל ראנד ז"ל לבית מדרשו נברשת חדשה ויפה מאד, ורח"צ התנגד לתליית נברשת זו בביהמ"ד, אך ר' מענדל התעקש ותלהו בביהמ"ד, לימים הגביה המנקה בבית המדרש את המטאטא בכדי לנקות את קירות בית המדרש מקורי העכביש, וללא כוונה הכה על הנברשת ונפלה ממקומה, כששמע זאת ר' מענדל ראנד ענה ואמר: **"אם ר' חיים הערש אמר לא לתלותו, מסתמא כן צריך להיות"**.

באהלי צדיקים

כאמור לעיל שרבי חיים צבי ז"ל השתייך מבית אבותיו להגה"ק **בעל דברי חיים זי"ע א מצאנז**, [וגם הרבי מצאנז זי"ע כשהיה בפעסט אטאכסן בביתו של אביהם רבי אברהם זצ"ל ויש הרבה עובדות בענין אי"ה כשנרחיב נכתוב בענין] אמנם בירושלים עיה"ק הסתופף בצל קדשם של כמה וכמה מצדיקי הדור, כגון אצל **הגה"ק רבי אברהם שמחה הורביץ זי"ע מבראנוב**, והגה"ק **בעל "תורת חסד" מלובלין זי"ע**, וסיפר בנו ר' אברהם כי פעם באיזה יום טוב הלך רח"צ לקבל פני **הגאון בעל תורת חסד זי"ע** לברכו בברכת גוט יום טוב, וכשהגיע לבית הגאון שאל למשמשו אם יכולים להיכנס להגאון, נענה המשמש כי עכשיו אין יכולים להיכנס, אמנם הוא יכול להיכנס לשאול להגאון אם אפשר להכנס אליו או לא, והמשמש נכנס ושאל אם ר' **חיים הערש פעסטער** יכול ליכנס לומר "גוט יום טוב", ענה הגאון לא, וטרם שהספיק עדיין המשמש לענות לו את תשובת הגאון יצא התורת חסד החוצה ואמר לר' חיים צבי "גוט יום טוב".

כן הסתופף בצל קדשו של **הגה"ק רבי יהושע מטאמשוב זי"ע**, והגה"ק **רבי דוד'ל בידרמאן זי"ע מלעלוב**. חתנו **הגאון הסופר המומחה והירא ושלם רבי ישראל הלוי רוזנצוויג זצ"ל** סיפר בשם חותנו **הגרח"ץ** שהיה יכול להסתופף בליל שב"ק אצל שלשה צדיקים הנ"ל בזה אחר זה.

סיפר ר' חיים צבי כי לאחר שנשא את זקנתו מרת אסתר ע"ה נולד להם בת ה"ה דודתנו מרת שרה שיינדיל ע"ה, ואחרי שעבר זמן מה אירע פעם בעת שישב בשלחנו הטהור של **הגה"ק רבי יהושע מטאמשוב זי"ע** בליל שב"ק, פנה אליו **הגה"ק** ותחב בידו עצם ממאכלי שב"ק, ואמר לו: **"חיים הערש נא דיר א בן"** [הא לך בן] ואכן נפקדה אח"כ אשתו מרת אסתר ע"ה ונולד להם בן ה"ה דודינו הרב ר' משה יהודא זצ"ל.

כאשר שהגיע **הרה"ק רבי מאטאלע מראחמיסטריווקא זי"ע** לארץ הקודש התקשר עמו בקשר אמיץ ונהיה חסיד שלו בלב ונפש.

פעם כששהה **הרה"ק בעל ה"בית אברהם" מסלאנים זי"ע** באה"ק הגיע פעם לסעודת ברית מילה בביהמ"ד של בתי ראנד, ובסעודת הברית ישבו אנשים חשובים ור' חיים צבי ביניהם, ובאמצע הסעודה מילא **הגה"ק** את כוסו ביין וכיבד לכמה בעלי מנגנים לזמר, ומי שגמר לזמר שפך לו **הגה"ק** קצת יין מכוסו לכוס אחר וכיבדו בזה, אמנם לא נתן לאף אחד לשתות מכוסו, ואח"כ כשביקש **הגה"ק** ממנו לזמר, אזי כשגמר לזמר כיבדו לשתות יין מכוסו דווקא.

עם הרה"ק רבי מרדכי מראחמיסטריווקא זי"ע א

כשהגיע רבי מאטאל'ע מראחמיסטריווקא זצ"ל לירושלים עיה"ק תובב"א, בשנת תרס"ה, התפלל בשבת הראשון בעיר העתיקה בביהמ"ד תפארת ישראל הנקרא ניסן בק"ס שוהל, ואחרי התפלה בליל שב"ק באו חסידי ירושלים לקבל פני הרה"ק הנ"ל, וגם ר' חיים צבי ניגש להרה"ק והושיט את ידו ליתן שלום, אזי תפס רבי מאטאל'ע את ידו לזמן מה, לאחר מכן אמר שהרגיש שהוא מקשר ומושך אותו אליו, ואח"כ אמר לו רבי מאטאל'ע "איר וועט זיין מיין חסיד" [אתם תהיו החסיד שלי], ובנו ר' וועלוועל היה אומר: "ער האט איהם גישלעפט אזוי א מגנעט". מני אז נתקשר אל רבי מאטאל'ע בקשר אמיץ וחזק כל תימוט בהתקשרות אהבה נאמנה עד אין שיעור. וכן היה שעד זיבולא בתרייתא לא ניתק ממנו התקשרותו לצדיקי בית ראחמיסטריווקא טשערנאביל, וכן בניו המשיכו להתקשר לצדיקי ראחמיסטריווקא - טשערנאביל, ר' חיים צבי ז"ל נעשה לנאמן ביתו של רבי מאטאל'ע, ודבר זה נתוודע אח"כ לכל כי רבי חיים הערש פעסטער (פעסטער קראו לו ע"ש שבא מעיר 'פעסט') הינו יד ימינו של רבי מאטאל'ע.

פעם התבטא על מה ולמה התקשר לבית ראחמיסטריווקא - טשערנאביל, בו בזמן שאבותיו היו חסידיו של מרן בעל ה"דברי חיים" מצאנז זי"ע, כי היות ואצל צדיקי ראחמיסטריווקא - טשערנאביל מצא שני דברים בעבודה שגם הוא דבק בהם עד מאד, והם: שמירת הברית, ומידת: "הצנע לכת עם אלקיך", וידוע שבעניני קדושה הצטיין מאד, וכן גם במדת הצנע לכת היה ממש מגאוני הגאונים.

אירע פעם שרבי מאטאל'ע לא הרגיש בקו הבריות, והרה"ק רבי דוד'ל בידרמן מלעלוב השתוקק מאד לידע משלום רבי מאטאל'ע, היות שהזכיר עצמו לטובה ולברכה לפני הגה"ק הנ"ל, ודירתו של רבי דוד'ל היתה בעיר העתיקה, יצא רבי דוד'ל יחד עם נכדו רבי משה מרדכי זצ"ל (לימים האדמו"ר מלעלוב) מעיר העתיקה עד שכונת מוסררה בכדי לשאול בשלומו של רבי מאטאל'ע, באמצע הדרך ליד "יפו טויער" התבטא רבי דוד'ל לנכדו הנ"ל כי באם היה בא אחד לבשר לו משלום רבי מאטאל'ע אני מבטיח לו עולם הבא, ופתאום הגיע מנגד רבי חיים צבי ואמר לרבי דוד'ל שנשתפר ב"ה המצב של רבי מאטאל'ע ורבי דוד'ל חזר לביתו.³

בספר "הצבי ישראל" כותב: "שמעתי מא"ז ר' ישראל רוזנצוויג זצ"ל כי בירושלים עיה"ק היה איזה חכם מהספרדים שהיה תלמיד חכם ועשיר גדול, ורצה מאד שילמדו קבלה והוא יתמוך בלומדים, וביקש גם מא"ז ר' חיים צבי וממחותנו הרב ר' מרדכי צבי שמערלער שיבואו ללמוד קבלה ויתמוך אותם, ונכנסו שניהם לרבי מאטאל'ע זי"ע וסיפרו לפניו דברי החכם הספרדי, וענה רבי מאטאל'ע בזה הלשון: "אני זוכר בראחמיסטריווקא היו בעלי מדרגה גדולים ולא למדו קבלה, למדו שמונה עשר פעמים ספר ראשית חכמה טרם הנשואין, והיום אברכים תופסים צפרים באויר (כאפ"ן פייגלאך אין דער לופטן)".

ידוע ומפורסם העובדא כמה מסר ר' ח"צ את נפשו עבור ר' מאטאל'ע זי"ע, היה זה ביום ראשון דחול המועד פסח שנת תר"פ הלך רבי מאטאל'ע ביחד עם ר' ח"צ כשאיתו נלוו בנו ר' שלום זאב זצ"ל שהיה אז בילדותו, ועם ר' מנחם ב"ר פנחס הערש שיינבערגער ז"ל נכדו של הגה"ק רבי יוסף חיים זוננפעלד זי"ע, ועוד גבאי שלישי הרבה פעמים היה ר' שלום זאב מתלווה יחד עם אביו לר' מאטאל'ע לכותל המערבי, אך הפעם פנה ר' מאטאל'ע לר' שלום זאב ואמר: "דער יונגל זאהל נישט פארן", [עכשיו לא תסע עמנו לכותל המערבי], הא לך מעות ותסע משער יפו חזרה הביתה, והם

³ גירסא נוספת, פעם לא הרגיש הרה"ק רבי מאטאל'ע ע מראחמיסטריווקא זי"ע בקו הבריות, ושלח את רח"צ להגה"ק רבי דוד'ל בידרמן זי"ע מלעלוב שיוכיז אותו לטובה בתפילותיו הטהורות, בבוקר כאשר הוטב לו קצת שלח שוב את רח"צ לבשר להגה"ק הנ"ל שהמנע הוטב לו במקצת, והלך לביתו של רבי דוד'ל לבעיר העתיקה, אמנם כשהגיע לביתו אמרו לו שרבי דוד'ל נסע לבקר את רבי מאטאל'ע, ע, ו חזר מביתו ופגש את רבי דוד'ל ל בשער יפו ובשר לו שהמנע של רבי מאטאל'ע הוטב במקצת, ענה רבי דוד'ל ל ער זאל דערלעבן משיחין, [שיוכה לקבל פני משיח צדקינו], וכשאמר זאת רבי דוד'ל ל הבחין רח"צ באמירתו שאחד מבין שני האדמו"רים הללו יסתלק באלו הימים כך הוה כי רבי דוד'ל נסתלק בשבוע זה, והוסיף רבי מתתיהו דייטש זצ"ל המשך לסיפור הנ"ל שהוא ליווה את רבי דוד'ל ל במעמד הנ"ל, ובעת הנסיעה אמר לו רבי דוד'ל ל אם יבא אחד לבשרינו שמנעו של רבי מאטאל'ע הוטב אני מבטיח לו אריכות ימים, ומיד לאחר מכן הגיע רח"צ ובשרו הבשורה טובה שהיה מצפה כל כך לשמוע, ואכן זכה רח"צ לאריכות ימים.

שכרו ערבי בעל עגלה שיקח אותם לכותל המערבי דרך שער שכם, ואז היה זמן הפרעות על ידי הערביים, והבעל עגלה נסע לאט לאט במכוון כדי שהערביים יוכלו להתנפל על היהודים, ואכן כן היה שהערביים התנפלו על העגלה ור' מנחם שיינבעגרער נבהל, אך ר' חיים צבי נשאר שם להגין על רבי מאטאל'ע ומכיון שנשכב עליו ספג בקרבו מכות אכזריות, ופתאום ראה שערבי רוצה לגשת אל רבי מאטאל'ע עם סכין, אזי שאג עליו שאגת ארי, ורבי מאטאל'ע פתח את עיניו הק', כי כל אותו הזמן שהתנפלו הערביים סגר את עיניו, ורבי מאטאל'ע הביט בעיניו הק' על הערבי ותפסו הפחד להערבי הזה והלך לו. ועם היות כי כאשר ישב הגה"ק על הספסל של העגלה לא הצליח ר' חיים צבי להגן גם על רגליו, לכן קיבל רבי מאטאל'ע מהם מכה חזקה ברגל היות כי במקל היה גם מסמרים, ואומרים שמזה נעשה צלקת ברגליו וזה גרם לו שנסתלק אח"כ ביום ל"ג בעומר.

מהכאות אלו שספג ר' חיים צבי סבל אח"כ יסורים משך כל ימי חייו, בפרט בימות החורף סבל הרבה יסורים מהראמיטיזם ל"ע, וגם נשארו סימנים על גופו עד יומו האחרון. אך תמורת מכות אלו קיבל הבטחתו מרבי מאטעלע שיזכה להיות במחיצתו בעולם הבא.

אח"כ הכניסו את רבי מאטאל'ע לשיבת **"תורת חיים"**, וכשאך הכניסו אותו התחיל רבי מאטאל'ע לצעוק **"נעמט מיר ארויס פון פייער"** [הוציאו אותי מהאש], ואמרו לו כי בחוץ נמצאים הערביים הפראים וסכנה לצאת, אמנם לא הרפה מלצעוק שיוציאו אותו מהאש, ואכן הוציאו אותו, ולמחרת העלו הערביים את הישיבה הנ"ל באש, אז הבינו מה שצעק הגה"ק אתמול.

עוד כותב בספר **"הצבי ישראל"**: "וסיפר לי אא"ז רבי ישראל הלוי זצ"ל ששמע מחותנו אא"ז רבי חיים צבי ז"ל, האך שהלך פעם עם רבי מאטאל'ע על הר הזיתים והיה שם איזה חדר שהיתה שייך להחברה קדישא, כי שם עשו טהרה לנפטרים וגם היה שם מקוה טהרה לטבול הנפטרים, ופנה רבי מאטאל'ע לאא"ז ואמר לו כי לאחר אריכות ימיו ושנותיו היה רוצה שישכיבו את גופו בזה האהל ויקנו זאת מהחברה קדישא, אך מבקש שיסתמו את המקוה לגמרי, ושאל אא"ז מה איכפת להרבי אם ישאר המקוה וישתמשו בו, אזי אמר רבי מאטאל'ע בזה"ל די ווייסט וואס א מקוה נעמט אראפ פון א יוד און דאס ווילסטו לאזין פאר מיר? [אתה יודע מה שמוריד מקוה מיהודי וזאת אתה רוצה להשאיר בשבילי], ואכן קנו האהל מהח"ק והטמינו שם את גופו הטהור של רבי מאטאל'ע זצ"ל, ואח"כ את אחיו רבי נחום'טשע ושאר משפחת ראחמיסטריווקא טשערנאביל. [ראה בהמשך את אופן קניית הקרקע].

ושמעתי עוד **מאא"ז רבי ישראל הלוי זצ"ל** שסיפר לו פעם חותנו אא"ז ר' חיים צבי זצ"ל כי לאחר הסתלקותו של **רבי מאטאל'ע זצ"ל** ראה פעם בחלום את רבו רבי מאטאל'ע ואמר לו אא"ז בחלום מען האט געלייגט דעם רעבין אויפן הר הזיתים און ארויף געלייגט א גרוסען שטיין אויפ'ן רעבין וואס וועט זיין מיט התקשרות, ואמר לו רבי מאטאל'ע וואס מיינסטו הייסט התקשרות איין גוף מיטן צווייטן גוף, התקשרות מיינט איין נשמה מיט די צווייטע נשמה, [השכיבו את רבינו על ההר הזיתים ושמו על רבינו אבן גדולה ומה יהיה עם ההתקשרות? אזי ענה לו רבי מאטאל'ע מה אתה חושב נקרא התקשרות גוף אחד עם גוף שני? התקשרות היא נשמה עם נשמה! לגירסא נוספת אמר לו רבי מאטעלע האם אבן יכול להפריד בינינו?]. וכשחתני **ר' מרדכי יואל לונגר** שליט"א מסיקוורא היה אצל זקנינו ר' וועלוועל סיפר לו את הסיפור ואמר לו בפשטות: **"ואבי ז"ל ומה שהיה נוגע לי היה מספר לי כך הפטיר"**.

לאחר הסתלקותו של רבי מאטאל'ע זי"ע הדליק אא"ז נרות שמן זית ביומא דהילולא שלו כמנין שם רבו **"מרדכי"** כמו שהיה רגיל רבי מאטאל'ע להדליק נרות ביומא דהילולא של אביו כמספר של השם **יוחנן**. ר' ח"צ קבע מעמד פרנסה [הנקרא מעמדות] עבור רבי מאטאל'ע היינו שאנשים ירימו בכל חודש מעמדות קבועות, והחיה בזה את נפשות ביתו של רבי מאטאל'ע זי"ע. ואחר שעלה לאה"ק אחיו של רבי מאטאל'ע זי"ע ה"ה **הרה"ק רבי נחום'טשע מראחמיסטריווקא זי"ע** סידר ג"כ עבורו קרן מעמדות ביחד עם הגה"צ המפורסם מוה"ר **רבי ישראל יצחק רייזמאן זצ"ל**, ואח"כ המשיכו לאסוף מעמדות משפחת שוטלנד וזקנינו גם עבור שאר צאצאיו של רבי נחום'טשע זי"ע. [והמשיך בנוהג זה עד סוף ימיו].

יצוין מה שסיפר לי דודי ר' אשר אייזנבאך שליט"א שהרה"ח ר' מנחם קליין ראש הדגל מחברה קדישא אמר לו שכל בר מינן פניו נעשים פניו חיוורים כסיד, אכן פני הרה"ק ר' מאטעלע היה אדום כאדם חי אף בעת שהכניסו אותו לקבר.

אצל כ"ק מרן אדמו"ר מבעלזא זצוק"ל זי"ע

סיפר בנו ר' אברהם שפעם הלך עם אביו רבי חיים צבי לבקר את כ"ק מרן הרה"ק רבי אהרן מבעלזא זי"ע בשכונת קטמון, [הוא לא הלך לבקר הרבה פעמים בבית מרן מבעלזא זי"ע היות שבכל מקום שהיה שאלה של טירחא דציבורא, או עיכוב לאחרים לא רצה ללכת הרבה] וכאשר הגיע אזי הגבאי שלא נתן להם להיכנס כי לא הכירו, וכאשר ראה הגבאי ר' הלל ווינד ז"ל וראה אותם ניגש ודיבר בקול שרבי מאטלא'ס אמנטי'ש נמצא כאן, ומרן שמע זאת ואז מיד נכנסו, ומרן סידר את עצמו והרים את גבות עיניו ומלמל: "לאמיר זעהן רבי מאטעל'ס אמנטש" ואמר בקול שקט פעמיים רבי מאטעלעס אמנטש... וצוהו לשבת, ומרן ביקשו שיאמר משהו מרבי מאטעל'ע וענה ברוב ענוה "מיר וויסן ניט" (אנו לא יודעים), ושאל אותו מרן עוד פעם לומר דבר, וענה "מיר וויסן נישט" [זה היה ברוב ענותנותו, כי הלא ידע הרבה, אבל הרגיש שאינו צריך לדבר ורק בא להתברך בברכת הקודש] וביקש את ברכת מרן, ומרן בירכו וקם ללוותו עד הדלת ובדרך שמעו שמרן אומר עוד הפעם ממלמל ר' מאטעל'ס ר' מאטעל'ס... וזקנינו כשיצא אמר: "איזע צורה אזע פחד דער בעלזער רב וכל הדרך היה סגור בעצמו ולא דיבר רק בבית התבטא עוד פעם אזע פחד אזע צורה".

עוד סיפר לי בנו הרה"ח ר' אברהם ז"ל ששבת האחרונה לרבי אהרן קדוש ה' בא עם אביו יחד בעת התפילה והיה ציבור גדול אז ברח' אגריפס והיה קשה לו הדחיפות שהיו אז, לאחר מכן הפטיר אמר ב"ה היינו במחיצתו, והלך בחזרה לביתו שבבתי ראנד.

עם הרה"ק בעל השומר אמונים זצוק"ל

כן היה ר' חיים צבי בידידות וקשרי אהבה עם הרה"ק ר' אהרן ראטה בעל השומר אמונים זי"ע וכאשר היה להגה"ק הנ"ל איזה שמחה במשפחה הטריח להשתתף בשמחתו מבתי ראנד עד שכונת מאה שערים, וכמים הפנים אל פנים הגה"ק חייבו עד מאד, ועיין בספר "זכרון ישראל" האיך שהתבטא הגה"ק הנ"ל במכתב קדשו מחו"ל לתלמידו חותנו של ה"ה רבי ישראל הלוי ז"ל וזל"ק: "...יש לי הנאה גדולה כי נזדווגת עם בת תלמיד חכם ירא שמים ונכבד", עכלה"ט. ובמכתב שני כותב וזל"ק: "...ואתה ישראל תפרוס בשלום חותנך שליט"א כי הוא ירא שמים גדול, ומי יתן ויוסיף ה' יראי ה' בישראל עד עולם", עכלה"ט.

גיעת התורה

רבי חיים צבי ז"ל עמל ויגע עוד בשנות נעוריו בתורה הקדושה בהתמדה רבה ועצומה, משים לילות כימים לא יאומן כי יסופר, וכל זאת לא ברעש ובפירסום אלא בהצנע לכת, הוא היה בעל מחדש רזין דאורייתא פלאי פלאים, וכמעט שלא עבר יום שלא חידש חידושי דאורייתא, ורצו פעם לכתוב חידושויו ולא נתן רשות, והיה דבר פלא כי אמר חידושים רבים מדי יום ביומו על פרשת עקידה, עד שהיו יכולים לעשות מזה ספר שלם, וגודל אהבת התורה שבער בקרב לבו הטהור אי אפשר להעלות עלי גליון, האיך שכל חיות ומגמת נפשו בעוה"ז לא היה רק בלימוד תורתנו הקדושה, עכ"ז כשישב בין תלמידי חכמים הצליח בגודל חכמתו להסתיר עצמו עד שחשבו עליו שאינו יודע ללמוד כלל וכלל, אמנם לפעמים לא היה לו ברירה ולא היה יכול להתחמק מטעם כבוד התורה וכדומה, ראו במקצת גודל כוחו וגבורתו בתורה, ורק כמה גדולי ישראל יחידי סגולה שעמד עמהם בקשר, הם ידעו במקצת רב כוחו וחילו בתורה"ק.

כן היה לו שיעור פרטי עם מרא דארעא דישראל הגה"ק רבי יוסף חיים זוננפעלד זי"ע אב"ד עיה"ק ירושלים תובב"א טרם שנעשה לרב ואב"ד, ורבי יוסף חיים הזהירו לשמור על השיעור מאד, היות שהוא איש ציבורי ולפעמים הוא עסוק בעניני הציבור וקוראין לו על אסיפות וכדומה, לכן צוה אותו אפילו אם הוא יהיה באמצע אסיפה אזי שכשיגיע זמן

השיעור יקרא אותו ללמוד בצוותא, כן היה יושב בשיעורו שנמסר ע"י חותנו בזיווג ראשון ה"ה הגאון האדיר המפורסם **רבי משה נחום וואלנשטיין זי"ע ראב"ד עיה"ק ירושלים תובב"א** לפני לומדים חריפים מדי יום ביומו, ולפעמים נעשה פלפול חריף בין הלומדים והוא ישב מן הצד ושתק ולא התערב בפלפול כלל, וכשגמרו הלומדים להתפלפל ביניהם פנה הראב"ד לחתנו ואמר עכשיו נשמע ממך הפשט בגמרא, והיות שלא היה יכול להעיז פניו נגד חותנו, התחיל לומר לפניו הגמרא וסתר הקושיות והבנין שלהם והכל נעשה אח"כ חד וחלק, ונתוודע להם פירוש הגמרא לאמיתו של תורה.

כאמור יגע בתורה ביגיעה רבה ועצומה ועוד בימי עלומיו כבר היה בקי בש"ס ופוסקים, ובארבע חלקי שולחן ערוך בעל פה, וכאמור שכמעט לא עבר יום שלא חידש בו רזין דאורייתא, ומועטים ממש היה יודעים מגדולתו ורוחב ביתו בתורה, כגון **הגאון האדיר אב"ד טעפליק זי"ע, והגאון המפורסם אב"ד קאנסקוואליא זי"ע, והגאון המפורסם רבי מיכל הורביץ זצ"ל דומ"ץ** בשכונת כנסת, וסיפר בנו ר' אברהם שהלך פעם לשאול איזה שאלה **להגאון מקאנסקוואליא זצ"ל**, אמר לו הגאון אתה צריך לבא אלי לשאול שאלות? אתה תוכל לשאול השאלות לאביך ולא רצה לענות לו השאלה. יצוין שפעם בר"ה פקפק מאן דהוא על התקיעות ששמע מהגר"ח, והלך להגאון ר' מיכל, אם צריך לחזור על זה. שאל אותו ר' מיכל היכן שמעת את התקיעות? אמר לו: אצל ר' חיים הירש. אם כן אמר לו אצל ר' חיים הירש אם שומעים תקיעות בוודאי אין צריך לחזור הוא יודע האיך לתקוע כהלכה כדת וכדין.

עוד כותב בספר **"הצבי ישראל"**: וסיפר לי אב"ד רבי ישראל ז"ל כי היה לו שיעור פרטי מדי יום ביומו בגמרא רש"י ותוס' הרבה שנים עם חותנו רבי חיים צבי ז"ל, כי כמה וכמה שנים היה ר' ח"צ סגי נהור ל"ע, ואב"ד ר' ישראל למד בפנים הגמרא ור' ח"צ שמע בע"פ, ור' ח"צ אמר לר' ישראל שיכיר לו לטובה בעולם העליון עבור שלומד עמו השיעור, וסיפר לי כי למדו יחד הסוגיות החמורות בש"ס במשך הרבה שנים, ובאם היה לפעמים קשי הבנה באמצע הלימוד אזי תיקן ר' ח"צ בע"פ הלשונות שלהש"ס והפשט, עוד סיפר רבי ישראל ז"ל כי היה פעם בעת לימוד השיעור עם חותנו היה קשה להם הפשט בגמרא, אזי אמר ר' ח"צ אם אינם מבינים פשט בתורה אז הסימן שצריכים לעשות תשובה, והתחיל מיד לבכות ולהוריד דמעות לפני השי"ת, ואח"כ עזר השי"ת שנתברר להם פשט הנכון בגמרא.

כמו כן הלך ר' ח"צ כשהיה כבר סגי נהור לביהמ"ד **"מגן שאול"** אשר בשכונת מזכרת משה מדי יום ביומו לשמוע שיעור גמרא מהרב **רבי נחמיה חעשין ז"ל**, ואם היה יום שלא הגיע להשיעור הנ"ל אמר ר' נחמיה אם רבי חיים הערש לא הגיע להשיעור אין לו מה ללמוד השיעור, כי השיעור מבינים היטב רק עם ר' חיים הערש.

ונציין עובדא עד היכן הגיע כחו של רבי חיים צבי ז"ל בדברי הפוסקים, כידוע היה ממונה על הכשרות של המקוה בבתי ראנד, והרבה כוחות השקיע בהמקוה הנ"ל, והיה פעם בירושלים עיה"ק ת"ו איש אחד שרצה לבנות מקוה טהרה עם כל ההידורים בזכרון טובי, והתחיל האיש לחקור מי שיוכל ללמדו ולהדריכו האיך לבנות המקוה עם כל ההידורים, אזי אמרו לו כי באם אתה רוצה לבנות המקוה בתכלית ההידור, אזי תלך לרבי חיים הערש אייזנבאך, ואצלו תמצא כתובת הנכונה שילמדך וידריךך האיך לבנות המקוה בתכלית הכשרות וההידור, כששמע זאת שמח מאד למלא בקשתו ובחפץ לב אמר לו שיסייעו לבנות המקוה טהרה, ואכן בנה האיש המקוה טהרה בתכלית ההידור, והבעה"ב של המקוה הלך להמרא דאתרא הגה"צ מהרי"ץ דושינסקיא זי"ע אב"ד עיה"ק ירושלים תובב"א שיכשיר לו את המקוה, והרב דושינסקיא הגיע להמקוה ולאחר שבדק האוצרות של המי גשמים והבורות וכדומה, שאל הרב דושינסקיא את הבעה"ב איזה רב נתן ההדרכה וסדר הבניה של המקוה, ענה הבעה"ב ר' חיים הערש **פעסטער**, והרב דושינסקיא לא הכירו עדיין, אזי אמר הרב שיקרא לר' חיים הערש, והבעה"ב הלך מיד לביתו ואמר לו כי הרב דושינסקיא צוה שיבא מיד אל המקוה כי מחכה עליו, וחשב אולי מצא הרב איזה חסרון ושגיעה בהמקוה, והלך תיכף ומיד להרב, וכשהגיע תפס הרב דושינסקיא ידיו ברוב אהבה וחיבה ואמר לו הרב בהתפעלות, כי לא ראה עדיין מקוה כזה שיהא לפי כל השיטות וחומרות של מרן הדברי חיים זי"ע.

וסיפר בנו הרה"ח ר' אברהם ז"ל כי אביו למד שיעור ברבים כשהיה עדיין אברך צעיר לימים לפני כחמישים וששים אנשים, וגמר ברבים שלשה עשר פעמים שלחן ערוך אורח חיים בהשיעור, וכאמור היה בקי גדול ביורה דעה, וכל זאת היה בהצנע לכת עם אלקיך, והגם שהתנהג תמיד בהצנע, עכ"ז כשראה כי צריכים לקיים המשנה ובמקום שאין אנשים השתדל להיות איש היה קם במלוא קומתו ועשה הלכה למעשה.

ונציין דוגמא פעם הדליקו בעש"ק על הבימה בבית המדרש דבתי ראנד בליץ לאמפ, ופתאום יצא בשב"ק שלהבת גדולה מהלאמפ, והציבור בביהמ"ד נבהלו ולא ידעו מה לעשות כי חששו שמא יתחיל לבעור גם הבימה ח"ו, אך הוא לא נבהל כלל וכלל וניגש מיד אל הבימה ואחז הלאמפ בידו והוציא לחוץ, וכל זאת עשה ע"פ הלכה ברורה.

לא לבלות את הזמן ח"ו

כן לא היה יכול לסבול אם מבליים את הזמן לריק, והקפיד מאד על בניו ונכדיו שינצלו כל רגע ללימוד התורה"ק ולא לבטל אפילו רגע מלימוד התורה, ואם ראה עליהם שמבטלים הזמן לריק היה מייסר אותם, כן היה נזהר ר' ח"צ ללמוד בכל יום חק לישראל כמנהג טשערנאביל, וביקש גם מיוצאי חלציו שילמדו כל יום הסדר של חק ישראל.

והתקדשתם והייתם קדושים

הנה קדושתו פרישתו וצדקתו אי אפשר לתאר עלי גליון, אשר היה ממש קדוש וטהור, וזיכך את גופו עד להפליא, וכמעט שלא נהנה מעולם הזה, ועבד את השי"ת במסירת נפש בגופו ונפשו ומאודו, והיה פעם לאחר ההסתלקות של זוגתו מרת אסתר ע"ה נכנסו חבריו ה"ה מחותנו הרב ר' מרדכי הירש שמערלער זצ"ל, והרב ר' ברוך יצחק פריינד זצ"ל, מחותנו הרב ר' אשר אנשיל וואקסמאן זצ"ל להגה"ק רבי נחום טשע מראחמיסטריווקא זי"ע שישפיע עליו לישא אשה, אזי אמר להם רבי נחום טשע בזה"ל איך בעט אייך חיים הערש'ן לאזט אפ איהם פעלט דאס נישט אויס, [אני מבקש ממכם שתעזבו את ר' חיים הערש כי לא נצרך לו זאת], וברם זכורה לטוב בתו מרת חיה אייזנבאך תחי' שזכתה לשרת את אביה רבות שנים במסירות נפלאה עד הסתלקותו.

קדושת אכילה

קדושת אכילה שלו היה להפליא עד היכן זיכך עצמו במידי דאכילה, ראשית היה ממלא כף היד עם מלח והיה שופך על המאכלים שלא להרגיש תענוג המאכלים, ובעצם קדושת האכילה שלו ראו עליו עבודה מיוחדת שהיה קודש לה:

זהירות המאכלים

סיפר בנו הרב ר' אברהם ז"ל כי הקפיד לאכול משחיטתו של הרה"ח המפואר מוה"ר מנשה רוזנפעלד ז"ל, ובבית השחיטה במחנה יהודה שחט ר' מנשה הנ"ל ועוד שוחט, והשוחט השני נפגע מזה למה מקפיד לאכול רק משחיטתו של ר' מנשה, פעם שלח את בנו ר' אברהם לשחוט אצל ר' מנשה, ובאותו ערב סיפר השוחט השני שידע כי בהסכין ששחט היום ר' מנשה את עופותיך נמצאה פגימה, והטריף את העופות, אמנם המשיך שוב לשחוט אצל ר' מנשה, ואמר יודע אני שדברי השוחט השני נאמרו מתוך צער על שלא שוחטים אצלו, למרות זה הטרפתי את העופות, כי על מאכל שיהודי מעורר שאלה אינו ראוי לירא שמים לאכלו, ואח"כ סיפר ר' אברהם לר' מנשה כל העובדא ואמר לו ר' מנשה כי טרם ששחט עבור בדק הסכין והיה חלק ללא שום פגימות ח"ו, ומאז היה כמה וכמה שנים שלא היה נכנס לפיו של ר' ח"צ לא בשר ולא בשר עוף.

תעניות וסיגופים-צלם אלקים

כידוע כי רבי חיים צבי ז"ל התענה עוד בימי אברכותו הרבה תעניות והפסקות משבת לשבת, חוץ ממה שהתענה בימי בה"ב, ובימי הרחמים והרצון, ובימי השובבי"ם וכדומה, היה פעם כי הקונסול של טשעכיי ביקש מהנהלת כולל שומרי החומות תמונה מכל בני הכולל יוצאי אונגרי-טשכאי, והלך ג"כ להצטלם עבור הכולל, ואחר כן התענה שלשה מעת לעת עבור שעשה תמונה מהצלם אלקים.

כן סיפר בנו הרה"צ ר' **שלום זאב אייזנבאך**, כי אביו ר' ח"צ הצטלם בעת שאחיו ר' **יעקב פעסטער** נסע לחו"ל, והקונסול של עסטרייך לא נתן ויזה רק אם כל המשפחה יעשו תמונות, ואחר שהצטלם התענה ב' תעניות משבת לשבת. וכשראה שמנצלים את עורונו לצלמו הפסיק ללכת לשמחות אפילו אצל יוצ"ח.

וכדאי לציין הגם כי היה איש תקיף בדבר הנוגע לעבודת ה' ולא נסוג אחור משום דבר, עכ"ז כשראה שיתוודע לאנשים אחרים שיושב בתענית הפסיק אפילו באמצע התענית, והגם שהתענה הרבה עכ"ז לא קיבל עליו התענית מיום שלפניו אף הפעם, ואולי מפני טעם הנ"ל.

ונציין כמה עובדות בזה, פעם הגיע הגאון החסיד **רבי יודא לייב קאסטילאניץ זצ"ל**, והתאכסן בבית **רבי מרדכי הערש שמערלער זצ"ל**, ר' מרדכי צבי הכין סעודה עבורו, ואח"כ עלה ר' מרדכי צבי לביתו ואמר לו כי היה מן הראוי לבא בביתו ליטול לסעודה יחד עם ר' יודא לייב, אשר כידוע היה אדם גדול ובנש"ק, ור' ח"צ החזיק אז באמצע איזה תענית מהתעניות שלו, ולא היה לו בתחילה חשק להפסיק את תעניתו, אמנם אח"כ התיישב ואמר לר' מרדכי צבי בזה"ל: "קין גראבע עבירות האבן מיר דאך נישט, ב"ה אונזער העמדאלע איז דאך ריין", [עבירות חמורות אין לנו הכתונת שלנו ב"ה וב"ש עדיין נקי], וויתר על השלמת תעניתו מפני כבוד הבריות ונטל ידיו לסעודה.

כן סיפר נכדו הרה"ח ר' **איצל שוטלאנד זצ"ל**, כי דרכו היה לילך ביחד עם הרה"ג הצדיק **רבי ישראל יצחק הלוי רייזמאן זצ"ל דומ"ץ בעיה"ק ירושלים ת"ו** ליתן את כספי המעמדות להרה"צ **רבי נחומ'טשע מראחמיסטריווקא זי"ע** מה שהיו אוספים מהתומכים, ורבי ישראל יצחק ז"ל היה בא לביתו של זקנינו ומשם היו הולכים יחד לרבי נחומ'טשע, והוא היה נוהג לכבד את רבי ישראל יצחק באיזה כיבוד ומשקה, וטעם ג"כ ביחד עם רבי ישראל יצחק, והיה לפעמים כשבא ר' ישראל יצחק היה באמצע אחד מתעניותיו, עכ"ז הפסיק באמצע התענית, וטעם עם רבי ישראל ז"ל, כן היו מעשיו הצנע בתוך הצנע.

ושמענו מאממו"ר הרה"ח ר' **אשר יאקאב שליט"א** שנסע פעם יחד עם זקנינו ר' **חיים צבי והגאון רבי ישראל יצחק רייזמאן זצ"ל** במכונת שלו, ובאותו מעמד התבטא אליו הגריי"ר זצ"ל ואמר לו "**ווען די זאלסט וויסען וואס'ערע גרויסען זיידען די האסט**", והרים את ידיו למעלה, וזה נחרט היטב במוחו. זה היה במשך הטו"ב שנים שהסיע אבי מורי שליט"א אותו למקוה ג' פעמים בשבוע.

היה פעם בחיים חיותה של זקנתנו - זוגתו **מרת אסתר ע"ה**, כאשר היה חלש, והרופא הזהירו שישתה בכל בוקר חלב, וזוגתו ע"ה היתה מכינה בשבילו בכל ערב כלי עם חלב חם שישתה בעת שיקום בחצות לילה, כי דרכו היה לישון עד חצות הלילה, ועד חצות היה בנו ר' **שלום זאב זצ"ל** עוסק בתורה בהתמדה רבה בביהמ"ד, ובחצות לילה היה מעיר ר' שלום זאב את אביו, והחליפו ביניהם, ור' שלום זאב הלך לישן במטה שנתרוקנה, ור' חיים צבי היה הולך לעסוק בתורה ועבודת השי"ת בביהמ"ד, וזקנתנו ראתה כמה ימים כי הכלי עם החלב נתרקן ואף הוא אמר לה שבס"ד הוא רואה שהחלב מועיל מאוד לבריאותו, והיא היתה נהנית מאד ששתה את החלב, אך עדיין לא היתה בטוחה אם שותה באמת את כל החלב, והחליט בנו ר' שלום זאב לעקוב אחריו מה הוא עושה עם החלב, ופעם אחת כשהעיר את אביו עשה עצמו כישן, וראה איך שאביו לוקח את החלב לביהמ"ד עבור אלו שבאו ללמוד בביהמ"ד באשמורת הבוקר, וחילק להם הכל והוא לא שתה מאומה.

וזאת נציין הגם כי היה מתענה הרבה תעניתים, עם כל זה לא הרגיש כמעט שחסר לו האכילה כי היה ב"ה בריא וחזק, והיה מרגליה בפומיה בשם **הרבי ר' אלימלך זי"ע** כי באם אין יכולים אחר התענית לשתות א טאפ בארשט ולאכול ככר לחם, אזי אסור לו להתענות.

אך אם כל זאת אמר פעם **הרה"צ ר' פנחס בריזל זצ"ל** שלעת זקנתו של רבי חיים הערש נתלווה עמו כשהיה חלש, אז התבטא רח"ץ ואמר לו: אם ידעתי בצעירותי שהתעניתים מחלישים כל כך לא הייתי מתענה כ"כ הרבה. פעם שתה ר' ח"צ בפורים ואז נפלט מפיו לאחד מהצדיקים אתם מנוטרי הברית, ואני ב"ה וב"ש ג"כ נוטר הברית.

סיגוף השינה

בימות החורף היה שורר בביתו קור נורא, עכ"ז כשהלך לישון לא רצה לכסות עצמו בכסוי עב, וגם לא רצה לכסות עצמו כולו והידים היה משאיר מחוץ לכיסוי, ובתו הפצירה בו שלכל הפחות יכסה עצמו כולו, כי קר מאד, גער עליה ואמר לה **"איך וויל שטארבן ווי א איד"** [אני רוצה למות כמו יהודי].

היה נוהג לשתות טרם ק"ש של המטה קצת יי"ש, ואמר ע"ז כי זה היה הק"ש של הבעש"ט הקדוש זי"ע, מפני שזה שמירה שלא יבואו לידי מכשול ח"ו, כי על פחות מרביעית משקה אין אומרים ברכה לאחריו. [ראה להלן שכך היתה סדר פטירתו שבירך ברכה לפניה, ואת הברכה אחרונה כבר זכה לברך בעולם הבא].

סיגוף ויסורים

סבל מאד מגרידת הגוף (בייסונג), ושמענו שהיה לו "בייסונג" מפני שנתן הרבה מלח בהאוכל, אמנם סיגף עצמו ולא גרד את הגוף.

בעת שהיה קוצץ צפרני ידיו או רגליו היה מקצצם יחד עם הבשר כדי שירגיש קצת יסורים והיה נהנה מן היסורים, פעם ראה מאן דהוא איך שקיצץ צפרניו עד שזב דם, ושאל אותו למה אתה חותך כך הצפרנים? הלא יש לך יסורים? גער עליו איז וואס איז [אז מה?].

הכון לקראת אלקיך ישראל

היה מהדר לקיים המצוה של "הכון לקראת אלקיך ישראל" בכל שלשת התפלות, שחרית, מנחה, וערבית, ולא היה עומד להתפלל עד שגופו היתה נקיה לגמרי, ולפעמים לצורך נקיון גופו היה משתמש גם עם 'קרעסטיר' [-כלי שמנקה הפסולת מהגוף הנקרא חוקן-] אף שגרם לו לפעמים הדבר ליסורים גדולים עד זוב דם, עכ"ז לא הסתכל על כלום ולא עמד להתפלל עד שגופו היה נקי בתכלית. ופעם התבטא **לרבי נחום טשע מראחמיסטריווקא זי"ע** שיכול להעיד על עצמו שמתפלל בגוף נקי מפני שהשתמש באמצעים המתאימים לכך.

וכיון שכן סבל מאוד מחולי ה"מערידין" (טחורים) והיה לו מזה צער גדול. וסיפר לי נינו **הרה"ח ר' בעריל שוטלאנד שליט"א** שהיה משמש רבות את זקינו ר' חיים צבי שפעם צייתה עליו זקנתו בתו של ר' חיים צבי משהו לעשות לצורך רפואתו, אך הוא התנגד לכך וציוה לי לעשות להיפך, אכן למעשה שמעתי לקולה של זקינתי. כיון שכן היה לו תרעומת עלי ועל אף שהיה זה לטובתו, וצעק עלי על זה. והרגשתי מכך חלישות הדעת, ולמרות שכבר היה סגי נהור עם כל זאת הרגיש עלי שיש לי בליבי עליו על כך.

פעם לאחר התפילה קרא לי ובקש ממנו להכין שני כוסות שתיה והחל לספר לי מעשה שהיה עם אחיו של **הרה"ק מצאנז זי"ע** שהסתופף בצ"ק של **הרה"ק השר שלום מבעלזא צוק"ל**. לאחר שהסתלק רבו החליט לילך להסתופף בצל אחיו. בהיותו שמה שמע פתאום כיצד הרה"ק מצאנז מדבר נגד אחד מגדולי הדור במילים קשים מאוד, עד שהחליט בנפשו כי אצל רבו מבעלזא לא ראה דרך כזה, ומה לו להמשיך להסתופף בצל אחיו. לפתע הסתובב הרה"ק מצאנז לאחיו, ואמר לו: הלא כולנו קוראים לתהלים שחיבר דוד המלך ע"ה **"זמירות שירות ותשבחות"**, ולמרות שיש בו

קאפיטל ק"ט שבו מקלל בקללות נמרצות עד שברוב חריפות הוא מתבטא **"ימח שמם"**, ועם כל זאת עדיין נקרא התהילים "זמירות", ובאמרו זאת לקח כוס יין בידו ואמר **"נאדיר ברידער א כוס יין זאג לחיים"**. וכך אמר לנכדו: **"הלא כל מה שהיה בינינו הם הכל ברכות, הרי לך כוס שתיה וברך ברכת לחיים..."**.

ומענין לענין באותו ענין סיפר, לי שבהיותו בן י"ז היה פעם ביום י"ז תמוז שזקינו אמר לו שילך לאכול ולשתות. אמרתי לו הרי אני בן י"ז ורוצה להתענות, אך הוא פנה אלי ואמר לי הרי לך כוס קפה ושתה. היות שידע כי זקנו בין כך אינו רואה, החליט לשחק את המשחק כאילו הוא שותה, ועשה עצמו כאילו שמברך ברכת שהכל נהיה בדברו, וזקנינו ענה אמן, אך למעשה לא שתה, והמשיך לצום.

בהגיע זמן תפילת המנחה נתנו לו עליה לתורה והוא ברך על התורה, וזקנו שומע כיצד הוא עושה ברכה לספר תורה. בשעת מעשה לא אמר לו מילה, אכן לאחר התפילה קרא לו ושאלוהו: **"בעריל די האסט דאך נישט גיפאסט?"** ענה לו הנכד שבאמת בבוקר לא שתה כלום, רק עשה את עצמו כאילו הוא מברך. נתרעם הסבא על הנכד ואמר לו הרי הכשלת אותי באמן לבטלה, והוא שם של הוי"ה ואדנ"י, וזמן רב עדיין היה לו עליו תערומות על כך.

לפעמים כשהיה רוצה לומר על מי שלא התנהג כדבעי, היה אמר **"דער פלך"** [כשבפשטות הכוונה לערבי] אבל פעם התבטא כי הכתוב (דניאל ו, יז) אומר **"אלקא דאנת פלח ליה בתדירא"**, והיינו שאנו מחשיבים את הקב"ה שאנו משתחווים לו.

סדר השכמה ותיקון חצות

הוא היה הולך לישון בתחילת הלילה אחרי תפלת ערבית וסעודת ערבית, ובימי אברכותו היה קם בחצות הלילה מדי יום ביומו, אמנם בזקנותו כשנחלש כבר היה קם לערך שעה או שני שעות אחר חצות לילה ולא הרפה מלהשכים קום עד ימי שבתו, וכשהיה בימי צעירותו היה נמנה בין בני החבורה של **"הגה"ק רבי הערש מיכל שפירא זי"ע** שאמרו תיקון חצות בצוותא עם מנין, אמנם אח"כ התיישב וברח מן הפירסום והפסיק לערוך סדר חצות ברבים, ואמר תיקון חצות בביתו.

מקוה ישראל ה'

גודל עבודת הקודש שראו אצלו בקדושת טבילת המקוה היה להפליא עד אין שיעור, וראו עליו בחוש האיך היה מתקדש בקדושה של מעלה ע"י טבילת המקוה, ומנעוריו עד זקנה לא היה איכפת לי" אף פעם אם המקוה קר או חם וטבל גם במים קרים בחורף כבקץ, אירע פעם שלא היה בקו הבריאות ורבו הרה"ק **"רבי מאטאלע מראחמיסטריווקא זי"ע** הפציר ממנו שלא ילך למקוה, אזי אמר לו: **"רבינו כל מה שתצוינו אעשה אבל זאת אינני מסוגל לשמוע בקולכם"**, כל כך היה נוגע ללבו קדושת המקוה עד כדי כך שלא היה מוכן לוותר על מקוה גם בעת חולשתו, והיה לפעמים הולך לטבול במקוה גם לפני תפלת מנחה וערבית, והגם שהיה מרבה בטבילות וכוונות המקוה, עכ"ז היה זאת בהצנע לכת רק באם לא נמצאו שם במקוה עוד אנשים, אמנם אם נמצאו שם אנשים אחרים היה יורד וטובל ויוצא מהר מהמקוה בלי שום שהיות.

בעת זקנותו נחלש ראייתו ע"י חולי הקאטארקט, והרופאים אמרו שצריך לעבור ניתוח על עיניו, ובעזה"ש"ת יראה שוב היטב, ושאל באם למחרת הניתוח יוכל ללכת לטבול במקוה, וענו לו שכמה שבועות אחר הניתוח לא יוכל לילך למקוה, לבל יגרום זיהום ח"ו, ואמר אם כן איני צריך לכל הניתוח, ולא עשה הניתוח ונעשה סגי נהור ממש ל"ע כמפורסם, והכל בלבד שלא להפסיד אפילו יום אחד במקוה, אמנם את הברכה בורא מאורי האש היה מברך, והיו מכבים האורות, כי היה מבחין בין אור לחושך, אבל בבתי עינים (משקפיים) המשיך לחבוש גם כשהיה סגי נהור משום

עין הרע שלא יאמרו זקן כזה אינו נושא בתי עינים, כמו כן מספרים שקיבל פעם התקף לב בעת ששמע שנתייקר מחירו של הטבילה במקוה, ועל ידי זה ימנעו אנשים מללכת למקוה.

פעם הגיע אליו הרה"ק **הבית ישראל מגור** זצוק"ל, יחד עם נכד רח"צ ה"ה המשב"ק הרה"ח ר' **חנינא שיף ז"ל**, הבית ישראל ביקש ממנו שיעשה את הניתוח על עיניו בכדי שיוכל לראות, ענה רח"ץ: **"וואס זאהל איך טיהען אז די מקוה העלפט מיר און טיט מיר א טובה"**

כמסופר לעיל היה בקי מאוד בהלכות מקוואות, וכן היה ממונה על כשרות של המקוה בבתי ראנד, והיה פעם פעיה"ק כאשר שלטו הבריטים בארה"ק וסגרו את המקוה בבתי ראנד על מנעול ובריה, ולא היה יכול לסבול שיעבור יום מבלי טבילה במקוה, אזי הלך ופרץ את המנעול וטבל עצמו במקוה.

במקוה של בתי ראנד היה שם אוצר גדול של מי גשמים בכדי לצאת גם לפי שיטת הראב"ד של כ"א סאה של מי גשמים, ומי האוצר היו קרים מאד, עם כל זאת כאשר היה צריך לבדוק כשרותו של האוצר לא היה מעצור בעדו מלהיכנס אף בתוך המים הקרים, ובעת מילוי המים היה סוגר הפקק של האוצר בכוחו האדיר.

סדר השיעורים ואמירת תהלים קודם התפילה

לאחר עלותו מבית הטבילה התחיל אצלו סדר יומו, ראשית למד את שיעורי התורה שלו, בין השיעורים למד בכל יום שמונה עשרה פרקים משניות, וספרי חסידות, למד הרבה בספה"ק **"ייטב לב"**, **"ישמח משה"**, וספרי אדמור"י **טשערנוביל "מאור עינים"**, **"ליקוטי תורה"**, **"מגן אברהם" ועוד**, ואח"כ התחיל לומר בהתעוררות גדול את כל ספר התהילים שהיה שגור על לשונו בעל פה, והיה יכול לומר לפעמים אפילו שני פעמים תהלים קודם התפילה, פעם התבטא מחותנו הרב ר' **מרדכי הערש שמערלער ז"ל** על גודל החשיבות של אמירת תהלים שלו בזה"ל: **"...אם לא נתגלה מלאך לרבי חיים צבי בזכות אמירת תהלים שלו כמו שהתגלה מלאך להבית יוסף אני לא מאמין, אבל אם לא היא זאת רק מפני שהדור אינו ראוי לכך"**, והיה פעם שרצה לעשות טובה לאיזה יהודי אז אמר שלשה פעמים ספר תהלים בלי הפסקה, וכשהיה בזקנותו כמה וכמה שנים סגי נהור ל"ע, אזי ביקש מהבנים והנכדים שיאמרו אתו יחד ספר תהלים א. מפני דברים שבכתב אי אתה רשאי לומר בעל פה, ב. שלא יטעה, הגם שידע בע"פ את כל הספר, ביום הקדוש היה גם כן אומר שלשה פעמים את כל ספר תהלים,

וסיפר הרה"ג ר' **יוסלע אייזנבאך** שאביו הרה"ג ר' **לייבל ז"ל** בנו של ר' **וועלוועל ז"ל** אמר אתו תהילים, בפעם הראשונה היה ר' חיים צבי אומר ור' לייבל שמע והאזין לו, אז לקח משך אמירת כל ספר התהילים בארבעים וחמש דקות, לאחר מכן אמר נכדו ר' לייבל כשר' ח"צ שמע והאזין לו, ואז גמר את כל התהילים בחמישים וחמש דקות. וסיפר בנו הרב ר' **אברהם**, כי היה ג"כ רגיל לומר לפני אביו תהלים, והיה פעם ששאל את אביו על הפסוק בקאפיטל צ' **"ימי שנותינו בהם שבעים שנה"** היתכן לתת קצבה לשנותיו? ואמר בזה"ל שכוונת דוד המלך ע"ה מובן על פי דברי הזוהר הקדוש (בראשית דף קסח ע"א) **"רבי שמעון אמר הא אתמר דדוד מלכא עד לא הוה לא הוה ליה חיים כלל, בר דאדם קדמא יחב ליה שבעין שנים מדיליה, וכך הוה קיומה דדוד מלכא שבעין שנים הוה, וקיומה דאדם קדמא אלף שנים חסר שבעין וכו"**, [ופירוש הדברים שאדם הראשון ראה את דוד המלך מת ביום שנולד, ונתן לו מתנה שבעים שנה משנותיו, ולכן חי אדם הראשון אלף שנים חסר שבעים], ולפי זה שפיר אמר דוד המלך על עצמו **"ימי שנותינו בהם שבעים שנה"** כי כלול ימיו של אדם הראשון ויש כבר עוד השנים שלו, עכ"ל.

מצות הנחת תפילין - וקריאת שמע

כאמור לעיל איך השתוקק עוד בנערותו לתפילין מהודרים, וקיים דברי רז"ל במילואו תפילין צריך גוף נקי, ובהכנה דרבה עד אין שיעור הכין עצמו טרם הניח תפילין בבוקר, וכדאי לציין כי היה רגיל לברך לכל בחור שנעשה בר מצוה, כי השי"ת יעזור שמן שמים יסייעוהו שלא יחסר אף הפעם להניח תפילין בכל ימי חייו. וסיפר בנו ר' אברהם כי רב

אחד שאלו פעם האיך נתפשט המנהג לומר כל הג' פרשיות עם התפילין דר"ת, והרי בשולחן ערוך (סימן לד סעיף ב) נבואר כי מספיק לומר רק השתי הפרשיות שמע והיה אם שמוע, ומדוע אומרים גם ויאמר. ענה על כך אמנם כי נכון שמספיק רק בשני פרשיות, אבל מאחר שבג' הפרשיות רמוזים כל העשרת הדברות (כמבואר במשנה ברורה סימן סא אות ב) לכן הנהיגו לומר בתפילין דר"ת כל השלשה פרשיות, וכששמע זאת הרב הנ"ל שמח מתשובתו.

סיפר חתנו הסופר הדגול ר' ישראל הלוי זצ"ל שפעם קרא לו ר' ח"צ זצ"ל ואמר לו כי חלם לו בלילה כי התפילין דר"ת שלו ריק ומניח תפילין דר"ת בלי פרשיות, על כן מבקש ממנו שיבדוק הפרשיות של תפילין דר"ת שלו, ואכן בדק תפילין ומצא כי נעשה איזה נקב בהאות של השם ופסולין, אז ביקש שיכתוב לו פרשיות אחרות של תפילין דר"ת. סיפר אחד מנכדיו כי בעת שנעשה בר מצוה הלך עם אביו אליו כדי שיניח לו התפילין בפעם הראשון, אך הוא סירב להניחו התפילין, ואמר כי מצוה זו מוטלת על האב ולא עליו.

ביקור כ"ק מרן אדמו"ר מסיקווירא זצוק"ל

בשנת תשכ"ג הגיע כ"ק אדמו"ר הרה"ק ר' יעקב יוסף מסקווירא זצוק"ל לארץ ישראל לנישואי בנו ה"ה כ"ק מרן אדמו"ר מסקווירא שליט"א עם בתו של כ"ק מרן אדמו"ר מוויזניץ שליט"א ואז הגיע רח"צ אצלו פעמיים לבקר בביתו ברחוב נחום בירושלים, בנו ר' אברהם סיפר שבני ביתו של כ"ק מרן אדמו"ר מסקווירא זצוק"ל באו לשאול מתי יכול הוא לבקר אצל רח"צ ואמר שאינו רוצה שיבא אליו בשום אופן ולקח מקלו ובא אל אדמו"ר מסקווירא, וסיפר שהאדמו"ר לווה אותו במדרגות בחוץ ובהכנסו לביתו קם במלא קומתו ושמח מאוד וביקש שיגיד לו מזקנו הרה"ק רבי מאטעל'ע איזהו דבר, ענה ואמר אני לא יודע כלום. אני לא יודע כלום. [כמו שענה ברוב עונה לרבי אהרן מבעלזא זי"ע] האדמו"ר הפציר בו מאוד. אז אמר בענוה: "כי פעם אמר לו רבי מאטעל'ע אני לא מבין למה באים אלי אנשים הרי איננו אומר תורה ולא יודע לשיר, חיים הירש פאר וואס קומען זיי צו מיר? ועמד ואחר כך ענה לעומתו אפשר שהם זרגישים שאני אוהב אותם אז כמים פנים אל פנים על כן באים אלי", ואדמו"ר מסקווירא שמח מאוד מדיבורים אלו כשביקר אצלו שנית [גם אז שמע שהאדמו"ר רוצה להגיע קידם ובא] ביקש ממנו שיאמר לו עוד פעם הדיבורים של רבי מאטעל'ע. [וכידוע שהיה להרה"ק מאטעל'ע מצייר נפלא שצייר לו טס מצויר שכתוב עליו "כמים הפנים לפנים כן לב האדם אל אדם" גימטריה מרדכי טווערסקי" עיין באוצר ישראל דף עד].

על תשוקתו של הרה"ק מסקווירא זצוק"ל לראותו סיפר הרה"ג ר' משה שמואל אייזנבאך שליט"א שכששהה זאדמו"ר מסקווירא בבני ברק הצליח להיכנס אל הקודש פנימה ואז התעניין האדמו"ר על מצב בריאותו של ר' חיים זבי, וגם שאל אותו אודות הראיה שלו. ופנה אליו הרה"ק מסקווירא ואמר לו: "מיר וועלן זיין אין ירושלים וועלן מיר יער שוין טרעפן מיט איהם בעזה"ת". וידוע שכשנסע הביתה לחוץ לארץ אמר עס האט זיעך גלוינט צו פארן קיין ארץ ישראל נאר זעך טרעפען מיט ר' חיים הירש'ן.

למען אשר יצוה את בניו ואת ביתו אחריו

כמפורסם במשפחתנו שהגרח"צ היה מחנך גדול וכוחות רבים השקיע בחינוך הבנים והבנות, גם בימי אברכותו היה זלמד להועיל בתלמוד תורה שומרי החומות, וחניך את ילדי בני ישראל לתורה ויראת שמים, ואח"כ הפסיק ונכנס בישיבה של כולל שומרי החומות, ולמד תורה בהתמדה רבה ועצומה, וקיים במילואו הפסוק ושננתם לבניך, ומדי יום זיומו למד תורה עם בניו ונכדיו, והשריש בקרבם אהבת התורה ויראת שמים, אשר כידוע בער בקרב לבו הטהור אהבת התורה עד אין שיעור וערך, ולא היה לו תענוג יותר גדול בעולם מעת שלמד דף גמרא, כמו שהתבטא פעם הגרח"צ בדרך צחות כי גמרא מלשון גומרא גחלים, וע"י שלומדים גמרא שורפים את היצה"ר.

וסיפר חתנו הגה"ח רבי ישראל הלוי זצ"ל כי נכנס לחתנו הגרח"ץ בסוכות בשנה אחרונה לימי חייו, אשר היה אז בבר חלוש מאד, וביקש חותנו הגרח"ץ שילמוד עמו קצת גמרא וכשגמר ללמוד ביקש אותו אולי אפשר ללמוד ביחד

עוד קטע גמרא, וראו עליו בחוש כיצד אוהב את הגמרא אהבת נפש, ולמד עם הבנים תורה בימות החורף אף שלא היה תנור בבית והקור היה בעיצומו, כך השריש בקרב לב בניו אהבת התורה.

וסיפר בנו **רבי משה יודא זצ"ל** כי בעת שהיה ילד שלח אותו אביו הגר"ץ גם בשב"ק לבית רבו ללמוד תורה, וחוש מזה הטיל על בניו ללמוד שיעורין כסדרן גם מחוץ למסגרת החדר, ואח"כ בחן אותם אם למדו כדבעי, ואם ידעו הבחינה נתן להם פרס ואם לא היה קונסם.

דרך החסידות - אמונת צדיקים

הוא השריש בקרב בניו ונכדיו אור דרך החסידות שיסד **מרן הבעש"ט הק' זיע"א ותלמידיו הק'**, ואמונת צדיקים עד אין שיעור, כמו כן השריש בצאצאיו גודל הכח של סיפורי צדיקים, וראה בזה עבודה גדולה לגלות ולהודיע ע"י סיפורי הצדיקים אמונת ה' טהורה ואמונת צדיקים, כמש"כ ויאמינו בה' ובמשה עבדו. הוא היה יכול לחזור על עובדא מצדיק אפילו אלף פעמים, ופעם שאחד הבנים אמר שכבר שמע זה הסיפור, שאל אותו אם התפלל אתמול ואמר הן, אמר לו אם כן למה אתה מתפלל גם היום, כי הסיפורי צדיקים היה אצל הגר"ץ עבודת השם ולא לספר סתם סיפורים מצדיקים, וכל סיפור של צדיק היה אצלו מרגלית ועבד בהם ה'.

צניעות הנשים והבנות

הוא הקפיד מאד על צניעות הנשים והבנות, ועמד על המשמר בתוקף שהנשים והבנות לא ישנו זיז כל שהוא מדרכי אבות ח"ו, ולא ילכו ח"ו אחר המאדעס החדשות וכלשונן: **"המאדעס החדשות שורף את הנשמות ח"ו"**, וסיפר בנו **רבי שלום זאב זצ"ל** שאביו הקפיד מאד גם על הבנות שלא תצאנה מהבית מבלי שיתלבשו על בגדיהם סינר רחב, גם הקפיד על בנותיו הבתולות שלא יגזזו ח"ו שער ראשן (אונטערשערן), אלא דווקא ילכו בקליעה השערות, כפסק המג"א (או"ח סי' קעה סק"ג). ופעם באה אחד מיו"ח לביתו כשערותיה גזוזים, וסטרה על לחיה על שגזזה שער ראשה, אף שמעולם לא הרים ידים על ילד וילדה הבנים והנכדים.

גם סיפרה בתו **אמי הצדקנית אסתר דרייזל ע"ה** כל פעם את ההקפדות שהיה הזידי מקפיד על הצניעות הבנות, וסיפרה כי לאחר אירוסיה ראה פעם שעונדת על ידה שעון, לא היה מרוצה בזה וההאר עליה על כך. כמו כן הקפיד מאד שצאצאיו הנשים יגזזו שערותיהם לגמרי כתקנות וועד ארבע ארצות לפני כמה מאות שנים, [ועיין בהעמק שאלה מהנצי"ב מוואלאזין ליטא פרשת אחרי (עמוד קעד), ובספר כלי חמדה מהגאון רבי מאיר דן זי"ע פולין פרשת תצא (עמוד קצז), שהביאו תקנה זו והביאו טעמים ע"פ נגלה ונסתר בענין זה. וכן יצא לאחרונה ספר בשם "תוספות חיים" ובו גודל האיסור באם הנשים במסורות אבותם לא מגלחים השערות, וההפסד החינוך הטהור לדור החדש עיי"ש].

וסיפר בנו **רבי אברהם זצ"ל** כי בעת שאביו רח"צ היה גוזז שערותיהן של הילדים בעת החאלאקע, היה גוזז השערות בקידמת הראש שלא יגדלו בלורית, והיה מברך את הילד שיזכה שגם הכלה שלו תגזז שערותיה מתחילת הראש.

בספר **הילולא דרשב"י** גם כן מציין כי **הגה"ק רבי אברהם שמחה מבארנוב זי"ע** היה מברך לילד חאלאקע שיזכה לחופתו עם כלה יראת ה' שתגלחה את ראשה מבלי השאיר שיערה אחת כמנהג בנות ישראל הכשרות.

לא שינו את לשונם

רח"ץ היה שומר על צאצאיו שלא ישנו את לשונם ולא ידברו בעברית, פעם ירד אחד מנכדיו מביתו, ומיד אחרי זה שמעו שריקה של רכב, ונבהלו מאד אולי קרה איזה דבר ח"ו, אמר על זה רח"ץ כשאני שומע את אחד מנכדיי מדבר בשפה עברית, אני מפחד יותר מכשאני שומע השריטה של הרכב, כל כך הקפיד הגרח"ץ על כך.

אהבת ישראל

רבי חיים צבי זצ"ל היה אוהב ישראל אמיתי, וכל אחד מישראל אהב כנפשו ממש, חוץ מהרשעים האפיקורסים שאינם מאמינים בה' ח"ו, והתבטא פעם בזה"ל ווער עס קען נישט ליב האבן דעם ערגסטן איד נאר ווייל ער האט אין זיך די נשמה פון א איד האט נאך גארנישט קיין השגה וואס הייסט אהבת ישראל, [מי שאינו יכול לאהוב יהודי הכי גרוע רק מפני ששוכן בקרבו נשמה של יהודי אין לו עדיין שום השגה מהו אהבה ישראל].

בספר הצבי ישראל: מביא ששמע מזקינו ר' ישראל הלוי שפעם רצו ממשלת האנגלים לסגור את המקוה בבתי ראנד מחמת שלא היה נקי כפי המתבקש בחוק. בימים ההם היתה מנקה את המקוה אשה אלמנה שהיתה מתפרנסת מזה. מפאת שלא יכלה האלמנה לעמוד בדרישות הממשלה, ריחפה סכנת סגירה על המקוה. רח"ץ היה האחראי על המקוה מבחינת כשרות. ונכנס מאן דהוא אליו לבקש שימנה אחראי חדש על נקיות המקוה בכדי שלא יסגרו אותו. כששמע את דבריו החל לצעוק עליו האם הינך רוצה להרוג אלמנה. מוטב שהמקוה יסגר ולא לצער את האלמנה. ואכן לימים ננעלו שערי המקוה ובמשך כמה שנים צריך היה רח"ץ לכתת רגליו לשכונת שערי חסד מפאת שלא היה מקוה בבתי ראנד.

תעניות על עבירות של אחר

עוד מביא שם בשם **רבי ישראל הלוי ז"ל**, שאצל ר' ח"צ היה רגיל איש אחד לבא רבות לביתו. ואיש זה נכשל רח"ל בעבירה חמורה ויצא עליו קול רינון, למרות כל זאת הגרח"ץ לימד זכות עליו, ואח"כ נכשל האיש שוב רח"ל, אז התענה הגרח"ץ תעניותם עבור כפרתו של האיש, עד שסוף כל סוף שב האיש בתשובה.

שמחת יו"ט

פעם הגיע הרה"ח המפורסם **רבי יואל אשכנזי זצ"ל** מטבריא ושהה בבית הרה"ח **רבי מרדכי הערש שמערלער ז"ל** מחותנו של הגרח"ץ, כששמע זאת הגרח"ץ הלך לבקר אותו בבית מחותנו, כידוע היה רבי יואל בנש"ק ואיש נכבד, וכל השלשה ישבו יחד ודברו דברי תורה וחסידות, ובאמצע השיחה יצא אנחה מפי ר' יואל, ושאל אותו הגרח"ץ למה נאנח, אזי הראה ר' יואל להגרח"ץ את ידיו ששכח לקצץ הצפרניים לכבוד יום טוב, אזי תפס הגרח"ץ את ידיו של ר' יואל ובשיניו קיצץ ציפרני ידיו של ר' יואל, ומקודם לא רצה ר' יואל שהגרח"ץ יעשה לו דבר כזה, אך הוא תפס ידיו בכח (כידוע שהיה בעל כח) וקיצץ בשיניו נגד רצונו לגרום ליהודי שמחת יום טוב.

עם הגאון מטשיבין זצוק"ל

סיפר לי דודי **רבי איצל שוטלאנר זצ"ל** פעם היה הגרח"ץ ז"ל במקוה עם מחותנו של הגאון האדיר מטשיבין זי"ע, והנ"ל שם השיניים תותבות שלו מחוץ להמקוה ליד הבור של אוצר המקוה, והשיניים נפלו לתוך האוצר המים ונצטער

מאד, וכששמע זאת הגם שכבר היה איש זקן עכ"ז קפץ לתוך הבור ותוך זמן קצר הוציא השיניים מהבור ומסרם לידינו, והנ"ל סיפר זאת למחותנו הגאון מטשיבין זצ"ל, כששמע זאת הגאון אמר בהתפעלות שמוכרח להכיר את ר' חיים הערש שיש לו מדת גבורה שבחסד כזה.

שמעתי גם גירסא אחרת בעובדא הנ"ל כי היה פעם שהמקוה בבתי ראנד היה מקולקל, והלך אז ר' חיי"צ לטבול בהמקוה של שכונת שערי חסד מדי יום ביומו, ואז היה זמן קצר אחרי שהגיע הגאון האדיר מטשעבין זי"ע לאה"ק, וכבר היה אז בערך בגיל שבעים שנה, יום אחד בהגיע למקוה היה שם בחדר החיצון איזה בהלה, ושאל מה קרה, וענו לו שהרב מטשעבין שהגיע זה עתה מחו"ל טבל במקוה, והוציא שיניו מפיו והניחם על האוצר המים, ואז עדיין לא היה מכסה על האוצר, ונפלו שיניו בפנים האוצר, ובאוצר היו המים למעלה מקומת איש, וכולם אובדי עצות ואין יודעים מה לעשות, וכששמע זאת לא דיבר מאומה רק נכנס להחדר הפנימי לטבול כדרכו, וכעבור כמה רגעים יצא לחדר החיצון ומסר השיניים להגאון מטשעבין זי"ע, ושאל הגאון להסובבים מי הוא, וענו לו שזה חסידישער איד, ואמר להם הגאון שהוא חסידישער איד זה כבר ראיתי לבד אבל מי הוא.

פעם אחת כשהחברה קדישא טבלו איזה נפטר במקוה, והחליק הנפטר מידיהם ונפל לתוך המים, וכולם פחדו להוציאו, אזי נכנס ר' חיי"צ לתוך המים והוציאו.

פעם ישב ולמד בבית המדרש של בתי ראנד, וסמוך לו נשכב איש אחד לישון על הספסל, והלה השעין את ראשו על שולי בגדו שישב סמוך להשלחן ולמד, והוא לא זז ממקומו עד שקם האיש הנ"ל כדי שלא להעיר אותו.

ענוה ושפלות רוח

הוא היה איש תקיף מטבעו ובעל כח, אמנם שיבר את מידותיו ונעשה מזוג במידות הענוה ושפלות רוח, עד שלא היה קשה בעדו מלהשפיל עצמו לפני ילד קטן עד קצהו האחרון, והיה מרגליה בפומיה לומר בזה"ל א איד דארף וועלין זיין בלאטע, [יהודי צריך להשתוקק להיות טיט ורפש].

שמירת עינים

כאמור היה קדוש בקדושת הגוף, והיה מקיים כפשוטו מאמר החכם ושח עינים יושיע, ושמר מאד ראות עיניו לבל יכשל ח"ו בראיה אסורה, ותמיד כשהלך ברחוב השפיל עיניו למטה לארץ שלא לעבור על הלאו ולא תתורו, והיה כמה פעמים כשעבר ברחוב מצאו הגה"ק בעל בית ישראל מגור זי"ע וניגש אליו ודפק הבית ישראל עם מקלו במקלו של רח"צ ושאל לו בחביבות חיים הערשעל'ע וואס מאכסטו, אזי תירץ עצמו כי לא ראה שהרבי הולך ברחוב, כי אינו רוצה שהרבי יראה הפנים שלו.

אגב אציין כי הגה"ק הנ"ל ביקר כמה פעמים בביתו כגון קודם ר"ה לברכו בברכת שנה טובה, אך חשש הגה"ק שיטריח עצמו לבא אליו בחזרה, לכן הזהיר אותו הגה"ק ואמר לו: חיים הערשעל'ע אל תבא אלי, כי הוא היה כבר זקן, לאחר פטירתו ביקר פעם הגה"ק בעל בית ישראל זי"ע על הר המנוחות, זה היה לפני מלחמת ששת הימים והיה כל ארץ ישראל בצער ונסע עם טקסי רק על ציונו של אב"ז ר' חיי"צ, והתבטא בתוך הדברים בלש"ק: "חיים הערשעל'ע אנו צריכים ישועות גדולות, יכלת בחיך ואתה יכול יותר במיתתך לפעול ישועה".

יצוין דבר פלא כי בעת שהגיע הגה"ק בעל אמרי אמת זי"ע מגור לירושלים עיה"ק קבלו פניו קהל גדול ליד ישיבת שפת אמת, והוא עמד מן הצד עם בנו ר' שלום זאב זצ"ל, והאנשים שקבלו פניו עמדו יותר בהמשך, וכשהגיע הגה"ק הנ"ל עם הרכב עצר עצמו לידו, ובנו ר' שלום זאב אמר לו הנה הרבי יושב כאן בהטעקסי, אזי התחיל לשפשף בידיו וכעבור כמה רגעים הושיט ידו לשלום, והגה"ק החזיר לו שלום. [בנו זקנינו ר' וועלוועל לימד מזה להילדים שכל מצוה צריכים להכנה]

חלות לבעל האמרי אמת זצוק"ל

סיפר בנו רבי אברהם ז"ל, כי בימים בהם שלטו האנגלים בארה"ק היה תקופה שאסרו לאפות לחם וחלות מקמח לבן, ר' אברהם הנ"ל היה רגיל לאפות להגה"ק בעל אמרי אמת מגור זי"ע חלות לכבוד שבת, והמשיך לאפות החלות מקמח לבן עבור הגה"ק לכבוד שב"ק, וכשהוביל את החלות בעגלה לבית הגה"ק פגשו בו שני שוטרים ישמעאלי ואנגלי ושאלו מה יש לך בעגלה, וענה להם שיש לו חלות שנאפו מקמח לבן, אמר הישמעאלי הוא בוודאי משטה בנו ונתנו לו ללכת לדרכו.

עוד סיפר ר' אברהם הנ"ל כי בזמן ההפגזות הגדולות בירושלים עיה"ק נפל עליו פחד נורא ולא רצה ללכת לבית האופה לאפות החלות, ושאל אותו אביו רח"צ מדוע אינך הולך לאפות ענה שמפחד, אמר לו אם לא תלך לאפות את החלות לא יהיו להגה"ק מגור חלות לשבת, מיד קם והלך בזכות כח המצוה של כיבוד אב, וב"ה לא אירע לו שום רע מזה.

צדקה וחסד

כידוע ומפורסם פעילות הצדקה והחסד שלו במשך כל ימי חייו, נשרטט כמה עובדות המעידים על רב כוחו וחילו במדת החסד, אמנם יותר ממה שכתוב לפניכם כאן, נמצאים עובדות למכביר ממנו בעיני חסד, כשמצוה זאת הטביע בצאצאיו לדורות הבאים.

בילדותו קנו לו הוריו (שהיו עשירים קצת כנ"ל) נעליים חדשות, שהיו אז יקר המציאות בעיה"ק ירושלים תובב"א, מחמת העניות ששרר אז, שרוב הילדים הלכו בנעליים ישנות וקרועות. ובלכתו עם הנעליים החדשות פעם ראשונה למקוה, החליפם עם ילד אחר, והוא נתן לילד את החדשות והוא לבש נעליים הקרועות. כשחזר מהמקוה ראוהו הולך עם הנעליים קרועות שאלוהו מה קרה, ותירץ עצמו בתירוצים וכו', וקנו לו עוד הפעם נעליים חדשות והוא החליפם שוב במקוה. וכשראו ההורים שאם ברצונם לקנות לו נעליים חדשות, צריכים מקודם לקנות לכל ילדי עיה"ק ירושלים נעליים חדשות, השאירוהו עם הנעליים הקרועות.

בכל עש"ק הלך ביחד עם אחיו הגדול הרה"ג רבי שלום לייב זצ"ל, ולקחו מבעלי בתים חלות שאפו לכבוד שבת, ואח"כ חילקו זאת לעניים ואביונים שלא היו באפשרות להכין צרכי שבת, גם הגה"ק רבי דוד'ל בידרמאן זי"ע היה נותן להם חלה עבור העניים, ולפעמים היה מכניסם לביתו ומדבר עמהם באהבה וידידות. פעם בר"ח שחל להיות בעש"ק כשבאו לבקש ממנו את החלה ביקש רבי דוד'ל ז"ל ממנו ליטול ידיו ולאכול עמו סעודת ראש חודש, אך הוא סירב מקודם באומרו שהסעודה אינה מספקת לבעליה, אמר לו רבי דוד'ל ז"ל בתמיה האם זה נחשב בעיניך לסעודה שאינה מספקת לבעליה, הבה נאכל יחד, ואכן נטלו ידיהם ואכלו יחד וכל הסעודה היתה מורכבת מלחם וקצת שמן זית וטאמאטע (עגבניה), ורבי דוד'ל חילק את מאכלו עם ר' חיים צבי במשך כל הסעודה, חצי בשבילו, וחצי לעצמו.

גם כשנולד בנו **רבי שלום זאב זצ"ל** שהברית היה בערב שב"ק והוא היה המוהל בברית. ככלות סעודת הברית נטל שק בידו והלך לאסוף חלות עבור העניים כמנהגו בכל עש"ק, ובאו ואמרו לו שמבנו רך הנימול זב דם רב. מיד הלך לרבו רבי מאטאל'ע ושאל מה לעשות, אמר לו רבי מאטאל'ע גם היום הינך הולך לאסוף חלות לאחר שהיית ער כל הלילה לך לישון! מיד חזר לביתו, וכשאך נכנס לביתו קרא [לאייבאנד] למיילדת החובשת] מיד נפסק זיבת הדם מוך הנימול.

סיפר בנו **ר' משה יודא זצ"ל**, כי פעם בימי המצור והמצוק שהיה ממש רעב ל"ע בעיה"ק ירושלים ת"ו, ונפוחי כפן רח"ל היו מסתובבים ברחובות, ובביתו היה פעם חצי ככר לחם עבור הטף, והוא היה נוהג כי טרם שנטל ידיו לסעודה הסתכל מקודם על השלחן אם מונחים לחם ומלח, ואח"כ נטל ידיו לסעודה, ופעם נתוודע שבביתו של מלמד עני ואביון לא נמצא חתיכת לחם, אזי צוה לבנו רבי משה יודא ליקח בחשאי את חצי הככר מן הבית להעבירו לבית המלמד הנ"ל. שאל את אביו והלא גם בניך צריכים לאכול? גער עליו ואמר לו עשה כמו שצויתך ואל תשאול שאלות. ובהיות שלא רצה שיתוודע לבני הבית מזה, גם הפעם נהג כמנהגו להסתכל על השלחן טרם נטילת ידים לסעודה באם יש לחם, והלא הלחם כבר נלקח, אז התבטא שכנראה שבמצב קשה כזה גונבים גם לחם, ואין לו על מה ליטול ידיו.

עוד סיפר **רבי משה יודא זצ"ל**, פעם השיג ברוב עמל ויגיעה שק קמח לבית אביו רח"צ, ובידעו כי באם יביא השק לבית אביו לא ישאר מזה כלום תוך זמן קצר. לפיכך סיכם עם שכן שיחזיק בביתו את השק, ותמורת זה כשיצטרך לקמח יטול ממנו קצת. אחד השכנים שראה שר' משה'ל נושא שק קמח, בא לאביו רח"צ ובקשו שימכור לו חצי מהשק קמח שהביא בנו. והיות שלא ידע מזה כלום, לא ידע מה להשיב. אך כשהגיע ר' משה'ל לביתו שאלוהו היכן השק עם הקמח, שהביא. בתחילה התחמק, אך אביו דרש ממנו בתוקף להודיע היכן זה, עד שהוכרח להודות שהשאירו אצל אחד מהשכנים. אז צוה עליו אביו שילך מיד ויתן את הקמח לשכן. וכן עשה.

פעם נוספת כשהיא שק קמח של 80 ק"ג, והכניסו לבית אביו. אמר לו אביו ר' ח"צ לך תתן מהקמח לאיש פלוני ולפלוגי, ענה לאביו שלא הביא את הקמח ע"מ לחלקם, העניק לו אביו סטירת לחי הגונה, וגער בו שמיד ילך ויחלק כל השק קמח, כמובן שלא היה לו ברירה וכן עשה.

עוד סיפר הנ"ל שכשהביא אביו אורחים לביתו בשב"ק, היה שולח את זוגתו ובנותיו שיאכלו במטבח, ולא על שלחן השבת. והיות שידע שאשתו אינו רואה לקח כל האוכל שהגישו לו ולבניו, ושפכם לתוך הצלחת של האורח שיאכל הכל, ולעצמו ולבניו לא השאיר כלום, כמובן שהאורח לא היתה לו ברירה אף אם לא רצה כי אם לאכול את הכל.

סיפר נכדו **הרב ר' יצחק שוטלאנד ז"ל** שפעם הגיע לשכונה של בתי ראנד איש חסר דעה ל"ע, והיה ישן על הריצפה בשכונה, לקח רח"צ כרים וכסתות מביתו ונתן זאת לאיש, גם את מעילו העניק לו.

פעם שאלוהו אחד משכניו אם יש לו בביתו בול להדביק על מכתב, אמר לו שימתין קצת והלך לשוק מחנה יהודה וקנה בול ונתן לשכן.

סיפר **בנו ר' משה'ל ז"ל** שפעם העניק לאביו מתנה שטריימל לפורים וביקשו שיחבוש זאת לראשו. ענה לו כי בפסח ילבוש את השטריימל החדש, בפרוס הפסח מצא שאביו ממשיך ללבוש את השטריימל הישן, שאל אותו למה אינו לובש את השטריימל החדש, גער בו אביו ואמר לו הינך יכול להפסיק לשאול שאלות? כי כבר מצא איזה נצרך להלבישו את השטריימל החדש.

עוד סיפר **הנ"ל** שפעם הזמין לאביו דז'ובע חדש לשב"ק, בשב"ק ראה שהוא ממשיך ללכת עם הדז'ובע הישן, שאל את אביו איפה הדז'ובע החדש, ענה: כנראה שאחד החליף עם הדז'ובע שלו, הוא הלך וחיפש עד שמצא איזה עני לבוש עם הדז'ובע שסיפר שקבלו מאביו רח"צ.

עוד סיפר **דודי הנ"ל** שפעם בליל הסדר אמר לו אביו לפני שהתחיל לערוך הסדר, קח מצות ותן לפלוני ולפלוני, כשחזר היה כבר מאוחר ורק אז התחיל אביו בעריכת הסדר.

רבי משה'ל ז"ל התפרנס ממכירות מצות וחיטים לחג הפסח, לאחר כמה שנים שעסק בזה, השיג מאן דהוא את גבולו והתחיל גם למכור חטים וקמח, ואם לא די בכך הלך האיש לאביו רח"צ לומר שבנו ר' משה'ל משיג גבולו, בו בזמן שהוא היה המשיג גבול. כששמע זאת האב צוה לבנו שלא ימכור שום סחורה עד שימכור הלה את כל הסחורה שלו, ורק אח"כ ימכור את סחורתו.

מעמדות

כאמור שרח"צ דאג לספק די מחסורו לרבו הגה"ק רבי מאטאל'ע מראחמיסטריווקא זי"ע, וכשהגיע **הגה"ק רבי נחום'טשע מראחמיסטריווקא זי"ע** לאה"ק סידר גם לו מעמדות קבועות מדי חדש בחדשו, והרבה כוחות ויגיעות השקיע בזה, וזכה להחיות בזה כמה וכמה נפשות, חוץ ממה שזכה להנות הני תרי צדיקי קדושי עליונים הנ"ל, ועד היום תומכים נכדיו לבית ראחמיסטריווקא [ראה להלן].

דמי חלוקה מהכולל

רבי ח"צ היה מחלק כל מעותיו לצדקה, וכשקיבל דמי חלוקה מכולל שומרי החומות טרם שהגיע לביתו לא נשארו בידו כלום מהמעות כי היה מחלקם לצדקה, עד שהתחכמו בני המשפחה והלכו לכולל טרם שנתנו לו את המעות, והם לקחו המעות לכלכל הוצאות ביתו.

דרכו היה לחלק צדקה לנצרכים בהפרזה יתירה, והיות שהיה עני לוח כספים ולקח את בניו כערבים על ההלואה, וחילק את המעות שלו לצדקה, בהגיע זמן הפרעון היו בניו הערבים מוכרחים להשיג ולשלם את חובותיו, וכך חילק צדקה שנים רבות, לבניו היה תרעומות על כך, שכן כל מה שהרויחו לפרנסתם היו צריכים ליתן לפרעון הלואותיו שלוחם שלא לצורך עצמו כי אם לחלק לזרים. פעם הגיע לכולל הונגריה ליקח הלואה, ושאלו מנהל הכולל ר' **פנחס דוד קליין ז"ל** מי יהיה ערב על כך. וענה לו בני משה'ל, הלך ר' פנחס דוד לביתו של ר' משה'ל לשאלו אם מקבל על עצמו להיות ערב, ענה לו ר' משה'ל אל תלוח כי לא אשלם לך. חזר ר' פנחס דוד לכולל ואמר לרח"צ כי בנו משה'ל אינו מסכים להיות ערב. הלך רח"צ לביתו של משה'ל וגער בו אתה בא מיד לקבל עליך ערבות, לא היתה לו ברירה וקיבל את הערבות על ההלואה, וכמובן שהיה צריך לפרעו בבוא היום.

ופעם פקעה סבלנותם של בניו מכל העסק הזה שמכלה ממנו, וסיכמו עם כל מנהלי הגמחי"ם שבעיה"ק ירושלים שלא ילוח לו מאומה אפילו על ערבות בטוחה, ובהיותו זקוק לכספי צדקה לחלק לאיזה אביונים, הלך ללוות בגמחי"ם וכולם השיבו פניו ריקם, וענו לו שלא ילווהו אפילו אם יביא ערבים טובים. ונצטער על כך שאינו יכול לחלק צדקה לאביונים ומגודל עגמ"נ נחלה ל"ע, והוצרכו לבזבז כספים לרופאים שלא יכלו לעזור במאומה, כשראו בניו שזה נוגע בנפשו, החליטו להרשות לו ללוות כי הלא כספי רפואתו יעלה להם ביוקר רב.

שונא בצע

פעם נסע לשבות בשב"ק במירון לציון התנא אלקי דבי שמעון בר יוחאי ע"ה, וטרם נסיעתו מסר לו חברו **הרה"צ ר' ברוך יצחק פריינד זצ"ל** מכתב שימסור זאת **להרה"צ רבי נח וויינבערג זצ"ל** מטבריא. בערב שב"ק אחר חצות היום

ראה שסוחרים מוכרים עדיין לקונים, צרכי שבת. אז הזכיר להם בדרכי נועם כי השב"ק מתקרב ובא ויסגרו את חנותם. אך הם סרבו לשמוע כי לא רצו לוותר על הרווחים שירוויחו דייקא ברגעים אחרונים. הוא נסה להתחנן לפניהם אך לא הטו אוזן לשמוע. כשראה שאינם שומעין לו שאלם כמה חושבים עוד להרויח עד שב"ק, הם נקבו בסכום מסויים, והוא הוציא מכספו ונתן להם את כל הכסף שחשבו להרויח אך הוא נשאר ללא פרוטה. בקושי השיג כמה פרוטות לנסוע לטבריא, שם נכנס לידיד נפשו רבי נח וויינבערג זצ"ל ומסר לו את מכתבו של ר' ברוך יצחק, כשר' נח פתח את המכתב ראה שרצוף בזה סכום מעות, ונא לתת המעות למוכ"ז שהוציא כל כספו לדבר מצוה להוצאות נסיעה לביתו, כי ר' ברוך יצחק הכיר כבר מהותו שלא ישאר פרוטה בכיסו, לכן התחכם בשילוח המכתב.

כאמור שלמד **בכולל שומרי החומות** וקיבל מהם כספי חלוקה, פעם באו מנהלי **ישיבת חיי עולם** ובקשו ממנו שיבא ללמוד בישיבתם, ויקבל בכל שבוע משכורתו כמה לירות מזומנים, והפצירו בו עד שהסכים לבא. בשבוע הראשון שלמד שם כשהגיע יום חמישי ראה ביניהם הרבה אברכים שכבר מתלחשים ביניהם שעוד מעט יבוא הכסף, גם דיברו שצריכים להוסיף איזה הוספה על דמי הישיבה ולהוטים אחר הכסף, כשראה זאת עזב את הישיבה שם, כי לא יכול לסבול שמדברים וחושבים כל יום חמישי מהכסף שמקבלים.

הכנסת אורחים

כאמור לעיל שהרבה במדת הצדקה וחסד, ואחד ממעשי פעולות הצדקה שעשה ופעל במדה גדושה היתה מצות הכנסת אורחים, שהיה מקיימם בשמחה ובהידור, הגם כי דירתו היתה של שני חדרים, וגם היה מטופל בבנים עכ"ז לא היה זאת מעצור בעדו מלקיים מצות הכנסת אורחים.

וסיפר בנו **ר' משה'ל ז"ל** שהגיע פעם בחול המועד פסח בביהמ"ד של בתי ראנד חבורה של בחורים מגושמים, ואף אחד לא רצה לקרוא להם לאכול בביתו בפרט בחג הפסח שנזהרים בחומרות, רק הוא ניגש אליהם וביקש מהם שיבואו לאכול בביתו, וערך עבורם סעודה גדולה ונתן לפניהם כמעט כל האוכל שהכינו על החג, מצות, תפוחי אדמה, וביצים, ואח"כ היו צריכים להביא לביתו מאכלים אחרים על פסח.

גם היה ביתו בית וועד לחכמים וכמה צדיקים חסידים ואנשי מעשה התאכסנו בביתו אפילו כמה שבועות, בתוכם היו גם **הגה"ק רבי אברהם שמחה מבארנוב זי"ע**, **הרה"צ רבי ארי' לייביש ליפשיץ זצוק"ל הרבי מאפטא**, **הרה"צ רבי נח וויינבערג זצ"ל מטבריא**, **הרה"צ רבי נח זצ"ל** היה יכול להתאכסן בביתו שבועות וגם חדשים, והנ"ל היה דבוק ומקושר מאד עמו, ובסוף ימיו שכב רבי נח בביה"ח ביקור חולים בעיה"ק ירושלים תובב"א, והוא הלך לבקרו מידי יום ביומו, ופעם באיזה יום לא הלך אליו לבקרו, ור' נח התבטא כי בטח לא בא היום ר' חיים הערש כי הלך להתפלל עבורי בעיה"ק חברון תובב"א, ולמחרת הגיע אליו ושאל אותו ר' נח היכן הייתם אתמול, וענה לו כי נסע להתפלל עבורו בעיה"ק חברון ת"ו, כל כך היו מקושרים יחד, גם התאכסן בביתו **האדמו"ר מלאדז רבי ישעי' חנוך העניך זצוק"ל**, ועוד מחשובי ועניי העם.

ביקור חולים

גם במצות ביקור חולים היה זהיר טפי, סיפר בנו ר' אברהם ז"ל האיך שאביו ז"ל שמע פעם על אחד מידידיו שיש לו מחלה מדבקת טיפוס רח"ל, והחולה נעשה מזה שבור ורצוף ונפל בדיכאון, והוא הלך לבקר אותו וראה עליו ששרוי בעצבות מחמת חוליו, אזי לקח את הכובע של החולה שהיה מלא זיעה מהחולה, שכידוע יש בזה סכנה של התדבקות המחלה, וקינח את עצמו בכובע של החולה על פניו, ואמר להחולה אתה רואה שאין זה כלום [סי איז גארנישט], ככה

קינח על עצמו עם הכובע כמה פעמים ואמר לו כנ"ל, ומאז נעשה החולה רגוע כיון שראה שזה כלום ותוך זמן קצר נתרפא החולה מחוליו ונעשה כאחד האדם לפלא כל רואיו.

פעם היה איזה חולה שנחלה רח"ל בחולי הריאה ורקק דם מהריאה, וממש לא היו יכולים לעמוד בתוך הד' אמות שלו מגודל הסירחון שהיה מחמת חוליו, ואף אחד לא רצה לטפל עמו, כששמע זאת הלך תיכף להחולה ושימש את החולה במשך שבועיים עד פטירתו.

כמו כן סיפר ר' משה'ל ז"ל האיך שהיה איזה חולה שהיו צריכים לעמוד על ידיו כל הזמן, והיה אז יום הקדוש אזי צוה עליו אביו רח"צ שהוא יעמוד על יד החולה כל משך יום הכיפורים, ושאל ר' משה'ל את אביו מה יהיה עם התפלה, אמר לו מי צריך התפלה שלך זאת יותר חשוב שתשב ליד החולה ולשמשו, וכן סיפר לי דודי הנ"ל שהיה איזה חולה שהרופאים פקדו להחולה שמוכרח לאכול חמין גם ביום כיפור, אזי הדליק אביו אש ביום הכיפורים למען הצלת נפשו של החולה, והיה עובדא בכלתו שהיתה יולדת בחודש אלול, ונחלשה ל"ע עי"ז מאד והיתה בסכנה נוראה מחמת חולשתה, ובהגיע יום הכיפורים התמסר רח"צ בכל לבו ונפשו להציל נפש כלתו, ולא אז ממטתה שהיה לידו גם בן קטן במשך כל יום הקדוש ושימשה במסירות בכל הענינים הנצרכים, ולא נתן לאף אחד להחליפו אלא שלח את כולם לביהכ"נ להתפלל, ואז כשהגיעה ד"ר קגן ע"ה לבקרה אמרה שהוא פשוט הציל את חייה ולולא זאת מי יודע אם היתה נשארת בחיים רח"ל.

הכנסת כלה

סיפר בנו הרב ר' שלום זאב זצ"ל כי היה פעם איזה חתן שהתלונן לפני אביו כי אין לו עדיין שום מלבוש ליכנס לחופה, אזי ניגש לארון הבגדים שלו ולקח מהארון הקאפטין שלו המיוחד ליום טוב ונתן זאת להחתן.

סיפר הרב ר' ישראל הלוי זצ"ל האיך שקיבל אחרי הנשואין נדן מחותנו אא"ז רבי ח"צ זצ"ל סך 50 לירות סכום עצום בימים ההם, ולאחר זמן מה אמר ר' ח"צ לחתנו ר' ישראל הנה היות ובנו של אחיו הגדול הרב ר' משה יהושע זצ"ל צריך להשיא את אחד מבניו, אנה תתן עבורו החמישים לירות למצות הכנסת כלה והסכים, אזי הלכו יחד לביתו של ר' משה יהושע ונתנו לו המעות למצות הכנסת כלה.

חסד של אמת

רח"צ היה נוהג ללמוד משניות ולומר קדיש לעילוי נשמתם של אנשים חשוכי בנים שאין מי שילמוד משניות עבורם.

שמירת שבת קודש

פעם בליל שב"ק ירד שלג בעיה"ק ירושלים תובב"א והוא התפלל אז בבית מדרשו של רבי מאטא'לע מראחמיסטריוקא זי"ע, לאחר התפלה חלץ נעליו ופוזמקאות שלו, ונטל שני ילדיו ר' משה'ל ז"ל וזקנינו ר' שלום זאב בזרועותיו עד שהגיע לביתו לבתי ראנד, כדי שלא יבוא לידי איסור סחיטה.

הנני ממטיר לכם לחם מן השמים

סיפר בנו זקנינו **הרב ר' שלום זאב** זצ"ל כי בתקופת מלחמת העולם הראשונה היה רעב רח"ל בארץ ישראל, ובכל יום חמישי לפנות ערב נכנסו מעצמם שלשה ציפרים לביתו, והיה לוקח שתיים מהצפרים לכבוד שב"ק ואת השלישית שלח בחזרה.

סיפר בנו **ר' אברהם זצ"ל** כי בבית אביו רח"צ היו ישנים הזכרים עם הפוזמקאות בכל ימות השנה, חוץ מליל יום הכיפורים שהיו פושטים את הפוזמקאות וישנים בלי הפוזמקאות.

שמע ישראל בברית מילה

סיפר דודי ר' אברהם ז"ל כי **הגה"ק מרא דארעא דישראל מהרי"ץ דושינסקיא זי"ע** שאל פעם את אביו רח"צ למה אומרים לפני הברית מילה את הפסוק שמע ישראל, וענה כי המשנה אומרת במסכת ברכות (פרק ב' משנה ב) אמר רבי יהושע בן קרחה למה קדמה שמע לוהיה אם שמוע אלא כדי שיקבל עליו עול מלכות שמים תחילה, ואח"כ יקבל עליו עול מצות, בקיום מצות מילה אנו מכניסין את הילד לעול המצות, לכן מקדימין לומר שמע ישראל כדי לקבל עול מלכות שמים תחילה לפני קבלת עול מצוות.

הרגיל בנר

הוא הקפיד מאד להדליק שמן זית בכל ערב שב"ק, פעם אחת בזמן מלחמת העולם הראשונה לא היה ידו משגת לקנות שמן זית, וכדי שלא לבטל מנהגו הטוב, הלך ומכר מטבע של כסף שקיבל בתור שמירה **מהגה"ק רבי מאטאל'ע מראחמיסטריווקא זי"ע** ותמורת זה קנה שמן זית לשב"ק, לאחר שב"ק בא לרבי מאטאל'ע וסיפר לו שהיה מוכרח למכור המטבע, ומבקש ממנו מטבע אחרת בתור שמירה, אמנם הגה"ק רבי מאטאל'ע סירב לתת לו מטבע אחרת, ואמר לו כי מטבע השמירה שקיבל ממנו הרי הוא לו לשמירה בכל מקום שהוא מונח ואינו צריך למטבע אחרת.

ליעבד ביה מצוה אחריתא

היה נוהג במוצש"ק חנוכה שבגמר ההבדלה לא היה מכבה נר ההבדלה אלא ניגש עם נר ההבדלה והדליק עמו הנרות חנוכה, ואח"כ חזר למקום שהבדיל ובירך ברכת על הגפן.

שיחת חולין של ת"ח צריכה לימוד

הוא פירש מאמר חז"ל **שיחת חולין של תלמיד חכם צריכה לימוד**, הפירוש כי אין תלמיד חכם שח שיחת חולין בטרם ילמוד את שיעורו הקבוע.

ולבש בגדים אחרים

הוא נהג שלא היה נכנס עם מנעליו לבית הכסא, אלא היה חולץ מנעליו ולובש מנעלים אחרים מיוחדות, הגם כי נראה עיקר טעמו שהיה ליד ביתו הביה"כ של הרבה שכינים וחשש שמא ידבק צואה על מנעליו.

ונהנין ממנו עצה ותושיה

סיפר דודי ר' **אברהם ז"ל** האיך שהגיע אליו פעם איזה איש וביקש ממנו לומר קדיש לעילוי נשמתו לאחר אריו"ש, ובשכר זה יתן לו ארבע לירות, והלך לשאול עצה מאביו רח"צ, ואמר לו לא תסכים לזה אלא בתנאי שיתן לך הכסף מיד, שאם לא יתן לך מיד הכסף יראה הדבר כאילו אתה מחכה למותו, אבל באם ישלם לך מראש הרי אתה מאחל לו שיזכה לאריכות ימים ושנים עד מאה ועשרים שנה.

סגולה למק"ל ביום הקדוש סיפר דודי ר' **אברהם** שקיבל מאביו סגולה שלא לבא לידי מק"ל ביום הכיפורים שהמקוה יהיה פתוח בליל יום הכיפורים ונר יהיה דלוק במקוה, וקודם שהלך לכל נדרי הלך לבדוק הדבר, ואם מצא המקוה סגור או הנר שכבה היה מדליק הנר ומשאיר את הדלת פתוח, (עיין בדברי הגה"ק מקאמארנא זי"ע)

בדיקת ציצית לאחר קידוש לבנה

אמר פעם טעם למה בודקים הציצית לאחר קידוש לבנה, משום דלילה לאו זמן ציצית, אבל לעתיד לבא כאשר תמלא פגימת הלבנה ויהיה אור הלבנה כאור החמה יהיה גם הלילה זמן ציצית.

מן השמים - סייעתא דשמיא

סיפר בנו ר' **אברהם ז"ל** כי נזדמן פעם לאביו רח"צ להיות בעיה"ק טבריא תובב"א, ונכנס לאיזה בית מלון חרדי וביקש כוס מים לרוות צמאונו, והציע לו הבעה"ב לשתות כוס קאווע עם חלב, וסירב לשתות הקאווע עם החלב ואמר אינני שותה חלב רק מים בלבד, אדהכי נכנסה ערביה אחת והביאה כד חלב להבעה"ב, תמה רח"צ ושאלוהו חלב שחלבו עכו"ם הצעת לי לשתות, השיב הבעה"ב לא, אלא חלב כשר רציתי לתת לך, ואת החלב שהובא לי זה עתה אני מגיש לאלה שאינם מקפידים ואינם שואלים על מקור החלב.

זה חי וזה מת

איתא במשנה (ברכות פ"ה מ"ה) אמרו עליו על **רבי חנינא בן דוסא שהיה מתפללי על החולים ואומר זה חי וזה מת**, אמר שאפשר לפרש במשנה כי לא אמר זה יחיה וזה ימות, ממילא הכוונה זה חי היינו שאינם צריכים להתפלל הרבה עבורו, וזה מת הכוונה שצריכים להתפלל הרבה עבורו, אבל שניהם יחיו בעזהשי"ת.

אז יאמרו בגוים

אז יאמרו בגוים הגדיל ה' לעשות עם אלה וכו' (תהלים קכו), פירש, כי צריך להבין מהו הכפל הלשון הגדיל ה' וכו', וא"ל דאינו כפול, רק הגוים שואלים את ישראל, אז יאמרו בגוים הגדיל ה' לעשות עם אלה, מדוע עשה הקב"ה עמכם כל כך טובה, ועונים בני ישראל הגדיל ה' לעשות עמנו, היינו שמחים מפני שהיינו בשמחה.

תהילה לדוד בכל יום

אמרו חז"ל (ברכות ד, ב) **כל האומר תהילה לדוד בכל יום מובטח שהוא בן עולם הבא**, ופירש, מה הטעם זוכה לעוה"ב שפיל לסיפא דקרא אומרים בסוף הקאפיטל מעתה ועד עולם, כי בר ישראל אפילו שנכשל ח"ו בדבר עבירה אבל סוף כל סוף מתחרט ואומר מעתה ועד עולם מאי דהוה הוה ומעתה יהיה טוב.

פרשת העקידה

הקשה בפרשת העקידה דלכאורה קשה הלא השי"ת צוה לשחוט את יצחק, ואח"כ בא המלאך ואמר לא לשחוט, א"כ דברי הרב ודברי התלמיד דברי מי שומעין, ולמה שמע אברהם לדברי המלאך, עוד צריכים להבין כי בפעם הראשון אמר המלאך לאברהם **ולא חשכת את בנך את יחידך ממני**, ובפעם הב' לא אמר **ממני**, ותירץ כי מובא בספה"ק כי מכל מצוה נעשה מלאך, והעקידה היה ג"כ מצוה ואברהם אבינו היה רוצה לקיימה, ובא המלאך ואמר לאברהם שהוא נברא כבר ממצות העקידה, אם כן נגמר כבר המצוה, וזהו הפירוש **ממני** שאני נבראתי מהמצוה.

והנה איל אחר. ואמרו חז"ל איל הזה נברא בע"ש בין השמשות, ופירש מהיכן ידע אברהם אבינו שהוא צריך להקריבו לה', רק ראה אברהם שהוא איל **אחר** כי אינו דומה לשאר אילים אלא משונה בגוונים שלו, אז הבין אברהם שהוא צריך להקריבו על המזבח.

הסתלקותו

כשהגיע לערך בשנותיו אחרונות נעשה ל"ע סגי נהור, ומאז היו צריכים לשמשו, ובסוף שנותיו עשו גשר מהבנין שלו שסמוך ממש לביהמ"ד של בתי ראנד עד חצר ביהמ"ד כדי שלא יצטרך ר' יעקב ווינקלער ז"ל ללכת דרך ארוכה לרדת המדרגות ולעלות לביהמ"ד, ורצו שגם ר' ח"צ ישתמש בזה הגשר ולא יצטרך לרדת ולעלות כמה פעמים ביום, אמנם הוא לא רצה בשום אופן להשתמש בגשר זה, כי לא רצה לגרוע מעבודת הקודש שהיה רגיל עד הנה כהכנה לתפלה, היינו ללכת כו"כ פסיעות עד המדרגות, ולרדת כו"כ מדרגות וכו', הגם כי לפעמים כן עבר דרך הגשר לביהמ"ד.

חסרון ראות עיניו לא היה עבורו מניעה כלל בעבודת הבורא, וכבר נכתב לעיל כיצד היה לומד שיעורי התורה בעל פה, וכן העבודת הקודש של אמירת תהלים היה מתאמץ לאמרם בעוז ובגבורה, אך היה מבקש מבניו ונכדיו שישמעו מפיו כיצד אומר את ספר התהלים. אפילו הפייט של ימים נוראים ידע על פה, רק העמיד נכד שישמע אם אינו טועה, וכן הדריך את בניו ונכדיו לילך בדרך התורה והחסידות אף שהיה סגי נהור, וגם זכיתי לשמוע ממנו דברי מוסר.

שמעתי מהרה"ג ר' **נחום מאשינסקי שליט"א** שהיה פעם אצל הרה"ק רבי יוחנטש' **זצוק"ל** בפורים. ובאמצע הגיע הגרנ"ץ שהיה כבר בגיל השמונים וסגי נהור, ונכנס בשמחה בשיר שושנת יעקב, ורקד כאילו הוא אברך צעיר.

עוד שמעתי ממנו, שאף שהתנהג בכל הענינים כנוסח טשערנוביל אבל סדר ההקפות ושמחת תורה התנהג כנוסח צאנז עם כל סדרי התפילות.

עוד שמעתי מהנ"ל שהיה נוהג לומר כל פעם שצריכים התחדשות וכך היה ההתבטאות שלו: **"מעתי ועד עולם מעתי ועד עולם פון פריש"**.

עוד שמעתי מהנ"ל כשהגיע **כ"ק מרן אדמו"ר מקלונבורג זצוק"ל** ארצה בשנת תש"ך וכבר היה זקן מופלג נעמד על הספסל יחד עם כל האברכים שהצטופפו לראותו, ואף שכבר לא ראה, אך ביטא את שמחתו לקראתו ביחד עם האברכים.

סיפר ר' **יעקב אורי זצ"ל** כי פעם שלח אותו הרה"ק רבי יוחנטש' **מראחמיסטריווקא זי"ע** לראות ולדרוש בשלומו של רח"צ, וכשאך פתח הדלת בביתו ראה מחזה נורא, האיך שרח"צ רץ במרוצה כמו ילד סביב השלחן, וחוזר ואומר הרבה פעמים השם הקדוש ש - ד - י, ככה היה זמן מה, וכשחזר הנ"ל הראה לו הרה"ק הנ"ל באיזה ספר, כי באם בא המלאך לאדם ליטול נשמתו יכולים לגרשו בשם הקדוש הנ"ל.

כאמור לעיל שר"צ החזיק את אחיו הגדול הגאון רבי שלום לייב זצ"ל לרבו כי למד עמו הרבה תורה, והיה שומר את יום ההילולא שלו שחל ביום כ"ד שבט, ובכל שנה ושנה הדליק נר של שמן זית לעילוי נשמתו ביומא דהילולא שלו, וכן עוד נר לעילוי נשמת חברו ר' אלטר רובנפיין ז"ל וכן כשחל יום כ"ד שבט תשכ"ז בשב"ק, אזי הדליק בערב שב"ק נר של שמן זית לעילוי נשמת אחיו הגדול. בשב"ק הנ"ל היה כבר רח"צ חלוש קצת כי נצטנן ביום חמישי ולכן התפלל בליל שב"ק בביתו, ואעפ"כ ישב על מקומו ליד השלחן בליל שב"ק וקידש ואכל סעודת שב"ק כנהוג בכל שב"ק, ונכדו דודי ר' יצחק שיחי ב"ר שלום זאב היה אז בביתו לשמשו נוסף על בתו, ואחר חצות לילה קם כדרכו וביקש להכין עצמו, ואחר שנטל ידיו, וביקש שיוליכוהו לנשק את כל מזוזות ביתו, והתישב אצל מיטתו ואמר כל הספר תהלים כמנהגו בכל שב"ק (כמנהג טשערנאביל), ואח"כ כשהגיע זמן תפלת שחרית התפלל שחרית מוקדם מאד, ונכדו הנ"ל הסתכל בסיפור שלא יטעה מחמת חולשתו, וכשגמר שחרית ושיר של יום נכנס בנו דודי ר' אברהם ושאל לאביו איך הוא מרגיש וענה לו ב"ה, ושאלו אם יכול ללכת להתפלל, וענה לו תלך לחיים ולשלום, והלך ר' אברהם'ל למקוה, ומיד אח"ז נכנסה בתו חיה ע"ה ושאלה לאביה אם רוצה לשתות קאווע וענה כן, והביאה לו קאווע ובירך שהכל נהיה בדברו ושתה חצי כוס, ואח"כ ביקש שיעזרו לו להרים רגליו שרוצה לישכב במטה וכן עשו שהשכיבו במטה, ואח"כ הבחין נכדו ר' יצחק הנ"ל שאומר וידוי אשמנו ומכה על לבו וחשב כי בחולשתו שכח ששבת היום, והזכיר נכדו ואמר לו כי שבת היום וענה לו הנני יודע בני, ומיד תפס ר' יצחק הענין ופנה אליו ואמר לו אנה תברך אותי, וברכו בדורות הגונים, ובתו ג"כ תפסה והתחילה לצעוק א דאקטער א דאקטער, אמנם, הוא לא שת לבו לדבריה והמשיך לומר הוידוי, ואח"כ אמר פסוקי תהלים עד שיצאה נשמתו בנשיקה ממש בלי שום גסיסה, וכל הפטירה היה במהירות כל כך שכשיצא בנו ר' אברהם'ל מהמקוה כבר שמע שאביו נסתלק ממש פלאי פלאים כמשחה בחלבה כשהאראלים מנצחים את המציקים.

ופלא נוסף כי שני השעונים שבביתו עמדו מללכת ממש באותו רגע כמימריה שיצאה נשמתו הקדושה בטהרה ביום השב"ק כ"ד שבט שנת תשכ"ז לפ"ק, תנ"צ'ב'ה' ביומא דהילולא של אחיו הגדול, ודבר פלא היה כי הנר נשמה שהדליק עבור אחיו כנ"ל, היה דולק כמה ימים גם בתוך ימי האבל השבעה שלו. אני בעצמי ראיתי אחרי הלוייה שלו את השעונים בביתו שעמדו מללכת, ובמוצש"ק טבלו את גופו הטהור במקוה טהרה בכפר לפתא, ואח"כ ליוו אלפי יקירי ירושלים בראשות גאונים וצדיקים אדמורי"ם וראשי ישיבות, את מטתו עד הר המנוחות, ושם מנותתו כבוד [כמטוח ישר שלושים מטר בערך מצינו הקדוש של רבי אהרן קדוש ה' מבעלזא זי"ע מצד שמאל], עד שירננו ויקוצו שוכני עפר, בהתגלות פני משיח צדקינו במהרה בימינו אמן.

ומספרים דבר פלא כי אא"ז רבי חיים צבי זצ"ל, והרה"צ רבי ברוך יצחק פריינד זצ"ל, והרה"צ רבי מרדכי הערש שמערלער זצ"ל הלכו לעולמם בשבת קודש, ונשאו מיטתם לקבורה במוצאי שב"ק לבושים בבגדי שב"ק.

נצחו אראלים – פטירתו

מן הראוי להעתיק את מה שכתב בשעתו עלי גליון נכדו הרה"ח ר' חנינא שיף זצ"ל לזכר זקינו - זקנינו הרה"צ ר' חיים צבי אייזנבאך זצ"ל ביום השבעה לפטירתו: "ספק גדול בליבי אם זקני הרה"צ ר' חיים הערש זצ"ל, שברח כל ימיו מפני הפרסום והכבוד, היה מסכים להעלות את שמו על ספר. ספק גדול אם רוחו היתה נוחה מסיפור שבחו, שבקצת קצתם ידועים, ורובם הגדול ידועים בינו לבין קונו בלבד, אולם ביודעי את רצונו הנלהב, לחנך את יוצאי חלציו בדרך התורה והחסידות, בטוח אני שאם ימצא אדם אחד בלבד, שיתדבק בדרכו וילך באורחותיו, ולו בהנהגה אחת בלבד, והי' זה שכרי ולעילוי נשמתו של זקני.

נולד ביום כ"א אדר א' תרל"ח לאביו הרה"ח ר' אברהם זצ"ל, בהיותו בן שנתיים עלה עם הוריו ואחיו הגדולים לארץ הקודש. כאן נתגדל ונתחנך על טהרת הקודש. ולא יצא מן הארץ עד יומו האחרון. וסיפר תמיד שהוריו התענו תעניותם שיקפחו את פרנסתם כדי שיהי' להם אמתלא לעלות לארץ הקודש.

רעייתו הראשונה היתה בתו של הגאון ר' משה נחום וולנשטיין ז"ל. ונפטרה כשנה לאחר נשואי, והשאירה יתומה קטנה, אשתו השני' מרת אסתר ע"ה. היתה ממשפחת בער המבורגר המיוחסת, שעסקה כל ימי' במסחר, כדי שהוא יוכל לשבת על התורה ועל העבודה, היא נפטרה בשנת תרפ"ח, ומאז נשאר בהשגחת בתו מרת חיה ששמרה עליו עד יומו האחרון.

בהיותו ילד קטן חלה פעם עד שנתייאשו מחייו וכבר הדליקו נרות. אולם בלילה חלמה אמו ע"ה שבא אצלה זקן נכבד בעל הדרת פנים שאמר לה שהיא זקנה ושתיקח מים מבורות הר הבית ותתן לבן. בבוקר השכם כשיצאה מהבית, פגשה באחד הערביים ונאד על שכמו היא שילמה לו כמה פרוטות והביא לה מים מהר הבית, ותיכף כששתה כמה כפיות, מיד עמד מחליו והי' בריא.

הקדיש כל כוחותיו הגופניים לעבודת ה', וקידש את כל אבריו לכבודו יתברך, עוד בשנת נעוריו, החל לסגף את גופו, כדי לטהר את הנפש, גבר בגוברין הי' זקני, והתעניתים המרובים-שובבי"ם בה"ב-וערב ר"ח-וכו' לא הי' ניכרות בו שכן עסוק הי' בעבודתו, עד שלא היה לו פנאי לאכול.

אחד ממנהגי החסידות הרבים שנהג בהם, הוא הקפדתו להיטהר במקוה טהרה מדי יום ביומו, ובמסירותו לטהר את עצמו היה מופלא ומיוחד. כאשר חלה בעיניו ונזקק לניתוח, לאחר שהרופא הודיע לו כי יצטרך להימנע כמה ימים מללכת למקוה ולהניח תפילין, לא רצה בשו"א לעשות הניתוח. וכך כבה מאור עיניו. בתשובתו לאחד מגדולי האדמו"רים שיסכים לוותר כמה ימים על המקוה "ענה מה אעשה, מרגיש אני טובה גדולה מהמקוה". ולמרות זה שהתעוור המשיך עד סוף ימיו בשיעוריו הקבועים הן בעל פה, והן עם בניו ונכדיו.

גדול הי' בנגלה ובנסתר. התמדתו היתה להפליא, בקי הי' בש"ס ובשו"ע חוץ מספרי חסידות לאין שיעור. משניות ושו"ע ידע בעל פה על בוריו. זה נתגלה בשנותיו האחרונות כאשר למדו אותו. והוא העיר על כל אות אפילו מהמפרשים באם לא אמרו לו כהוגן. אולם אף פעם לא עסק בפלפולים, כי הי' בהצנע לכת. דגש מיוחד שם על חסידות. תמיד סיפור סיפורי מעשיות מתלמידי בעש"ט זי"ע ודבריהם הקדושים, ועורר תמיד את צאצאיו שילכו בדרך החסידות.

משנות נעוריו היתה תפלתו נמשכת שעה ארוכה. ובהתלהבות פנימית לאין שיעור השכים לקום בחצות מידי יום ביומו ועסק בשיעוריו הרבים. ומתפללי ביהכנ"ס דבתי ראנד שהשכימו לקום. לא התפלאו כלל, כאשר זקני עומד ומטפל לבדו בהסקת התנור. כדי שמתפללי ביהמ"ד הבאים להתפלל, ימצאו את ביהמ"ד מלא אור וחום.

כל ימיו התאבק בעפר רגלם של צדיקי הדור. ואף הם השיבו לו אהבה, מבית אבותיו נמנה הי' על חסידי צאנז, אבל סיפר זקני כשהגיע לירושלים הרה"ק ר' מוטאלע מרחמסטרניבא זצ"ל, והוא נכנס בין הבאים לתת לו שלום, החזיק הרה"ק זצ"ל את ידיו כמה דקות. ומאז נמשך אחר רבו הנ"ל בכל נפשו וגופו. ודבק הי' לו. ומסופר שכשהלך בפעם אחרונה רבו הנ"ל לכותל המערבי-וזה הי' בזמן הפרעות-והתנפלו עליהם ערביים רוצחים ורצו להרביץ את רבו, השכיבו את רבו על הרצפה וזקני עליו ועוד כמה אברכים כדי לכסות אותו שלא ירביצו ח"ו לרבו. וסיפרה בתו תחי' כשחזר אז מהכותל המערבי הי' מלא פצעים וכל גופו הי' מלא כתמים כחולים מהמכות שקיבל. וככה נשאר דבוק אחרי האדמו"רים מרחמסטרניבא. עד שנותיו האחרונות התפלל בכל ימות השבוע בביהמ"ד אצל הרה"צ ר' יוחנן (שליט"א) [זצוק"ל], חיבב אותו מאוד והחזיק אותו לרבו.

חבה מיוחדת נודעת לו מכ"ק אדמו"ר הזקן מגור זצ"ל. וסיפר לי כמה פעמים זקני, שכשבא בפעם הראשונה האדמו"ר זצ"ל לבקר בארץ הקודש, חיכו המון אנשים ע"י המלון שאליו הגיע. זקני ברוב ענותו עמד בקצה הרחוב וחיכה, בחשבו כשהאנשים יגמרו לתת שלום ואז הוא ילך, אבל מה הפליאו שכשהגיע האדמו"ר זצ"ל לקצת הרחוב.

הצדיק המתמיד מירושלים ✧ לה

ובראותו את זקיני צוה את הטקסי לעמוד וקרא את זקיני ונתן לו שלום-וזאת בפעם הראשונה שראה אותו-וזקיני סיפר את זה תמיד בפשטות בלי שום התנשאות. ואמר שתמיד כשנכנס להאדמו"ר זצ"ל שמח אתו. ואינני יודע למה, ואף בנו (יבלחט"א) **כ"ק אדמו"ר (שליט"א)** [זצוק"ל] כיבד אותו ביותר. הרבה פעמים ביקר זקיני אצל האדמו"ר מגור ואף יום לפני פטירתו בערש"ק הייתי אצלו ושאלתי אותו על שלומו. ואמר לי שאזכיר אותו לטובה אצל האדמו"ר. גם האדמו"ר מגור ביקר בביתו כמה פעמים, ואילו **האדמו"ר מסקווער (שליט"א)** [זצוק"ל], כשהי' כאן לפני כמה שנים אמר, שכדאית היתה לו הנסיעה לכאן כדי להכיר את זקיני זצ"ל.

כל ימיו עסק בגמילות חסדים, צדקתו היתה לאין שיעור, הגיש עזרתו לעניים, ובפרט לתלמידי חכמים, למרות שבביתו שרר מחסור, ובפרט בימי מלחמת העולם הראשונה, פיזר את כל אשר היה לו לאחרים, מופלאים הי' מעשי הצדקה שלו, שנעשו בצינה יתירה. פעם כאשר קיבל את דמי הישיבה. ובדרך לביתו נתקל בכמה עניים וגבאי צדקה. נתן להם את כל הכסף, וכשבא הביתה התחיל להראות א"ע כמו שמחפש הכסף. ולבסוף אמר כנראה שנאבד לו הכסף בדרך. פעם גנבו מביתו תכשיטים וכולם ידעו בבירור מי גנב אותם. וזקיני בשמעו שחושדים את האיש ההוא בגניבה. הלך אצלו ועוד נתן לו כסף לפייס אותו על שחשדו אותו בגניבה. וזאת למרות שהי' ברור שהוא גנב אותם. ביתו היה תמיד פתוח לרווחה, והרבה אדמו"רים התאכסנו בו התבטלותו היתה למעולה מהמשוער, בפני כל או"א הי' לו התבטלות, כיבד וחיבב כל יהודי. ולא ברעש ד'. דיבורו הי' בנחת ובמתון. ובחיבה יתירה. ותמיד שמח ועליו, ואפילו בשנותיו האחרונות שהי' מדוכא ביסורים. כששאלנו אותו מה שלומו. ענה בסבר פנים יפות ובשמחה: ב"ה הי' טוב. כדי שאף אחד לא יצטער ומספרים בניו שהי' בימי נערותו מלמד דרדקי כמה שנים. ובכל ערב ר"ה הלך לכל ילד לביתו לפייסו אם פגע בו ח"ו. וככה הי' ער תמיד לעזור לאחרים.

אופייני הוא מה שמספרים, כי לאיש נכבד אחד נפלו שיניו התותבות באוצר של המקוה בשערי חסד, ואפילו לצעיר הי' קשה מאוד לרדת לאוצר, וזקיני ז"ל הי' אז בהמקוה וכשראה שהאיש מצטער על שיניו קפץ ברגע אחד להאוצר והוציא לו שיניו. זה הי' לפני כעשרים שנה בערך. וזקיני ז"ל הי' כבר למעלה משבעים שנה. ופעם אחד חלתה כלתו מאוד והיתה בסכנה וזה הי' לפני יוהכ"פ והיות שהבין שביום הכיפורים ילכו כולם לבית הכנסת והיא תשאר לבד. נכנס אצלה מערב יו"כ"פ עד מוצאי יו"כ"פ בלי הפסק.

את מקום תפלתו קבע לו זקיני בביהמ"ד דבתי ראנד, שם שימש הן כבעל תוקע בימים הנוראים, והן כ"פורים רב" בזמנו, ביהמ"ד זה קבע לעצמו דמות מיוחדת בירושלים עיה"ק. בביהמ"ד זה גדלו והתפתחו דמויות נדירות שקשה למצוא במקום אחר, יהודים שכל הוויתם קודש לד' חסידים ואנשי מעשה מהדור הישן, כגון ר' ברוך יצחק פריינד, ור' מרדכי הירש שמערלר.

לאחר סוכות דהאי שתא אמר לבנו: "יש עוד כמה שבועות". ובתוך כדי דיבור אמר "כמה חדשים". לפני כחודש נולד לנכדו בן. והברית לא הי' בזמנו, כמה ימים לפני פטירתו חשבו לעשות הברית, ולבסוף נדחה הברית ליום ראשון, יום אחרי פטירתו, והילד שי' נקרא על שמו, בשבת הי' היארציט של אחיו הגדול **הרה"ח ר' שלום לייב ז"ל**. שהחזיק אותו כרבו מובהק. ושמר תמיד את היארציט שלו, וגם עכשיו לפני כמה שבועות ביקש תמיד להזכיר לו את היארציט, וגם הדליק לפני שבת נר לעילוי נשמתו.

שבוע לפני פטירתו הי' מצונן וזה ריתק אותו למיטתו, ובכל זאת לא שינה אפילו כחוט השערה מסדר היום שלו, בעש"ק הרגיש ברע מאוד, ובכל זאת ירד בליל ש"ק מהמטה והתפלל, קידש וסעד את סעודת שבת כרגיל. וזאת כדי שלא לצער אף אחד. הוא הביע את דעתו באזני נכדו, שהי' ישן תמיד אותו, שהפעם יישן בביתו שלו ושלא ישן אצלו, ללא תוספת נימוק. וביום ש"ק בבוקר השכים קם כדרכו בקודש, והתפלל את תפילת שחרית, ואחרי שאמר מזמור שיר ליום השבת ראה, נכדו שעמד ע"י מיטתו, שאומר אשמנו וכו', העיר לו שהיום שבת, בחשדו שאומר תחנון ענה לו אני יודע שהיום שבת, והמשיך להגיד, כנראה שאמר וידוי. וביקש לשותות ונתנו לו וברך ברכת "שהכל" ושתה קצת ונפח נשמתו בקדושה ובטהרה, -מיתת נשיקה. ופטירה כזו ידועה אצל צדיקים גדולים שמברכים ברכת שהכל לפני פטירתם.

זכה מה שלא זכו רבים: השאיר אחריו דור ישרים מבורך. בנים נכדים ונינים ובני נינים כולם ממשיכים בדרכו הקדושה, בלי שום פסול ח"ו.

סבא הלך למנוחות, ואותנו השאיר לאנחות. נשארנו יתומים בלי אב, ניטל הכתר הקדוש מאתנו, הוסר תפארתנו ומחמד נפשנו, הורמה המצנפת והוסרה העטרה, אבל בטוחים אנו כשם שבימי חייו דאג ליוצאי חלציו והרבה בתפילה תמיד שתהא מטתו שלמה. כך ימשיך שם בעולם העליון להתפלל לפני כסא הכבוד עבור כל יו"ח שיחיו. שנזכה להמשיך את השרשרת המפוארת אשר יסודתה בקודש.

הכותב בצער, נכדו חנינא

פרק ד

הרה"צ ר' שלום זאב אייזנבאך זצוק"ל

לידתו בקדושה

בפניא דמעלי שבתא ביום כ' לחודש תמוז שנת תרס"ט זרחה אורו של זקנינו הרה"צ ר' שלום זאב אייזנבאך זצוק"ל שנולד באותו יום לאביו הרה"צ הנודע לתהילה רבי חיים הערש אייזנבאך זצוק"ל מגדולי חסידי צאנז וראחמעסטריוקא.

הכנסתו בבריתו של אברהם אבינו ביום השישי בשבוע שלאחריה, היה על ברכי הסנדק הגה"ק רבי מעטאלע מראחמעסטריוקא זצוק"ל, כשאביו הרה"צ ר' חיים צבי שימש כמוהל, ובברכות התכבד הגה"ק רבי דוד צבי שלמה בידרמאן מלעלוב זצוק"ל.

באותו היום ערש"ק ודרכו של אביו ר' חיים צבי היתה לאסוף לחמים בכדי לחלקם לעניי העיר כחלוקת התמחוי, ולפיכך הלך מיד לאחר הברית לקיים מנהגו זה, ולא ידע כי בנו הרך הנולד נמצא בסכנה, עם היום כי דמו לא נפסק לגמרי והתחיל לזוב לאחר זמן. כשנכנס אביו לגבות החלות שחילק של ער"ש מהרה"ק ר' מרדכי מראחמעסטריוקא זצוק"ל צעק עליו הרה"ק לך תיכף ומיד לביתך וראה בשלומו של הילד, מיד בבואו לביתו ראה את המצב לאשורו, והזמין מיד הרופאה [האייבאנד] לטפל בילד.

ביום ראשון שלאחר הברית יום שלישי למילתו ערב ראש חודש מנחם אב, היתה שמחתו של אביו גדולה מאוד, ולמרות כי כן היה דרכו מאז להתענות בערב ראש חודש, לכבוד יום שמחה זו שינה ממנהגו ולא התענה. בבית גדול נעלה ונפלא זה עלה ונתגדל, בסגלו לעצמו את ניחוחות ההוד והקדושה שספג בבית אביו הרה"צ זצ"ל אהבת התורה ועבודת הבורא "און זעך אוסטין פאר יידען'ס וועגן" בדרך החסידות הצרופה, ענוות חן ובצניעות יתירה.

משנת ילדותו

הרבה אורחות חיים ודרך מוסר קנה אצל אביו ז"ל, מהם היה מרבה להעביר ממשנתו לדורות הבאים. את הסיפור דלהלן שמעתי מפי בנו החשוב הרה"ג ר' אשר שליט"א, שאי פעם שמע ממנו בתוך דבריו בהגדירו שכאשר עושים מצוה צריך לעשות זאת בישוב הדעת רב, וכך סיפר: שבילדותו כשהיה בבית אביו וכל הילדים כבר נמו את שנתם, ורק הוא עדיין היה ער בשקט על יצועו, ואביו חשב שכבר נרדם. ואז הבחין שאביו רבי חיים הערש ניגש לארון הבגדים, ואומר "מיט די גאנצער הארץ", (ויש אומרים שאמר "איך דארפ דאס נישט איך דארף דאס נישט") וכך כפל ושילש את הדברים פעמים רבות, "עם כל הלב", והוא לא ידע מהו כוונת אביו, רק למחרת נתברר לו על מה נסבו הדברים. וכך היה מעשה, בירושלים בימים ההם היה חתן אחד יתום שלא היה לו בגד עליון בכדי לגשת לחתונתו. וכמנהגם שהיו

הולכים עם ז'ובע, ולאביו ר' חיים הערש היו לו שני בגדים כאלו, האחד שהיה הולך עמו בדרך כלל, כמו כן היה לו ז'ובע נוסף עשוי ממשי שהיה יקר ערך לעומת בגדו השני, אותו קיבל מתנה מחותנו. ובהיות שרצה להעניק את אחד הבגדים עבור החתן היתום שלא היו לו בגדים הסתפק איזה מהם ליתן, אזי החליט בנפשו להעניק לו את הבגד היקר, אך בידעו שאולי יתעוררו בו רגשי חרטה שנתן את הבגד היקר יותר, החל לשנן במו פיו שרצונו לעשות את המצוה עם כל הלב, ורק לאחר שכבר התיישב בדעתו שאכן כן הוא ונותן זאת עם כל הלב, אז לקח את הבגד והעביר אותו ליתום.

עם סבו ר' אברהם אייזנבאך

הוא עדיין זכה להכיר את סבו הרה"צ ר' אברהם אייזנבאך זצ"ל מפעסט שנלב"ע בהיות ר' וועלוועל בגיל חמש שנים בערך, והוא זכה עוד להסתופף בצל הרה"ק הדברי חיים מצאנז זצוק"ל, וגם זכה להיות אישפזיכנא למלכא להגה"ק הדברי חיים בהיות בפעסט] וגם זכה להסתופף בצל הרה"ק ר' צבי מליסקא זצוק"ל. [ששימש כשושבינון שלו, שכן זוגתו שהיתה יתומה זכתה להתגדל בביתו].

בצעירותו למד בת"ת ושיבת עץ חיים' לשם הכניסו אביו בהיותו בגיל שלש, ונתנו למלמדים **רבי משה סלנט ורבי יעקב פריינד**, משם לקחו אותו לציון של האור החיים הק'. אביו שרצה שילמד לקרוא בניקוד ההברה שהוא היה קורא, שילם במיוחד למלמד שילמד איתו בהברה בו נוהג הוא לקרוא, ולמרות שבעץ חיים למדו בהברה הליטאית. לאחמ"כ בישיבת 'שומרי החומות' בה המשיך לשקוד בתורה בהתמדה רבה ושקידה מיוחדת.

עם גדולי וצדיקי ירושלים

בהיותו ילד צעיר הלך פעם להתברך אצל הגאון **רבי יוסף חיים זוננפעלד זצ"ל**, וכאשר נשק את ידיו הקדושים מיד החזיר לו הגרי"ח נשיקה בידיו, ואמר לו אם ידי ראווה להינשק, הרי שגם ידך כך, ואם נשיקתך היא בשל אהבת ישראל, הרי גם בזה אנו שווים ששנינו בניו של מקום.

בילדותו כשהסתופף בקביעות עם אביו בצ"ק של הרה"ק ר' מרדכי מראחמטריווקא זצוק"ל ביקשו הרה"ק במוצאי שב"ק חזון בשעת הבדלה שישתה את היין, ואח"כ העניק לו מטבע שנאבדה ממנו ברבות הימים.

פרק האיש מקדש

בחודש אלול תרפ"ז בא בברית האירוסין עם זוגתו החשובה והצנועה מרת חנה⁴ בת הרה"צ רבי אשר אנשיל וקסמן זצ"ל [שהיה מגדולי תלמידי בעל הקדושת יו"ט זצוק"ל] [כך כתוב על ציונו נטמן בצפת סמוך מאוד לציונים הקדושים האר"י הקדוש זי"ע והבית יוסף זי"ע]. ומקורב מאוד לבניו הקדושים של בעל הדברי חיים זצוק"ל והיה ה"חזר בחור" עם בנו הגה"ק בעל המהר"י ט"ב זצוק"ל] היא נולדה בערך כ"ח תשרי בשנת תרע"א בעיר צפת להוריה שגרו על מפתן הקלויז של חסידי צאנז דשם⁵, לאחר מכן עברה לירושלים לגור יחד עם הוריה, והיא היתה מהתלמידות הראשונות של בית הספר "בית יעקב" מיסודו של הגאון רבי בן ציון יאדלער זצ"ל [הנקרא היום בית יעקב הישן], שמחת נישואיהם התקיימה ביום ט"ו אלול תרפ"ח, [לאחר חודשיים שנפטרה עליו אמו

⁴ במשפחה מסופר שזוגתו מרת חנה אמרה כמה פעמים שהיא נקראת חנה ושאלה את אביה מדוע קורים לה הבעבע חנה'לע ואמר שזה מפני שהיא נקראת על שם בתו של הרידניקער מגיד זצוק"ל, וגם סיפרה שהיא נכדת הישמח משה ורבי חיים הכהן ראפאפורט, ויכול להיות שכוונתה היתה על הרה"ק ר' אלימלך מרודניק זי"ע שזוגתו היתה נכדת הישמח משה (אחותו של הרה"ק בעל הייטב לב מסיגעט).

⁵ היא היתה אשה עם נשמה גבוהה, ומסרה נפשה שהבנות ילכו אחרי החתונה אך ורק עם מטפחת ולא עם שייטל או פריזעט. היה לה בית פתוח לרווחה מדקדקת במצות כאחד הגדולים, וזכתה לראות בנים נכדים ונינים ודור חמישי, כולם על דרכי התורה והיראה, כל ימיה לחמה על חינוך הקדושה והעניעות, ולא ויתרה ולא התפשרה לא על הלבוש ולא על הנחמה בצניעות, ועל חינוך ילדיה על פי המסורת. ידעה הרבה ענייני יהדות וחסידות, מה שנספג בקרבה מאביה הרה"צ ר' אשר אנשיל, וכן זכרה דורות שלמים של חסידים ואנשי מעשה, ולא פסקה כל הזמן מלהזכיר שלא לבייש את השלשלת מאיפה אנו באים, וחיתה חיי עוני ממש, גידלה את ארבע עשרה ילדיה בשני חדרים, ואף פעם לא שמעו מפיה אנחה, מנהגי ישראל היתה מקיימת כל ימי חייה ולא התפשרה על שום דבר גם בימות הזעם והעונוי והמלחמה. ת.נ.צ.ב.ה.

ע"ה] כשאת ההדרכה לנשואיו קיבל מהרה"ק ר' נחומטש'ע מראחמסטריווקא זצוק"ל. בערוב ימיו סיפר שאמר לו ג' דברים לקיימם. א. קדש עצמך במותר לך. ב. לקיים שויתי ה' לנגדי תמיד. ג. לקנות לעצמו את הספר חוק לישראל וללמוד זאת כל יום.

מספרים שבצעירותו היה לו בין שיעוריו גם שיעור עם הגאון הגדול רבי חיים יעקב סופר זצוק"ל בעל הכף החיים זצוק"ל.

כל ימיו היה ידוע כמתמיד עצום, היה בז לכל הבלי עולם וכל מחמדיו ושעשועי חייו השקיע בתורה הק' שהיתה לחם חוקו, לא פסיק פומיה מגירסא וכל רגע פנוי ניצל ללימוד התורה, עד לרגעיו האחרונים ממש.

זכה להסתופף בצל קדשם של גאוני ומצוקי ארץ מהדורות הקודמים, הלא המה: מרא דארעא דישראל מרן הגה"צ רבי יוסף חיים זוננפלד⁶, וזכה לראות את מרן אדמו"ר הרה"ק רבי דוד צבי שלמה מלעלוב זצוק"ל⁷, ומרן האדמו"ר הקדושים לבית ראחמסטריווקא זצוק"ל⁸, ומרן אדמו"ר הרה"ק רבי שלומ'קע מזוועהיל זצוק"ל שברכו באריכות ימים ושנים טובים בהיותו מנאמני ביתו, ואף היה נשלח על ידו פעמים רבות לשליחויות שונות, כן הסתופף אצל גאב"ד עיה"ק ירושלים מרן הגה"צ מוהרי"צ דושינסקיא זי"ע, ואצל רבים מגדולי וצדיקי ירושלים במשך כל השנים. גם כשבא הגה"ק רבי פניעל'ע אוסטילער חתן הגה"ק מרן המהרי"ד מבעלזא זי"ע לבקר את אביו הצה"ק ר' מאטעל'ע זצוק"ל בארה"ק היה הוא מן המקבלים את פניו. [ואמר שהיה לו קלסטר פנים צורה מפוארת מאוד עם קרן אור פנים].

גם זכה להכיר צדיקים קדושים מהדורות הקודמים, כדוגמת הרה"ק רבי אברהם שמחה הורביץ מבראנוב זצוק"ל⁹, והרה"ק הנ"ל עוד הכיר את המשב"ק של רבינו קה"ק הרבי רבי אלימלך מליזענסק זי"ע. גם זכה להיות בשנת תרצ"ה אצל המהרש"א אליפנדר זצוק"ל מזקני קדושי מאורי ירושלים עיה"ק גם היה אצלו בעת ביקורו של הגה"צ אדמו"ר בעל מנחת אלעזר ממונקאטש זצוק"ל, גם זכה לראות את הגאון רבי יצחק ירוחם דיסקין בנו של הגאון הגדול שר התורה רבי יהושע לייב דיסקין זצוק"ל, כמו כן זכה לראות את הגה"ק המקובל רבי שלמה אלישיב זצוק"ל בעל הלשם שבו ואחלמה, זקינו של הגרי"ש אלישיב זצוק"ל.

⁶ ואגב אציין שכר שיחה נאה שסיפר ר' וועלוועל ממנו: כי בשילהי שנת תרפ"ו הגיעה שמועה לירושלים שכ"ק מרן מהרי"ד מבעלזא זי"ע נלב"ע ומינו במקומו את כ"ק מרן אדמו"ר מהר"א זי"ע, וכשאמרו זאת לר' יוסף חיים זוננפלד אמר כי השמועה אינו אמת. רק בשנת תרפ"ז כאשר נודע שמרן מהרי"ד נלב"ע ומינו אחריו את מרן מהר"א או אמר כי כעת זה שמועה אמיתית. והסביר כי באם היה מרן מהרי"ד נפטר בשנת תרפ"ו לא יכול מרן מהר"א לשבת על כסאו כי אם בנו הרה"ק מבילגורייא, היות וראשי וסופי תיבותיהם של שמות אדמו"ר בלעזא רומזים כי מרן מהר"א יתמנה דוקא בשנת תרפ"ז ולא בשנת תרפ"ו, היות כי שמו של מרן מהר"ש שלום האות הראשון והאחרון שבו עולה שלש מאות וארבעים, ושל מרן מהר"י יהושע עולה שמונים, של מרן מהרי"ד ישכר עולה מאתים ועשר, וידוב' עולה ששה, ואם נחשב את שמו של מרן מהר"א דהיינו אהרן זה עולה למספר נ"א וכשנערף את כולם יחד הם תרפ"ז, הרי שזמן מלכותו הוא רק משנת תרפ"ז, אמנם באם היינו מחשבים שמו של הגה"ק מבילגורייא 'מרדכי' אז עולה למנין נ' וזה תואם עם שנת תרפ"ו.

⁷ בנו של הרה"ק רבי אלעזר מנדל מלעלוב זצוק"ל, בנו של הרה"ק רבי משה זצוק"ל, בנו של הרה"ק רבי דוד מלעלוב זי"ע שהיה תלמידו של הרבי רבי אלימלך ולאחר מכן אצל רבינו החוזה מלובלין זי"ע. והרה"ק רדע"ש מלעלוב עוד זכה להיות עוד אצל מרן השר שלום מבעלזא זי"ע בגיל שש, וגם אצל הרה"ק מרוזין זי"ע.

⁸ הלא המה האחים הק' הרה"ק רבי מאטעל'ע מראחמסטריווקא זי"ע, ואחיו הרה"ק ר' מנחם נחום מראחמסטריווקא זי"ע, והרה"ק ר' וועלוועל מראחמסטריווקא זי"ע בניו הקדושים של הרה"ק רבי יוחנן מראחמסטריווקא בן המגיד הגדול רבי מאטעל'ע מטשרנוביל זי"ע בנו של המאור הגדול בעל המאור עיניים זי"ע.

⁹ יצויין מה שסיפר ר' וועלוועל על אחיו ר' מושיעל, שבילדותו סבל משיעול חזק ואי אפשר היה להפטר מזה, וכשהתפלל אצל הרה"ק מבראנוב ושמע שיעולו נטלו לביתו, ונתן לילד לשנות מהמים נוי סוכה שתלו בסכתו, ותיכף ומיד נתרפא, עוד ידוע שהרה"ק מבראנוב היה גר בבית ישראל ושבועיים בא להחליף אויר בשכנתו של ר' מנדל ראנד והתאכסן בביתו של זקנינו הגר"צ ומאז הכיר אותו וזקנינו ר' וועלוועל אף שנפטר באמצע המלחמה תרע"ו כשהיה ילד קטן.

יצוין כי כשהגיע כ"ק האדמו"ר ממונקאטש זצ"ל לארץ ישראל, רצה ר' וועלוועל לקבל פניו אך לא יכול היה להגיע לקבלת פנים מכיון שהיה מלמד, כשהגיע היה כבר האדמו"ר במכונית, פתאום נפתחה החלון והאדמו"ר הוציא את ידו והושיטו לר' וועלוועל.

פרק ה

סדר היום

סיפר אחד מנכדיו שהיה אתו בשנותיו האחרונות את הנהגותיו וסדר יומו העמוס:

דרכו היה לקום בלילות החל משעה 1-2 לפעמים היה קם מאוחר יותר, אך לא קרה אף פעם שיקום אחרי השעה 3. פעם כשקם מוקדם מאוד, אירע שכשאמר את ספר התהלים על עמדו לא החזיק מעמד ונפל מרוב עייפות. לאחר מכן פנה אליו נכדו שליווהו ואמר לו, אולי יוסיף שעה על שעות השינה שלו, ואז יהיה לו יותר כוח ולא יפול באמצע אמירת התהלים ושאר סדרי היום של טרם התפילה. והוא ענה על כך: בסדר!

אך למעשה למחרת היום קם בדיוק באותו שעה שקם בכל יום, פנה אליו נכדו בשאלה: הלא אמרת שתקום מאוחר יותר. על אתר לא ענה לו, רק בלילה אמר לו, שבאמת העצה לעייפות הוא לקום חצי שעה מוקדם יותר, ואז יוכל לומר תהלים יותר במתינות ושוב לא יפול, ויוכל להחזיק מעמד... וסיים: אתה מבין? וכן עשה למעשה.

אירע פעם שעלה על יצועו בשעה 10, והתעורר בשעה 12.30 וטעה וחשב שכבר מאוחר, היות והיו לו בביתו על הכותל תלויים שני שעונים, שאחת מהן היה מכוון לפי ה"שקיעה זייגער", [שעון השקיעה], ומכיון שנדמה לו שכבר מאוחר קם מיד והלך לכותל המערבי. אך בהגיעו ראה לפניו את האטובוס של אגד המסעת את הנוסעים מהכותל. פנה לנכד שליווהו ושאל למה יש כעת אטובוס, הלא בדרך כלל כשאני מגיע כבר אין תחבורה ציבורית. ענה לו הנכד הלא קמת היום מוקדם מהרגיל בשעה 12.30, ענה לו זקיניו אם כן נחזור הביתה לנוח עוד קצת, כי אילולי כן לא יהיה לנו כח לעמוד בתפילה והלימודים במשך כל היום, וכך עשה שחזר לביתו ונשכב לשעה נוספת ומיד קם שוב לעבודת הבורא. [המתבונן בזה היטב מבין את העבודת הבורא שלו עד היכן היה כלו לה; שיהיה לו כוח לעבודתו יתברך שמו]

פעם אמר לו נכדו, הלא הינך רגיל לקום כל יום באשמורת, אבל לי קשה מאוד לקום. ענה לו: "הא הא אתה יודע כמה הנני אוהב לישון, וכמה שקשה לי לקום, אמנם הלא כתוב יתגבר כארי, ועל כן צריך לקיים זאת".

"סדר יומו החל משעות אחרי חצות הלילה שאז היה מתגבר כארי, ונוטל ידי, ולאחר שהיה מכין את גופו בנקיות, הלך לטהר עצמו במקוה טהרה הן בימות החורף הקרים, וגם בימות הקיץ, כשמתחילה היה טובל הרבה פעמים במקוה רגילה, ואחר כך במקוה הקר, כשההכנות לזה נעשו כמו בערב יום הכיפורים בהקפדה נוראה על חציצה בטבילה. אך מכיון שלא רצה להנות מתענוגי עולם הזה, לא רחץ אף פעם עם סבון. גם בשעת הטבילות היה מכוון כוונות רבות בשעת הטבילה, עד שהיה לפעמים זמן רב בתוך המים, ולא הועילו כל תחנוניהם של יוצאי חלציו בימות החורף שיחדל ממנהג זה¹⁰.

פעם אמר כבדרך אגב לבנו שלא אחת קפץ למקוה כשהרהר"ק ר' שלומקע שהה שם, והיה מצטרף בכונותיו לכונותיו הק' של ר' שלומקע.

ואגב יצוין שהיה אומר לנכדיו וניניו באם הזכירו את עצמם ללידה קלה, היה אומר כסגולה למקשה לילד, שילך הבעל למקוה כי תחת למים אין לחיצונים שליטה. פעם אמר לאחד מבניו לכוין את הפסוק "את והב בסופה" וכן את הפסוק "בטרם תבא אליהן המילדת וילדו", שראשי תיבותיו "א'ת' ו'ה'ב' – ב'טרם ת'בא אליהן ה'מילדת ו'ילדו – בסופה, שכך יהיה סופו של דבר, ובסופה גמטריה מקוה.

¹⁰ סיפר לי הרה"ח ר' שמואל אריה שטרן שליט"א שכמה שנים כשהתפלל בכותל היה מסיע אותו הרבה פעמים למקוה של ר' ישמעאל כהן גדול, וזה אחרי שהיה כבר בגיל תשעים ויותר, והיה קופץ למקוה הקר כמו ילד קטן.

אף שהיה מסכן עצמו בזה שלא היה מנגב עצמו לאחר הטבילה כדבעי והיו בגדיו נשאים רטובים, כאשר משם היה הולך לפעמים רגלי, ולפעמים לקחוהו במכונית משם לכותל המערבי¹¹ - גם גשמי זלעפות ושלג לא מנעו בעדו מלהמשיך בעבודת קדשו.

לא רק שהגשמים לא מנעו בעדו מלטבול במקוה, גם דברים גרועים מכך לא מנעו בעדו מלבטל הנהגה זו. גם כשהיה צריך לעבור ניתוח שבר, בדקו הרופא ואמר שיש לו כבר שבר למעלה מעשרים שנים, ואינו מבין כיצד הוא יכול לסבול זאת. אך כשבא לערוך את הניתוח התנה ר' וועלוועל כי זה רק בתנאי שלמחרת יוכל ללכת למקוה. וכך היה כי למחרת בבוקר הוריד את כל התחבושות, והלך למקוה, הרופא כעס עליו, אך אמר כי ליהודי כמותו זה בודאי לא יזיק.

המקוה שבבתי ראנד

וכך היה מעשה פעם בשכונת בתי ראנד שהתושבים התלוננו כי הינם חשים שבמקוה השכונתי מצויים שדים ורוחות. אט אט חדלו האנשים לפקוד את המקוה ומייסד השכונה ר' **מנדל ראנד**, החליט לסגור את שערי המקוה על מנעול וברית.

אנשי השכונה פנו לראב"ד **העדה החרדית הגאון רבי פנחס אפשטיין זצ"ל** שגר בקרבת מקום וסיפרו לו על כך שהמקוה נסגר. הוא קרא לר' מנדל ושאלו לפשר הדבר והוא סיפר לו על הפחד המוזר התוקף את הטובלים במקוה. לאחר ששמע את הדברים הציע ר' פנחס לערוך תיקון למקום ושאדם צדיק בן - עליה, יטבול במקום ובכוחו יתוקן המקום ויתבטלו החרדות. הוא אף הוסיף והציע שאולי כדאי שיהודי כמו ר' **וועלוועל** יטבול במקום. אלא שאנשי השכונה שהכירו את ר' וועלוועל כעניו ובורח מהכבוד שאינו מחזיק את עצמו אלא כאיש פשוט, חששו שיסרב. כמה מהתושבים טיכסו עצה, והמתינו לו בשעה הקבועה בו היה יוצא לטבול במקוה שבבתי אונגרין, שם התגורר, ואמרו לו שהמקוה נפסל ואי אפשר לטבול בו כעת, ולכן הציעו ללוות אותו למקוה שבבתי ראנד. והיות שמסר נפשו למען טבילה במקוה הסכים להתלוות אליהם. בהגיעם לשם, שברו מלווי את קורות העץ שחסמו את הכניסה, הם נותרו לעמוד בחוץ בחדרה בעוד ר' וועלוועל נכנס במתינות, מכון את כל הכוונות, ירד טבל, עלה ויצא. שאלוהו אותו מלווי, אם ראה או הרגיש שם בדברים זרים, והשיב שלא הרגיש בכלום, ואכן מיני אז שב המקוה ונפתח ללא שאיש חש שם עוד דברים זרים והציבור שב לטבול בו.

הרה"ח ר' יוסף דוידוביץ ז"ל שסיפר את המעשה לאחר מאחיי ביקש שישאל את ר' וועלוועל על הסיפור, הוא אכן הסכים להודות שהמתינו ליד ביתו ולקחו אותו למקוה שבבתי ראנד, אבל יותר מכך לא הסכים להוסיף דבר.

כנותל המערבי

במקום בו לא זזה שכינה מעולם היה לו מקום קבוע שבו היה גומר כל ספר התהילים עוד לפני התפילה מילה במילה. אחר כך היה לומד את הדף היומי, חק לישראל, תיקוני זוהר ושאר לימודים. לאחר מכן התפלל תפילת שחרית כוותיקן. הוא היה מתפלל את תפילותיו בסידור הכוונות של רבי ברוך יצחק, שהיה כתוב בהן כוונת השמות הק'. יצוין שבדרך זו של תפילה בנץ התנהג רוב ימיו, כשמצערותו המריצו אביו ר' חיים צבי לכך, למרות שרח"צ בעצמו הפסיק בערוב ימיו להתפלל בנץ החמה באומרו שברצונו להתפלל עם הקב"ה ולא עם הנץ, אך את ילדיו היה ממריץ שיתפללו כן בנץ החמה, באמרו שבכדי שיקומו בבוקר השכם עדיף שיתפללו עם הנץ.

בימים הנוראים אם לא היה לו מנין עם החסידים בבית המדרש בבתי אונגארין ובכל ירושלים היה מתפלל וותיקן עם הליטאים בבתי נייטין, שהיה ידוע שהתפללו שם גדולי ישראל במתינות נפלאה עד אחר תפילת לחש, לאחר

¹¹ ר' וועלוועל הקפיד מעודו שלא לומר "כותל", כי אם לומר "כותל המערבי". (ראה כעין זה שבת לב, א: "תניא, רבי ישמעאל בן אלעזר אומר: בעון שני דברים עמי הארצות מתים - על שקורין לארון הקודש ארנא, ועל שקורין לבית הכנסת בית עם").

שמונה עשרה היה בא לבית המדרש בבתי אונגארין לשמוע את חזרת הש"ץ, וכשנשאל מדוע לא נשאר שם עד סוף התפילה, ענה כי הלא הוא מן החסידים ויש להם סדר תפילה משלהם. וכאשר שאלוהו אם כן מדוע הינו הולך בכלל לשם, ענה כי הלא רצונו להתפלל עם הנץ החמה. גם בהיותו במירון בר"ה התפלל וותיקן במניינם של בני ספרד הנקרא "פנחס מנין".

בשנת תשכ"ו כשכבר היה אפשר שוב ללכת לכותל המערבי החל ללכת רגלי כל בוקר לכותל המערבי, ושם התפלל תפילת שחרית כותיקין במנין חסידי, אפילו בימים הנוראים, עד שלא היה לו כח ללכת רגלי. קרוב לעשרים שנה מאז, אירגן לו בנו הרה"ח ר' מנחם מרדכי מנין חסידי ותיקין בישיבה קטנה בבתי אונגארין.

אחר התפילה בכל יום היה טועם קצת תה עם "חלבה" [שהביא לו אחיו ר' אברהם ז"ל], אז היה מתעטר בתפילין דרבינו תם, ונעמד על רגליו לומר שוב את כל ספר התהילים¹² מול קודש הקדשים לישועות עם ישראל כעבד המתרפק לקונו וכבן המתחטא לאביו. לא אחת היה נופל מרוב עייפות, אך הוא היה מתגבר כארי מבלי לחוש לזה, כן חזר שוב על החק לישראל, והולך ממנין למנין לשמוע קדושה וברכת כהנים פעמים רבות.

ככלותו את כל הסדר בכותל המערבי¹³ היה נוסע לפעמים מיד לישיבת 'אנשי מעמד' שם היה חוזר שוב על לימוד דף היומי ושאר לימודיו בהלכה ובשו"ע, והיה יושב בשיעורים בחכמת הקבלה, וכשהיה נרדם מרוב עייפות היה קם על רגליו במסירות רבה. ואח"כ היה הולך לישיבת "חסדי דוד" ושקד על שיעוריו התורניים, חק ולא יעבור בח"י פרקים משניות¹⁴ ועוד.

התורה נקנית בהם

אמר תמיד שצריך ללמוד באימה וביראה, והרבה פעמים היה חוזר לעצמו בתחילת לימוד על הפסוק "השיבנו ה' אליך ונשובה"... באמרו שמבואר בספרים הק' לשוב בתשובה קודם הלימוד".

ומפי הנוכחים שמעתי שכאשר למדו משניות עם פירוש הרב ברטנורא ידע לתרגם את כל המילים שבערבית ללשון הקודש.

וסיפרו שהקפיד מאוד שאף אחד לא ישמשו בשום שימוש אף לא בעשיית קפה וכדומה, רק לבנו הסכים שישמשו וזאת על אף שקם בחצות הלילה, היה ממשיך ללמוד במסירות נפש, ואם ראה שעומד להתנמנם היה קם על רגליו, בכוחותיו האחרונים.

סיפר לי יהודי שבהיותו בן שלוש שנה למד בחברותא עם ר' וועלוועל שהיה אז במרומי גיל הגבורות, באמצע לימודו הלך לקחת כוס קפה, והיות שהמים עדיין לא היו מבושלים חזר שוב ללימודיו, ופתאום רואה שר' וועלוועל עומד לידו עם כוס קפה בידיו, ואומר לו הרי לך תברך ברכה ראשונה. הנ"ל סירב להשתמש בו ואמר לו: זה לא יפה

¹² ואף שידע אותה בעל פה אמרה מתוך התהילים בהקפדה, ועבר על תהילים עוד פעם ביום. ופעם התבטא שבהיותו בגיל צעיר שמע פעם משמיה של רשכבה"ג רבינו הרבי רבי אלימלך מליזענסק זי"ע שכשאומרים ג' פעמים תהילים בלי הפסקה נחשב הדבר כתענית משבת לשבת [ואו יש אומרים כאלף תעניות], מני אז דבק במנהג זה והיה אומר בכל יום תהילים שלשה פעמים. ואם נספר בלי גזמא שזכה לגמור את התהילים יותר מחמישים אלף פעם, ולומר את התהילים רחש מאביו שקבלו במסורת מרבו רבי מעטעלע מרחמסטריווקווע זי"ע על פי מעשה שהיה.

¹³ פעם ניגש אליו יהודי אחד בהיותו בכותל והציע לו שייקחהו לביתו איתו. אך לפי מעשיו של אדם זה לא היה לו חשק לנסוע איתו, מצד שני לא רצה לפגוע בכבודו, ולכן השיב לו "באמת יישר כוחך גדול על כך וסליחה, אך כעת הנני ממחר למקום מסוים ואיני יכול לנסוע איתך"...

¹⁴ אגב: שמעתי מאא"י רבי שלום זאב זצ"ל סיפור ששמע מפי הגה"צ רבי ישראל יצחק רייזמאן זצ"ל ששמע מאביו רבי נתנאל זצ"ל שהגה"ג בעל התורת חסד זצוק"ל היה אומר כל יום בעל פה ח"י פרקים משניות, ואביו ר' נתנאל היה מחזיק את המשניות בידיו לשמוע, פעם אחת באיזה משנה הניח בעל התורת חסד את ראשו על ידיו, שאלו ר' נתנאל רבי אתם עייפים? ענה בעל התורת חסד לא, רק במשנה זו שמעתי פשט מרבי בעל הצמח צדק זצוק"ל שקיבל הפשט מחותנו הגה"ק רבי דוב בער זצוק"ל, שקיבל מאביו הגה"ק רבינו הגדול הבעל התניא זי"ע, ואשר קיבל הפשט מהמגיד הגדול ממעורטש זי"ע, שקיבל הפשט מאור ישראל הבעש"ט הקדוש זי"ע, ואור ישראל הבעש"ט הקדוש זי"ע קיבל הפשט מאחיה השילוני זאת סיפר אא"י דרך אגב.

שאתה תעשה לי קפה, ענה לו ר' וועלוועל תעשה ברכה בכוונה שאוכל לענות אמן, הלא רצית כוס קפה והקב"ה שלח לך.

קדושת האכילה

"בימי זקנותו היו בניו מביאים לו איזה ירק לשיבת אנשי מעמד שיסעד את לבו, כי ברוב הפעמים לא היה נוטל ידיים כי אם בלילה, וגם זה היה רק אם היו מסובים שם ג' אנשים שיהיה לו למזומן לברכת המזון. היה מתנזר כל השבוע מאכילת בשר מכיון ששמע שיש ענינים לא ברורים בסדר הבדיקות לכל החומרות, גם מאכלי חלב לא היה אוכל כלל מאז שלא היה לו חלב שעמדו שם בני משפחתו לפני החליבה בדווקא ובשעת החליבה שכן לא סמך וחשש ששמים דברים בתוך החלב, לכן לא רצה לשתות מן המחלבות, וגם לחם וחלות לא אכל כי אם מה שהיו אופים בבית, מפאת שלא רצה לסמוך על אופן הניפוי שעלולים להיות תולעים במאפיות, ולפיכך היתה זוגתו או אחד ממשפחה הולכים לשוחט לשחוט והולכים לרב על כל שאלות העופות וכן היא היתה אופה ומבשלת את כל מאכליו.

לאחר פטירתה היה חתנו **הרה"ח ר' חנינא שיק זצ"ל** מביא לו את הבישולים ממה שהיתה בתו אופה בעבורו, והוא היה טורח בעצמו להביא לו זאת יחד עם חתנו יבדלחט"א **הרה"ח ר' לייבל ז'שלובסקי שליט"א**, בזמן האחרון היו מביאים לו את המאפה מבית בנו **הרה"ח ר' אברהם שליט"א** והבישולים מבית אחי **הרה"ג ר' אברהם יהודא יאקאב שליט"א**.

לעת ערב

לאחר סעודת הערב היה חוזר שוב על הדף היומי, ושאר היומי שלו דהיינו חומש רש"י, רמב"ן, אור החיים הק', תנא דבי אליהו, מדרש, עד שלפעמים היה נופל בעמידתו מרגליו מרוב עייפות עד שהיה מתחיל להכות ברגליו בארץ בכדי להחזיק מעמד, כי עד שלא גמר כל שעוריו לא היה עולה על יצועו, ורק אחרי כלותו כל אלה היה קורא קריאת שמע שעל המיטה מתוך הסידור דוקא, ועל פי סדר האר"י ז"ל עם וידוי וכו', ואז הולך לנוח עד למחרת בחצות הלילה שהיה קם שוב וחוזר חלילה על כל הסדר היום העמוס הזה".

פעם נעלם ממנו הספר תנא דבי אליהו שלו, והיה לו מזה עגמת נפש רב היות שהיה לומד כל לילה קטעים אחדים מן הספר. כסף לקנות ספר חדש לא היה לו, וגם לא רצה ללוות את הספר מבית הכנסת, לכן ביקש מאחד מבניו שילך לביהמ"ד ויעתיק על דפים קטעים אחדים מן הספר, ומהם למד עד שאחד מבניו קיבל במתנה את הספר תנא דבי אליהו לבר מצוה שמח בכך שמחה גדולה, שמהיום יוכל ללמוד מגוף הספר.

סיפר בנו ר' אשר שליט"א, שפעם קיבל מתנה ספר רחמי האב, ואביו התלהב מן הספר, וכל ימיו היה מסתכל בו בחביבות כמעט כל יום.

פעם בזקנותו כששכב על מיטתו, ונכדו **הרה"ח ר' יחיאל יאקאב שליט"א** בנו של אחי **הרה"ח ר' מרדכי דוד שליט"א** עומד בחדר הסמוך, פתאום שומע הנכד קולות מהסבא, הוא חשש שמשוהו אירע ונכנס בבהלה לחדרו. אז הוא שומע את זקיניו צועק שהכיפה זז לו מהראש, והוא צריך לסדרו. הנכד השיב לסבא הלא הכיפה מכסה את ראשך, אך הוא לא היה מרוצה מכיון שלא כל ראשו מכוסה בכיפה, ולפיכך ביקש את הצעיף לקשור את כל ראשו שיהא מכוסה, ולמרות שהיה זה בלילות הקיץ הלוהטים.

כן שמעתי מאחד מבניו שפעם ישן איתו בביתו, ואיחר מלקום בכרבע שעה, ופתאום קם בזריזות מרוב פחד, והתבטא שאביו הגיע אליו ודחף אותו ושאלו **"וועלוועל שעמסטו זעך נישט? די שלאפסט נאך?!"** ומרוב בהלה נבהלתי והתעוררתי.

בסוף ימיו קם באישון לילה וביקש ללמוד. הנכד הנ"ל שעמד לידו ביקש להניעו באומרו שהוא צריך לישון כדי לאגור כוחות. אך הוא השיבו **"אתה לא היחיד שאומר כן"**, שאל הנכד אף אחד לא נמצא כאן מי אמר לך ענה: **"גם היצר הרע אומר כן"**... ואתה במקום לעזור לי הינך עוזר לו?

פעם נכנס הרה"ח **רבי הירשל שרייבער שליט"א בעל מפעל H-B** שבא מארה"ב לראותו בביתו, וראה אותו בעת שישן, בהסתכלו עליו ראה כי בזמן שינתו ממלמל בשפתיו, הוא כרע לשמוע מהו אומר, ובאמצע שמע שהוא אומר **"ולא תתורו אחרי לבבכם ואחרי עיניכם"**.

דף היומי

כשחיתן את בנו נערכה הנשואין באולם בנות ירושלים (הישן שברחוב שבטי ישראל) היות שהעניות היתה גדולה בימים ההם היו צריכים לארגן ספסלים לשיבה, ולכן לקח ספסל מבית המדרש של **הדיין מפאפא זצוק"ל**. עם סיום החתונה – אמר לבנו שילך הבית לישון והעלה לבדו את כל הספסל לביהמ"ד. לאחר שעברה שעה ארוכה והאבא לא חזר לביתו, יצא הבן לחפשו והנה הוא מוצא אותו יושב ולומד גמרא. שאלו הבן: **"אבא אתה לא עייף, למה לא תלך לנוח?"**. ענה לו האבא בתמימות האופיינית: **"הרי לא למדתי היום עוד את השיעורים היומים שלי דף היומי"** וכו'.

יצוין שלימודו עפ"י סדר ה'דף היומי' החל מאז המחזור הראשון לפני 87 שנים בראש השנה תרפ"ד. ועל כך סיפר ששמע בגיל הבחרות **שהגה"ק בעל האמרי אמת זצוק"ל** יצא בכרוז בראש השנה להתחיל בדף גמרא ליום אז התחיל ומאז עד יומו האחרון לא הרפה מהלימוד דף היומי ובמשך כל ה-11 מחזורים הקפיד מדי יום ללמוד את דף הגמרא, והיה חוזר עליו מספר פעמים כל יום ולפי מספר זה עבר על הש"ס יותר מארבעים פעם. גם בהמשך בשנת תשמ"ד כאשר הוכרז על לימוד **דף היומי בתלמוד הירושלמי**, גם החל ללמוד זאת עם חברותא, וזאת חוץ משאר לימודיו הקבועים שהיה לומד יום יום בלי הפסק, חומש רש"י ורמב"ן עם אוה"ח הק' ושו"ע ורמב"ם, וכן היה נוהג ללמוד כל ערב טרם עלותו על יצועו פרק בתנא דבי אליהו, וכן פרק ברמב"ם.

הנהגתו המתמדת ודביקותו בלימוד התורה לא ידעה גבולות, שום דבר לא הפריע לו הן בצעירותו והן בעת שחיתן את בניו ונכדיו וניניו בלע"ה, והן בזקנתו עד לרגע האחרון, ולא היה שייך לו הפרעה לא קור ולא חום [כמעט עד שנתו אחרונה לא היה לו בביתו מזגן] ולא יסורים ולא מלחמות ולא פגזים ולא פחד משום דבר בעולם.

פעם כשנשאל על ידי נכדו האם הוא יודע כמה צאצאים יש לו בלעה"ר, השיב לו: **בשמים לא סופרים נכדים, שם סופרים שעות של לימוד התורה הק', ודבר זה מטריד את מוחי שלא אבזבז חלילה את זמני לבטלה**. ואכן לא פסיק פומיה מגירסא כאשר כל רגע פנוי היה מוקדש ללימוד התורה, תמיד אחז ספר בידו ולמד מתוכו, אם היה זה אפילו לרגעים ספורים בהמתנה לברית, חופה וכדומה.

חלוקת החלב

בצעירותו היה תקופה שעבד לפרנסתו בחלוקת החלב שבשעות לפנות הבוקר לבתי תושבי ירושלים. הוא היה מקפיד להופיע טרם שהתחילו לחלוב את הפרות, ורק באם היה נוכח בכל שעת החליבה היה מוכן ליטול את החלב. גם בשנים שלאחריו לא היה שותה חלב רק באם היה רואה את החליבה או הוא או אחד ממקורביו. וזאת מחמת מעשה שהיה כאשר היה הולך לקנות חלב מיהודי, ופעם הגיע כבר באמצע החליבה ולא הסכים לקחת את החלב. מוכר החלב התעקש שהלא הוא היה נוכח בשעת החליבה ומה לו שילין עליו. על כך ענה לו: **"אם הייתי לוקח את החלב בשבילי ניחא, אמנם הלא אנשים אלו שקונים אצלי חלב סומכים עלי, ואני לא ראיתי בתחילת החליבה, לכן איני מוכן לקחת"**. והלה התעקש שאינו מוכן להפסיד את החלב, ור' וועלוועל הלך לו ולא הסכים ליטול את החלב. לאחר מכן שלח לקרוא לו שוב ואמר לו הינך צודק, כי מה שהיה בכך היה רק אבקת חלב, ורציתי לנסות אותך.

פעם איים עליו בעל הרפת שבאם לא יקח ממנו את החלב, שידקור אותו בסכיניו, אך הוא לא נתבהל, ולא הסכים ליטלו כי לא ראה את החליבה.

מני אז הפסיק ר' וועלוועל לקנות ממנו חלב, וגם לא הסכים לשתות יותר חלב כי אם מה שראו עיניו או אחד ממקורביו בכל זמן החליבה. ואחת לחודש היה נוסע אחד מבני ביתו להביא חלב, ורק כך היה שותהו. בשנים האחרונות חדל בכלל מלשתות חלב, ולפעמים כשהיה שותה קפה שהיה בלי חלב והיה רוצה לקרר הקפה היה שופת רק מים.

כמו כן כאשר רכש את החלב היה מקבל זאת מבעל הרפת עם הרבה קצפת, כך שהקנקן לא התמלא, אולם הוא כשחילק את החלב הקפיד למכרו בלי קצפת, בכדי שיהיה זה הין צדק.

בקרב אנשי עיה"ק נשתמר הסיפור כי בעת ששרר רעב ומחסור בירושלים בימי מלחמת העולם השנייה, לקח בערב יום הכפורים את פנקס החובות שבו היו רשומים הכספים שחייבים לו עבור החלב וזרקו לאש.

כחמור למשא

על תקופה זו בו מכר את החלב אמר לי המוהל החשוב הרה"ג ר' חיים גרינוואלד שליט"א, שחובה לציין את יראת השמים שלו, שלמרות שהיה לו חמור בכדי לסחוב את כדי החלב, עם כל זאת מעולם לא עלה לרכוב עליו, כפי המבואר באבן העזר סימן כ"א.

בימים ההם היה גביר מפורסם בירושלים ר' יוסל'ע ווינברג ז"ל שהיה קונה ממנו חלב בקביעות וכן היה תומך בתמידות בהרה"ק ר' מרדכי חיים מסלאנים זצוק"ל וכן תמך בהרה"ק ר' ישראל זלמן שלובסקי זצ"ל ועוד, ור' וועלוועל היה מביא להם חלב, ששילם על כך הגביר הנ"ל, כמו כן מסר לו הגביר הנ"ל סכום הגון לחלק לעניי ארץ ישראל חלב בחנם, כך שעשה ממנו ר' וועלוועל "אופותיקי" חשובה בכל יום.

פעם ביקש הגביר לדעת לאיזה עניים הוא מחלק את החלב, שאל את ר' וועלוועל, אבל הוא לא רצה לענות מכיון שלא רצה שיתביישו העניים ושזה יהיה "מתן בסתר" בכל המובנים כמבואר ברמב"ם. וכשאיים הגביר עליו שיפסיק לקנות אצלו חלב לא נרתע מכך למרות ההפסד הכספי הגדול שיכול היה להפסיד הוא עמד על שלו, ולבסוף המשיך הלה כרגיל לקנות אצלו.

בימים ההם כשלפרנסתו עבד בחלוקת החלב היה הולך לשמוע את השיעור של המרא דאתרא הגה"ק רבי יוסף צבי דושינסקי, הוא היה מקפיד מאוד שבחורי הישיבה לא יאחרו לשיעורו, ועל כן מיד כשהיה פותח באמירת השיעור היה מצוה לסגור את הדלת. ועל כן היה צריך להגיע בזמן בכדי שיוכל להכנס אל השיעור. אירע פעם שהתעכב בעבודתו ואיחר את תחילת השיעור, הוא כבר היה על סף היאוש שבדאי כבר איחר את השיעור, ולפיכך יהיה הפתח נעול, אך מה מאוד הופתע שכאשר ניגש אל הדלת הצליח לפתחו והיה יכול לשבת בצד ולהקשיב לשיעור. לאחר מכן ספרו התלמידים, שממש טרם שהגיע הורה המהרי"ץ לאחד התלמידים שילך לפתוח את הפתח, והוא תלה זאת כי בודאי ראוהו המהרי"ץ מהחלון שבא על כן הורה לפתוח, ועל כן לאחר זמן ששוב איחר פעם לשיעור החליט לבוא מאחורי הבית, גם אז הופתע לראות שהדלת פתוח, גם אז שמע כי לפני רגע קט הורה הרבה לפתוח את המנעול.

ובערת הרע...

והרי לך סיפור נורא מן הימים ההם [אף שהסיפור סופר בכמה נוסחאות, נציין כפי מה ששמענו]: על גבול שכונת מאה שערים מצוי מבנה בית החולים האיטלקי שכונה 'דער איטליינישער מויער', כיום בנין משרד החינוך [והכינוי הנכון על הבנין היה בית השמד] ברחוב שבטי ישראל. בעבר התנוסס על ראשו צלם זהב גדול - [יש שאמרו שזה היה כתר של זהב] מימדים שנצפה למרחוק, למגינת לב התושבים יראי ה'. לפתע נעלם הצלם וראשי הכנסיה חשדו בתושבי השכונה

הסמוכה שהם שהסירו אותו וערכו חיפושים נרחבים בשכונה. הפחד היה רב משום שהעונש על כך היה יכול להיות חמור ביותר, אך החיפושים העלו חרס ולאחר תקופה נשכח הדבר מן הלב. מנהגו של ר' וועלוועל בימי החורף הקרים, ללכת מדי יום לפנות בוקר אל הבור בבתי אונגריין ולשאוב מים לפעמים גם לטובת הנשים המבוגרות והאמהות למשפחות ברוכות הילדים, שידע שאין בכוחן לשאוב בכוחות עצמן. הוא שאב עבורן והניח כדי מים ליד פתחי בתיהן. באחד הימים כשהחל לשאוב הוא התקשה להעלות את הדלי ורק לאחר מאמצים הצליח. לחרדתו גילה בתוך הכד את אותו צלם טמא. ר' וועלוועל קלט את גודל הסכנה שתוצר אם ישאירו שם, התעשת במהרה, שבר את הצלם והחביא את חלקיו בעליית הגג שבביתו בלא לספר על כך לאיש. לימים עלו הבנים לעליית הגג על מנת להוריד דבר מה, והנה 'אוצר' גדול לפנייהם. חתיכות זהב השוות הון רב, הם שאלו את אביהם לפשר הדבר, אך הוא התחמק ואמר: 'עזבו זה אינו כלום'. מיד אחר כך פינה אותן מהבית וזרקן למקום בלתי ידוע עד היום.

חיי דחקות

עמל רבות לפרנסת בני משפחתו הענפה, וחי חיי צער ודוחק רב, במשך שנים שימש כמלמד דרדקי, בת"ת שיבת ציון ות"ת בתי אונגריין, ובת"ת סאטמער בקטמון אשר בין תלמידיו היה **הילד** [כ"ק מרן אדמו"ר מבעלזא שליט"א]. מן הענין לציין שבימים ההם ששימש כמלמד בתלמוד תורה בסאטמער - קטמון קרה לעיתים שנרדם באמצע מלאכתו מלאכת הק', הנהלת התלמוד תורה לא ראתה זאת בעין יפה, ופנו בשאלה אל **כ"ק אדמו"ר מהר"י ט"ב מסאטמער זצוק"ל**, האם עליהם לפטר אותו מלהיות מלמד היות שנרדם לפעמים על משמרתו. שאלם המהר"י ט"ב ומהי הסיבה שהוא נרדם באמצע משמרתו. השיבו הפונים, כי היות והוא הולך רגלי מביתו שבבתי ההונגרים ועד לשכונת קטמון, לכך הוא מתעיף ונרדם. שוב חקר לסיבת הליכתו רגלי מדוע אינו נוסע כשאר המלמדים, השיבו לו כי מרוב זהירותו בשמירת עיניים מסרב הוא לנסוע באוטובוס וגם לא רוצה לנסוע עם חברת "המקשר" בגלל חוסר הצניעות [וגם אולי הם גם מחללי שבתות כמו אגד אבל עליהם לא יצא איסור מרבו הגרי"ץ דושנסקי זצוק"ל]. אם כן השיב **המהר"י ט"ב זצוק"ל** מלמד כזה אתם רוצים לפטר, מלמד כזה שיש לו מסירות נפש כה רב בעבור שמירת עיניו זה זכיה אצלי להחזיק מלמד שכזה, ולא הסכים בשום פנים ואופן לפטרו מלהיות מלמד. וכאשר לימד בתלמוד תורה שיבת ציון היה **הרה"צ ר' מרדכי מסלאנים זצוק"ל** בא מפקידה לפקידה כשבידו כסא והיה מתיישב לשמוע ולראות כיצד ר' וועלוועל לומד עם ילדי התלמוד תורה ומכניס בהם יראת שמים¹⁵. יהודי אחד שהתקרב ליהדות על ידי אחיו ר' מושעל, והוא הקים בירושלים משפחה חשובה, פתח חנות נעליים לפרנסתו, וביקש מר' וועלוועל שרוצה לקחתו לשותף לעסק, והוא ישקיע רובל אחד בזה, וממנו יניב את רווחיו בחנות. אולם הוא סירב ואמר שרצונו להרויח כספו בעמלו ולא בדרך זו.

מחבב את המצות

על חביבותו ודביקותו בכל דבר מצוה ניתן לספר רבות, סיפרה אחותי הרבנית אולמן אשת **הגאון רבי אברהם יצחק שליט"א חבר הביד"ץ העדה החרדית**, שבילדותה ביקרה אצל רופא שיניים ליישור שיניה והוא התקין לה פלטות לשיניים. אחר הטיפול עלתה לבית סבה ושם הוציאה את הפלטות מפיה והניחה אותן על השולחן, כשיצאה משם לביתה בקטמון שכחה אותן שם.

¹⁵ הרה"ח ר' יוסף יצחק אייזנבאד שליט"א.

כעבור זמן מה הופיע הסבא ר' וועלוועל בפתח הבית בקטמון עם הפללטות. לתדהמתה התברר שהוא הלך רגלית, מהלך שעתיים מבתי אונגרין עד לקטמון המרוחקת כדי להשיב את הפלטות. אמי התפללה ושאלה אותו: 'מדוע לא שלחת את הילדים?' והוא ענה: את מצות השבת אבידה רציתי לקיים בעצמי ולא על ידי שליחים.

פעם הלך לבנות סוכה ליהודי זקן, יהודי צעיר ממנו ראה אותו במלאכתו, שאלו אולי הינך מוכן לבנות גם לי את הסוכה, וענה לו בהן, וכך עלה לבנות לו את סוכתו למרות שהיה צעיר ממנו, ובשמחה עשה את מלאכתו.

דקדוקי הלכה

היה מדקדק גדול בכל עניני הלכה בשו"ע ונו"כ שאפשר להפליג עליהן רבות, והיו דברים תמוהים שראינוהו נוהג ומקפיד, ורק לאחר עמל רב של לימוד הבנו את אשר הקפיד בשעתו. הדוגמאות לכך רבות ולא כעת המקום לפרטן. בספירת העומר למשל, היה מקפיד לעבור לפני התיבה בשל השיטה שיתכן והוא יוצא בברכתו של החזן ואינו יכול לברך בעצמו.

כשהיה בערך בן מאה ואחד שנה כשנכדו עזר לו להתלבש, טעה לרגע בנסותו להקדים את השמאל לימין, מיד תפסו בידו והעירו על כך, מה אתה עושה, מה קורה לך? ופתח עליו עיניים.

אך לפעמים ידע לוותר על כל הקפדותיו בכדי להנות יהודי שבור. וכך היה מעשה דרכו היתה להקפיד מאוד על אכילת מצה בליל הסדר, בהם השקיע רבות בשמירת הידורן היה בורר את החוטים בעצמו, ואף בגיל הגבורות טוחן החיטים בידיו ואמר **"עס איז חשוב צי שוויצן ביי אמצוה"**. בהגיעו לביתו היה שם את שלשת המצות על הארון עטוף בסדין לבן וצח.

פעם בליל הסדר הגיע לביתו אחד משבורי הלב בירושלים שהיה טיפוס ייחודי – שביקש לאכול על שולחנו בליל הסדר. כשהתיישב לשולחן עמד על כך שהוא רוצה דווקא רק את מצות השמורה שעל הארון. ר' וועלוועל לא חשב רבות ואמר: **"בשביל להנות יהודי שבור, יש לעשות הכל"**, ומתוך שמחה של מצוה עלה על הכסא והוריד את המצות מהארון ונתנן לו, ועבור עצמו לקח מצות רגילות.

מדבר שקר תרחק

בימי מלחמת תש"ח פגע פגז ירדני בבית סמוך ומההדף נפלה זוגתו הצדקנית ע"ה ושברה את רגלה והוצרכה לעבור ניתוח. בימים ההם טיפול בבית החולים היה כרוך בתשלום, והאחות בבית החולים ייעצה לו לספר שהפגז נפל בביתו, ואזי יכוסה הטיפול. אך ר' וועלוועל ענה: **"איני אומר שקר, הפגז נפל בבית השכן ולא בביתי!"**.

אמרה לו האחות: הרי אתה מסכן בכך את אשתך. והוא ענה: הרבה דרכים למקום אני לא אשקר חלילה. בתוך כך הגיע למקום רופא שהתעניין במקרה. ולאחר ששמע את השתלשלות הענינים עשה את הניתוח על חשבון. וכבר היה פעם שבאמצע לימודו נפל פגז בתוך בית הכנסת בהונגרישע שוהל, ממרחק של כמה סנטימטרים לידו, הוא היה אז באמצע אמירת תהלים בקאפיטל ק"מ ואמר אז בהתרגשות "סכותה לראשי ביום נשק", ולא ניזוק כלל.

עוד מספרים, שפעם ראה ערבי שרוצה לירות בו, והוא נעמד ליד איזה מזוזה וניצל ממנו. [ישנם באמתחתינו כמה סיפורי מעשיות ממרן המהר"א מבעלזא זי"ע שמתחת המזוזה יש עניני רחמים ועוד חזון למועד].

בעת שנסע למירון הקפיד לא לעבור דרך העיר עכו, משום שחשש שמדובר בארץ העמים. [כנודע בגמרא גיטין ובתוס' שם עכו חצייה בחוץ לארץ ועל כן העדיף דרך אחרת] פעם נסע עם קבוצה למירון במשאית לאחר שהובטח לו שלא ייסעו דרך עכו. אך באמצע הדרך החליטו לשנות את המסלול ולעבור דרך עכו. ר' וועלוועל ראה שלט עכו לא שאל שאלות וביקש לנהג לעצור דחוף וירד מהרכב והלך לו ביחידות על אם הדרך בין השדות.

פתאום עבר במקום רכב צבאי של חיילים בריטיים שעצרו להתעניין במעשיו, הללו בדיוק נסעו לצפת והציעו שייסע עמם, ורק כשהבטיחו לו שלא ייסעו דרך עכו עלה אליהם לרכב והגיע למירון עוד לפני הקבוצה כולה.

קדושת עיניים

כל ימיו היה זהיר בקדושת וטהרת עיניו. היה הולך ברחוב כשעיניו מושפלות למטה, ואפילו בהגיעו לגיל זקנה ושיבה לה הורה היתר לעצמו בנושא חמור זה. בכל עת לכתו ברחוב, היה חוזר ומשנן לעצמו את הפסוק **"אש תמיד תוקד על המזבח לא תכבה"** והסביר: כי אשר אש הקודש של התורה והמצוות צריכה לבעור באיש היהודי כל העת ללא הפסק – בשבתו בביתו ובלכתו בדרכו.

היה הולך פעמים רבות לברך את האלמנות שבבתי אונגארין בברכת צפרא טבא, והכל היה עושה עם עיניים עצומות. יצוין שפעם הלך עם נכדו לבקר איזה אלמנה חולה, שאחר מכן לכל מי שהגיע אצלה סיפרה בהתרגשות שר' וועלוועל בה לבקר אותה.

מכלל שמירת עיניו שלא נתן להכניס לביתו שום עיתון וגליון, אפילו מה שנדפס על ידי החרדים, גם לא היה מרשה לשוחח בביתו אודות חדשות, ואם היה שומע מאן דהוא מדבר מזה היה מוחה נמרצות.

פרק ו

באהלי צדיקים

עם הרה"ק ר' שלומקע' מזויעהל

כששימש כמלמד לא אחת הגיע באמצע הלימוד הרה"ק ר' שלומקע מזויעהל **זצוק"ל** ושלחו לשליחות מסויימת, ומחמת שהיה באמצע הלימוד עם הילדים היה הרה"ק מזויעהל משמש במקומו כמלמד בעת השליחות והי פעם שבאו אליו שני הצדיקים הרה"ק **מזויעהל**, והרה"ק ר' **מרדכי חיים מסלאנים**, ר' שלומקע ישב בצד אחד, ור' מאטיל מסלונים ישב בצד השני, לשמוע את דרך לימודו והיראת שמים שמכניס לצעירי הצאן.

מסופר שפעם בא אליו רבי שלומקע' לת"ת, וצויה עליו שילך להרב של חברון ה"ה **הרה"ג ר' שלמה לייב אליעזרוב זצ"ל** ויאמר לו שיבוא אליו מיד. ר' וועלוויל מרוב ענוותנותו נרתע וחשב מי הוא אשר ילך להרב מחברון ושישמע בקולו, אך עשה כמצווה את מצות רבו, ואכן בבואו הגיע אליו ואמר לו שהאדמו"ר מזויעהל ביקש שיבוא, ותיכף ומיד לבש את מעילו ובא עמו. תוכן השיחה נשמע ממנו שהיה המדובר לגבי מקוה במחנה יהודה.

ר' וועלוויל היה לומד אה"צ בכולל של הרה"ק ר' שלומקע, שהיה מנוהל על ידי **הגה"ח ר' משה וועבער זצ"ל**, פעם נכנס ר' שלומקע ופגש את ר' וועלוויל יושב בפינתו ולומד, וניגש אליו ואמר לך מיד לביתך, בבואו לביתו ראה את בתו [ה"ה אמי מורתי מרת אסתר דרייזיל ע"ה] עומדת על אבן גבוה מבלי יכולת לרדת משם וכמעט שנפלה, מיד ניגש והורידה, וראה בכך את עיניו הצופיות של רבו.

גילוי אליהו

סיפר ר' וועלוול: פעם בזמן מתיחות עם הערבים והרה"ק ר' שלומקע הלך בליווי הרה"ח ר' מנחם פארצוביץ ז"ל לכותל המערבי, כשהגיעו לשער שכם נתלוה עמם רב חשוב וחשש הרב להמשיך והציע ללכת דרך תורת חיים, נענה הרבי ואמר: אתה תלך דרך שם ואנו נלך משער שכם. כך אכן עשו ובדרך נפגשו עם זקן אחד ודיבר עם ר' שלומקע זמן מה וכשהגיעו לכותל ופגשו בהרב פנה הרבי ואמר: **"אין לו מושג מה שפסיד, הרי הלכנו ביחד עם אחד ששמר עלינו כל הדרך..."**. ר' מנחם שרצה לדעת היכן האיש שהתלוה אתם ובינתיים פרח לו איש האמת.

ושוב, פעם אחת התלווה ר' וועלוועל לר' שלומקע לכותל המערבי, ואיזה ערבי נתן לו מכה, ר' שלומקע רץ מיד אחרי הערבי שרץ לבין שאר הערבים שנכחו בשוק, אך גם הוא בעקבותיו והעניק לו סתירת לחי מצלצלת, ואמר **"דער ארבער דארף וויסן אז מען טאר נישט שלאגן איידן"**.

פעם כשהרבנית של ר' שלומקע נסעה לתקופה מסויימת מחוץ לירושלים, ביקש האדמו"ר מר' וועלוועל שישלח אליו את אחד מבניו שיישן עמו בביתו, ואכן שלח את בנו **הרה"ח ר' לייבל ז"ל** שהיה אז בחור צעיר והלך לישון בביתו. אולם כעבור כמה ימים, לאחר שסבל רבות מהיתושים והפרעושים שהיו בבית לא הגיע אליו יותר. כששאל האדמו"ר את ר' וועלוועל על כך, הוא הסביר לו את המניעה שלו בנו, אמר לו הרבי תאמר לו שיותר לא יסבול, ואכן מאז לא סבל משום עקיצה שהיא.

ומן הענין לציין את מה ששמעתי מנכדו **הרה"ג ר' יוסף אייזנבאך** ששמע מאביו אודות יהודי אחד שהכירו מבחרותו, והציעו לו שידוך, והלך לשאול בעצת קדשו של **הרה"ק ר' שלומקע מזוועהל** ואמר לו לעשות את השידוך, כמו כן הלך ל**הרה"ק ר' אברהם דוב מראחמסטריווקא זצ"ל** ושאל בעצתו והוא הורה שלא לעשותו, כיון שכן היה נבון מאוד, והחליט לשאול בעצתו של **כ"ק מרן מהר"א מבעלזא זי"ע** וסיפר לו את השתלשלות הענינים שר' שלומקע הורה לעשותו, והרה"ק מראחמסטריווקא הורה שלא לעשותו, ואינו יודע לשית עצות בנפשו. אזי ציוה עליו מרן מהר"א שילך ל**הרה"ק מזוועהל** ויספר לו שהרה"ק מראחמסטריווקא מתנגד לשידוך, וכך עשה הנ"ל, ובכל זאת ענה לו הרה"ק מזוועהל יודע אני על כך, ועם כל זאת מצוה אני לגמור את השידוך, וכך עשה הנ"ל. אך כל ימיו סבל הרבה צער ומכאובים מאשתו ובניו. ויודעי דבר הפטירו ששני הצדיקים צדקו, מצד אחד ידעו שמאשתו ומבניו יהיו לו הרבה צער ומכאובים, ומאידיך ידעו שמאשה אחרת לא יהיו לו בנים, רק המחלוקת בין שני הצדיקים היה מה עדיף על מה...

עם צדיקי בית ראחמסטריווקא

ידוע הקשר האדוק שלו עם צדיקי בית ראחמסטריווקא, מצעירותו נמשך יחד עם אביו לצדיקים אלו. והוא התבטא לא אחת שהרה"ק ר' מאטעלע זי"ע משך את אביו ר' חיים צבי כמו "מגנט". הוא זכה להכיר את **הרה"ק ר' מאטעלע** שנולד בשנת תקצ"ח ונסתלק בשנת תר"פ, וגם אצל אחיו **הרה"ק ר' נחומטשע** שנולד בשנת ת"ר ונסתלק בשנת תרפ"ו, אביו ר' **חיים צבי** היה דואג לכך שיהיה לו מנין בכל יום בתחילה בביתו במסדרה, ואחר כך בביתו שברחוב שפת אמת.

פעם כשמאן דהוא הטריד אותו לספר ענינים שונים על הצדיקים שהכיר, אמר לו באמצע דבריו, אני מבין ממך שהינך רוצה לדעת בן כמה אני תעזוב אותי, ענה המאן דהו לר' וועלוועל איר זענט מיר מצער, ר' וועלוועל שמע שמצער יהודי ענה ואמר ובכן אומר לך שהייתי בן אחד עשר שנים בשעת שנפטר **דער הייליגער רבי מאטעלע זי"ע**. "שוין לאז נאך..."

הוא סיפר רבות אודות עבודת הקודש שהיתה לו לר' מאטעלע זי"ע, וסיפר שהוא היה אוכל אחת ליום כשפרוסות הלחם היו דק מאוד ולא היה בהם אפילו כזית, והיה אוכל מעט מן המעט מזה, וגם מהמרק שהגישו לו היה אוכל כי אם שני כפות מזה, ואחר כך על פי רוב היה מגיש את המרק לאביו ר' חיים צבי שגם הוא אכל רק שני כפות, ואת השאר היו לפעמים מגישים לפניו בילדותו.

פניו דומין ללהב

כשהרה"ק מקארלין - הפראנקפורטער זצוק"ל היה בארה"ק ונפגש עם דודו בביתו של ר' מאטעלע אמר אח"כ, הכרתי עוד את חמי **הזלאטיפולער** שהיה אחיו הגדול של ר' מאטעלע, ועוד צדיקים רבים שהיו יושבים בתענית, וכולם היו פניהם חלושות, אכן ר' מאטעלע פניו וערפו אדומות ונראה על פניו אור ולפיד אש.

ובהיות שהיה מאכלו מעט מן המעט, היה מזמין קודם חג הפסח את הרה"ק ר' פישל ברנשטיין זצ"ל הנקרא ר' פישל דיין, וביקשו שיכין עבורו שבעה כזיתים מדוייקים לליל הסדר, בכדי שלא יצטרך לאכול יותר ממה שמחוייב. עוד סיפר זקנינו שהרה"ק ר' מאטעלע רצה לקנות חלקה בהר הזיתים עם מקום לבנות אוהל עליו, וכאשר הציג את בקשתו לאנשי החברה קדישא אמרו לו שבהר הזיתים אין מושג כזה של אוהל, והלא האור החיים הק', והפרי חדש ושאר כל הגדולים אין אוהל על קברם, ומדוע ישנו מהמנהג. [וכמאמר חז"ל נמצאת אתה מוציא לעז על הראשונים] בתוך כך נודע להרה"ק שהפסיקו לעשות טהרה בבית הטהרה שבהר הזיתים, אי לכך יוכל לקנותו לחלקת קבורה, והציע הדבר לאנשי החברה קדישא שהסכימו לעצה זו.

איש אחד מבני החברה קדישא הסכים להתנגד והיה איש מכובד ושמו ר' נחום, והוא בשלו היות שאין נוהג כזה אין לנו שום נפק"מ, וכשספרו הדבר להרה"ק ר' מאטעלע ביקש שיקראו לו וידבר עמו, והוא השיב שאדרבה טוב שהרה"ק יסביר מדוע הוא מתעקש על כך. בבואו כבדו ר' מאטעלע לשבת, ואמר לו אספר לך מעשה שהיה אצל הרה"ק ר' ברוך ממעזיבו זצוק"ל, שהוא היה מסדר את היושבים בשלחנו לפי איזה סדר יסבו. פעם הגיע רב אחד נכבד ושמו ר' נחום והתיישב בין היושבים ראשונה במלכות, וכאשר רצה הרה"ק ממעזיבו להכנס לשלה"ט, וראה את היושב הזה חזר לחדרו ולא רצה להכנס. הציבור הבינו את הענין ולא ידעו כיצד להגיד להרב הנ"ל שאינו יושב במקום הנכון. והלא מבאי בית הרה"ק ר' ברוך"ל היה גם הרה"צ ר' הערשעלע מאוסטרפולי, והוא הבטיח לסדר את הענין, והתיישב ליד הרב הנ"ל והתחיל ללמוד את המשנה "במה מדליקין" בקול, וכך למד "ולא בחלב נחום", "המדי אומר" וכו', פנה אליו הרב הנ"ל הלא הינך טועה כי צריך לומר "ולא בחלב, נחום המדי אומר" כי נחום צריך לרדת למטה. אך ר' הערשעלע התחיל ללמוד שוב את המשנה עם הטעות הקודמת, וכך היה שהרב העיר לו שנית, שנחום צריך לרדת למטה, עד שקלטו אזני הרב הנ"ל את מה שפיו אומר והבין שגם הוא צריך לרדת למטה. ר' נחום הנ"ל הבין טוב את הסיפור ומיד פנה אל ר' מאטעלע ואמר: "רבי איך בין מסכים", ואז קנה הרה"ק את האהל.

פעם סיפר כי כאשר הרה"ק ר' מרדכי מראחמסטריווקא זצוק"ל חיתן את בנו הרה"ק ר' פנייעלע מאוסטילה זצוק"ל הי"ד, עם בתו של כ"ק מרן מהרי"ד מבעלזא זצוק"ל, הגיע לביתו עם קלאטשין (ערדליים), ובפתח הבית חלצם להכנס בלעדיהם למרן. אחד האנשים שהסתובבו בבעלזא, לקח את הקלאטשין והצניעם, היות כי בבעלזא לא הלכו בזה. וכך שכאשר יצא הרה"ק ר' מאטעלע חיפש אותם ולא מצאם, מרן מהרי"ד שהבין מיד מה קורה, אמר שמי שלקחם ולא יחזירם מיד, יהיה לו סוף לא טוב. תיכף ומיד חזרו הקלאטשין.

עוד סיפר שכשר' מאטעלע היה בבעלזא ששה שגם לו לחולי, לפיכך נסע לוינה להתרפאות, בשעותו שם למד הרבה מדרכי הרפואות, והיה לו בזה נסיון רב.

ר' מאטעלע נתן פעם לאביו רח"צ מתנה ראי (שפיגעל), וזה עבר בירושה לר' וועלוועל, פעם הגיע אחד הנכדים ואמר לו שהוא רוצה את הראי, אז ענה לו קח את זה לעצמך.

ר' וועלוועל היה נוהג להביא יחד עם אביו ר' חיים צבי ועם הגה"צ ר' ישראל יצחק רייזמאן זצ"ל את המעמדות להרה"ק ר' יוחנטשע מראחמסטריווקא זצוק"ל, פעמיים בשנה פעם לפני יום הכפורים, ופעם לפני חג הפסח. לאחר פטירתו היה ממשיך ר' וועלוועל בחזקה זו, והמשיך אצל הרה"ק ר' ישראל מרדכי זצוק"ל, וגם אצל ממלא מקומו אדמו"ר שליט"א מראחמסטריווקא, שהיה מבקש ממנו כל פעם שיספר לו עובדות וסיפורים על אבותיו הק', בפעם האחרון שהיה צריך להביא מעמדות אל האדמו"ר שליט"א, הקדימו האדמו"ר ובא אליו, והיה לו מזה עגמת נפש מדוע לא הגיע אל האדמו"ר רק הוא בא אליו.

פעם כשהלך להביא את המעמדות להאדמו"ר רבי ישראל מרדכי מראחמסטריווקא זצוק"ל שביתו היה ברחוב דוד ילין, אמר ר' וועלוועל לבנו ר' אשר אנשיל שליט"א שגר בקירבת מקום, היות ואתה שכן לאדמו"ר אז הינך צריך לבוא איתי ביחד, והלך איתו. וכשהגיש לפניו את המעמדות הזכיר ר' מרדכי את עצמו עם רשימה של ענינים ובקשות ופירט אותם אחת לאחד, ור' וועלוועל מבין ומאזין ומקשיב, ואינו עונה.

יסופר, שבשנה הראשונה לפטירת אמו חל היראציית שלה במוצאי שבת קודש, ואז שהה אצל הרה"ק ר' נחום טשע, גם הגאון ר' משה קליערס זצ"ל שנכח שם היה לו יארציית, והיה וויכוח ביניהם מי יעבור לפני התיבה, כי כל אחד רצה לוותר לשני כשויתורם היה מכל הלב. בסוף התפלל ר' וועלוועל.

עם הרה"ק מהר"א מבעלזא זי"ע

הוא סיפר [הסיפור הזה סיפר הרבה פעמים] שפעם כשהלך ליטול ברכת קדשו של כ"ק מרן מהר"א מבעלזא זי"ע טרם שנכנס אחד מבניו לעול המצוות, ולקח אתו את הילדים יחד, באותו עת נכנסו אל הקודש פנימה הרה"ג ר' סענדיר אשכנזי, והרה"ג ר' אלימלך אשכנזי שליט"א, והם הביאו איתם לעקיק למרן מהר"א זי"ע. אמנם ר' שלום זאב בהיות שרבים שהו באותו עת בחדר קדשו של מרן מהר"א נכנס גם הוא ובנו שמה, ומרן זי"ע החל לחלק לעקיק לנוכחים. בעומדו שם החל לחשב מה יעשה באם מרן יתן לו חתיכת לעקיק, הלא אין בזה שיעור לברכה אחרונה, ובעודו עומד וחושב על כך, לקח ר' סענדיר אשכנזי את הלעקיק מלפני מרן בחשבו שכבר גמר לחלק לכולם. אך פתאום הרים מרן את ראשו ופנה לגבאי הרה"ח ר' הלל וינד זצ"ל, וביקש שיחזירו לו את הלעקיק ושיקראו למלמד (הוא היה בימים ההם מלמד דרדק), ומרן זי"ע לקח חתיכה גדולה והגיש לו ואמר לו הרי לך חתיכה שתוכל לעשות ברכה, והפטיר רבי וועלוועל בסיפורו זה "אזע שנעלע תפיסת מחשבה פון בעלזער רב"¹⁶. כן נהג עוד לפעמים לבוא לשבתות וחגים לבעלזא. ביומא דהילולא של הרה"ק מבעלזא היה דרכו לעלות על ציון קודשו מידי שנה בשנה לאחר שטבל במקוה טרם לכתו להתפלל בכותל המערבי.

בצל הרה"ק ר' אברהם אלימלך מקארלין הי"ד

הרה"ק רבי אברהם אלימלך פרלוב זצוק"ל הי"ד מקארלין בנו של הפראנקפורטער הינוקא, ביקר בארץ ישראל ג' פעמים בשנת תרפ"ה ובשנת תרצ"ג ובשנת תרצ"ט, והיה עורך את השלה"ט בבית המדרש קארלין בשכונות בית ישראל שהוא לא רחוק ממאמרירשע שוהל. בשנת תרצ"ט כשגמר ר' וועלוועל את תפילתו במאמרירשע שוהל הלך יחד עם בנו הרה"ג ר' לייבל ז"ל שהיה אז ילד בן 7 לחזות בעבודת הקודש של הרה"ק מקארלין, והעמידו את בנו על החלון ושמע שהרבי מראה באצבו על ר' וועלוועל "אלע האבין גימאכט קידוש?", כשכוונתו על ר' וועלוועל שיעשה קידוש. וקראו לידו ר' וועלוועל איחר לבוא לביתו מחמת זה, וזוגתו דאגה על מה הוא מאחר. כן היה בשבוע הבא שהלך שוב לקידוש בקארלין. אז שלח הרבי לקרוא להילד לייבל, וחתך חתיכה גדולה מהקוגל, והגיש לו ואמר לך ותן זאת לאמך. והילד הלך הביתה ואמר לאמו דער קארלינער רבי שיקט קוגל, ואחר כך קרא לר' וועלוועל, והגיש גם בעבורו חתיכת שיריים.

אצל הרה"ק מהוסיאטין זצוק"ל

ידוע היתה דרכו בקודש של הרה"ק ר' ישראל מהוסיאטין זצוק"ל לבוא לעיה"ק ירושלים לימות הקיץ בדירתו בקרית משה עד לאחר הימים נוראים. ודרכו בקודש היתה ידועה לקיים "בקרוב קדושים תתהלל", שכל עבודתו היתה בסתר ובהצנע עד שלא היו רואים עליו שום עבודה מיוחדת במהלך כל השנה, מלבד בימי חג הסוכות בשעת הנענועים שאז היו זיו תארי פניו משתנים לבלי הכר. פעם החליטו אאמו"ר ר' אשר יאקאב שליט"א עם גיסו הרה"ג ר' לייבל ז"ל בנו של ר' וועלוועל ללכת להוסיאטנער בכדי לראות את עבודתו בקודש בשעת הנענועים.

¹⁶ שמעתי גם מהרה"ג ר' נפתלי רייזמאן שליט"א דומ"ץ קהל מחזיקי הדת דחסידי בעלזא, ששמע ממנו עובדא זו בהשתחו על ציון כ"ק מרן מהר"א זי"ע.

בגמר התפילה כשניגשו לברך את הרה"ק בברכת חג שמח, שאל הרה"ק את ר' לייביל אודות אביו היכן הוא ולמה לא הגיע? ענה לו ר' לייביל הלא הוא מחלק חלב כעת, וגם בחול המועד זקוקים לזה. כשהגיעו הביתה סיפרו לאביהם שהרה"ק מהוסיאטין התעניין אודותיו.

למחרת הלכו שוב להתפלל אצל הרה"ק וטרם שהתחילו הלל שינה הרה"ק ממנהגו והתיישב על כסאו, וממתין ואינו מתחיל הלל, כך עבר זמן מה עד שפתאום נפתח הדלת ור' וועלוועל נכנס לבית. ועל אף שהרה"ק לא ראה בכניסתו, התרומם מכסאו והתחיל לברך על ההלל כאילו שעליו המתין עד אז.

וסיפר ר' יוסעלע אייזנבאך שליט"א שהרה"ח ר' הערשל הרבליך שליט"א סיפר שהיה נוכח וראה העובדה שבהלווייתו של הרה"ק ר' אברהם דוב מראמסטריוקא זצוק"ל בנו של הרה"ק ר' נחום טשע הגיעו הרה"ק הדמשק אליעזר מויזניץ זצוק"ל ודודו הרה"ק מהוסיאטין זצוק"ל ללוויה.

הרה"ק מויזניץ היה גבה קומה והרה"ק מהוסיאטין היה נמוך. והרה"ק מויזניץ נשק את ידיו של הרה"ק מהוסיאטין, והיות שהמנהג בבית רוזין היה שהקטן מנשק את הגדול ביד, והגדול את הקטן במצח, כרע הרה"ק מויזניץ על ברכיו והרה"ק מהוסיאטין נשקו על מצחו.

עם האדמו"ר הריי"צ מליובאוויטש זצוק"ל

בשנת תרפ"ט הגיע לבקר בארה"ק האדמו"ר הרה"ק ר' יוסף יצחק מליובאוויטש זצוק"ל, במהלך הביקור הגיע לבקר באולם בהאטעל ליד שער יפו. ההתרגשות שאפפה את חסידי חב"ד הירושלמיים היתה מטבע הדברים גדולה. אל הרבי התלוותה פמליה מכובדת, והיה צריך להכין עבורה ארוחות ומטעמים.

זוגתו של ר' וועלוועל **הרבנית הצדקנית מרת חנה ע"ה** נרתמה למשימה בעידודה של בעלה וסייעה רבות בהכנת הביקור בבישולים ובאירוח. כאשר יצא האדמו"ר מבית המדרש והם נצבו על אם הדרך דאג מאן שהוא ללחוש באזני הרבי שהם פעלו רבות להצלחת הביקור, הרבי ביקש לגמול להם כמעשי ידיהם וברכם "שיהיה לכם ערליכע קינדער", וב"ה כי ברכותיו של הרבי התקיימו וארבעה עשר ילדים בלע"ה זכו לחבוק כולם יראים ושלמים ממשיכים בדרך המסורה מהוריה.

עם הרה"ק מהר"י ט"ב מסאטמער זצוק"ל

בשנים בהן התגורר כ"ק האדמו"ר מהר"י ט"ב מסאטמער זצוק"ל בירושלים עיה"ק בשכונת בית ישראל היה ר' וועלוועל מארגן עבורו מנין לתפילה. כשבנו ר' לייביל היה עומד לצדו ולעזרתו בזה. פעם אף נתבקש ר' לייביל לשמשו במקום משמשו הקבוע שהיה צריך לנסוע מביתו. וסיפר ר' וועלוועל כי חותנו הרה"ג ר' אנשיל וואקסמאן זצ"ל היה בחו"ל [חוזר בחור] של **כ"ק האדמו"ר מסאטמער**, בצעירתם, ועל מצבתו חרוט כי היה מבחירי תלמידי הרה"ק בעל הקדושת יו"ט מסיגוט.

ופעם סיפר **זקנינו ר' וועלוועל** אודות הרה"ק **מסאטמער זצוק"ל** את הסיפור דלהלן: באותן הימים היה יהודי חסיד בשם ר' יוסלע ווינברג שהיה עושה בעל חסד גדול, ופתח חנות יחד עם יהודי בשם ר' יונה. באחד הימים הלכו לסגור עיסקא טובה עם רווחים רבים, ובכדי לסגור את העיסקא היו זקוקים לכסף רב. אך טרם שהיו צריכים לסגור את העיסקא, נכנס ר' יוסלע להרה"ק מסאטמער, ובהכנסו עקבו הרה"ק זמן רב של כמה שעות, ולמרות שרצה כמה פעמים ללכת באמצע, לא נתן לו הרה"ק.

לאחר מכן התברר שכל עקבה לטובה, היות שבאותו יום בו היו צריכים לגמור את העיסקא הלשינו עליהם במשטרה האנגלית שהם עושים עסקים בלי רשיון והיתרים, בעת ההוא היה כל הכסף בכיסו של ר' יוסלע, ובחנות

הגיעו פתאום המשטרה האנגלית לביקורת חריפה, והפכו את כל החנות אך לא מצאו שום כסף וראיות על כך, ועזבו את ר' יונה לנפשו. רק לאחר שכבר גמרו את מלאכתם ועזבו את המקום הגיעו ר' יוסל בחזרה, ומצאו את שותפו ר' יונה שהיה חיור כסיד מרוב פחד, כי חשש שר' יוסל יגיע באמצע הבקורת, ובזכות זה שהאדמו"ר עיכבו ניצלו.

סיפור נוסף סיפר **זקנינו ר' וועלוועל** אודות ר' יוסל וויינברג הנ"ל, שבשכונת בית ישראל התפוצץ פעם צינור בביוב, וכאשר בקשו מהעירייה לתקן את התקלה, ענו שאין להם תקציב. ר' יוסל וויינברג הזמין את העירייה לבית המשפט, בטענה שמכיון שאין מתקנים את התקלה נמצאים חולים באיזור. יום קודם המשפט נכנס **להרה"ק ר' מרדכי חיים מסלאנים זצ"ל** והזכיר עצמו לברכה, אמר לו הרה"ק תן ח"י לירות לצדקה ואברכך. הוציא מכיסו את הסכום והגישם להרה"ק, פנה אליו שוב הרה"ק כעת לך תביא בעל מלאכה שיתקן זאת, וכך עשה. למחרת כשנערך המשפט שמע השופט את הטענות שמכיון שהעיריה אינו רוצה לתקן ישנם חולים, שאל את ר' יוסל, אם מכך נחלים אנשים אז הולכים לערוך משפט ומשאירים את התקלה? הלא עד המשפט יחלו עוד אנשים? השיב ר' יוסל הלא תיקנתי זאת בעצמי על חשבוני, מנגד טענו אנשי העירייה שאין זה אמת ולא תיקנו זאת. אז אמר השופט שהוא רוצה לראות, והלכו כולם לראות וראו שתיקנו את התקלה, אז חייב השופט את העירייה לשלם את כל הכסף עבור זה.

בימים בהם היה **זקנינו ר' וועלוועל** עובד בחלוקת החלב, הגיע אליו יהודי אחד וביקש ממנו לחלק לכמה משפחות והוא ישלם על כך. וכך נמשך הדבר במשך זמן רב. עד שהנ"ל הפסיק לשלם על כך, ונשאר מזה חוב גדול. כשבא ר' וועלוועל לתבוע את הכסף מהיהודי הנ"ל אמר לו אין לי לשלם לך אך לך תבקש מר' יוסלע וויינברגר והוא ישלם לך על כך, בכך הסגיר את הסוד שלא היה זה בקשתו האישית כי אם של ר' יוסלע. כאשר הגיע לבקש את הכסף מר' יוסל עשה עצמו כמתמם, וצעק עליו מי ביקש מהיהודי הזה לחלק חלב לאחרים, אם אין לו כסף שלא יחלק. אך לבסוף אמר הלא הלה תולה את זה עלי, הרי לך את כל הכסף...

אצל הבית אברהם מסלאנים זצוק"ל

בהיות הרה"ק בעל **הבית אברהם** מסלאנים בארץ ישראל בשנים תרפ"ט ותרצ"ג, התארח אצל חסיד עשיר ושמו ר' **זעליג לידער**, שהיה לו חצר רחב ושם ערך את שלה"ט.

יצויין כי באותו זמן נכח גם הבית אברהם בשבת אחת בתל אביב וערך שם בליל שב"ק את שלה"ט בחוץ, והיות שזה הפריע לשכנים הזעיקו את המשטרה האנגלית, השוטרים שבאו שמה נגשו לר' זעליג ובקשו ממנו שיאמר לרבי שיפסיק בעריכת שלחנו. ענה להם: גשו אתם, אך הם השיבו שהם מפחדים מצורתו. ענה להם ר' זעליג הלא גם אני מפחד ממנו.

פעם כשערך הבית אברהם את שלחנו חילק קוגל לנוכחים, ושאל **"ווער האט נאך נישט גיהאט?"** ואף אחד לא רצה לומר שלא היה לו כי פחדו שהיה אומר דברים חריפים כידוע, ענה ר' יואל אשכנזי **"דער יינגער מאן"**, שאל להם מי הוא? ענה ר' יואל כי הוא בנו של ר' חיים הירש. שאל שוב אבל מי הוא? ענה שם ר' **יואל אשכנזי** "ער וועט זיין" [והיינו שיהיה הערלכער יוד], אמר הרה"ק **"זאהל ער שווערען"** [שישבע שגם יהיה], ולא רצה.

שוב פעם הגיע הרה"ק וערך את שלחנו במלון הגליל, גם אז שאל הרה"ק **"ווער האט נאך נישט גיהאט?"** ענה הרה"ק **ר' ברוך יצחק פריינד**: דער יינגער מאן, שאל עוד הפעם מי הוא? ענו בנו של ר' חיים צבי. ענה: **"זיין טאטע איז אערלכער איד! אין וואס איז מיט איהם? זאהל ער געבען א תקיעת כף!"** והוא לא רצה.

כשסיפר ר' וועלוועל סיפור זה, סיים בביטול על עצמו מתוך שפלות: **"זיי זענענן גיוועהן צדיקים ערליכע יודען און פון מיר האבן זיי גיזען ווער ער איז, והפטיר: איז וואס איז פון מיר געוואקסאן אגרויסער גארנישט..."**

עם אדמו"ר גור זצוק"ל

סיפר ר' וועלוועל שהיה יחד עם אביו ר' חיים צבי בעת שהאמרי אמת היה בארץ ישראל. ובחורי גער המתינו לו ליד ישיבת שפת אמת ברחוב דבורה הנביאה בירושלים, ואביו והוא נעמדו בצד במרחק מהם, לפתע הגיעה המכונית בו ישב האדמו"ר ועצר לידם ממש. והבחורים החלו לרוץ לעברם הוא פנה לאביו ואמר כי הנה הרבי הגיע ושיבוא ליטול ממנו ברכת שלום, קודם שיגיעו הבחורים בדחיפות ואביו הגרח"ץ לא ענהו ואח"כ ענה לו אביו: הלא טרם הכנתי עצמי לזה, ולזה צריך הכנה. לזמן קצר נעמד האב וחיכך ידו אחת בשניה, ואחר כך הושיט את ידו להאמרי אמת ואמר "שלום עליכם" והיינו שעשה רגע הכנה

פעם הלך לאסוף כספים יחד עם עוד אברך, והגיע להגה"ק בעל האמרי אמת זצוק"ל נכנס ואמר שהוא אוסף כספים עבור הכנסת כלה ואין שם פרוטה לצורכי החתונה. הוציא האמרי אמת שני שטרות וכתב עליהן את שמו. ואמר להם שבחוץ יפרטו את זה במחיר רב יותר, כשיצא לחוץ עמדו שם חסידים רבים, וסיפר זאת למאן דהוא, בכך נעשה רעש בין החסידים על כך, ומחיר השטרות עלה יותר ויותר עד שהצליח בכך לארגן את צרכי החתונה בכבוד.

פעם נכנס ר' וועלוועל להבית ישראל מגור והביא איתו לעקיק, בהיות שלא ידע שאין נוהגים בגור להכניס לעקיק להאדמו"ר, וכשהגיש זאת לרבי שאלו הבית ישראל, מה זה? ומי אמר לך להביא? השיב ר' וועלוועל הלא חז"ל אמרו הרוצה להביא ביכורים בזמן הזה יביא דורון לתלמיד חכם! הבית ישראל לא השיב כלום והסכים לקבל את הלעקיק ממנו.

פעם כאשר הלכו ר' חיים צבי עם הגה"צ ר' ישראל יצחק רייזמאן זצ"ל עם זקנינו ר' וועלוועל יחד עם אא"מ ר' אשר יאקאב שליט"א ליתן את המעמדות להאדמו"ר מראחמסטריווקא והתלווה עמהם אחי הרה"ג ר' אברהם יהודא שליט"א עברו בדרכם אצל הבית ישראל, שכיבדם לשבת ודיבר איתם בקצרה כדרכו בקודש, וכיבדם ביותר הכבוד. כשיצאו התבטא הבית ישראל כשבת שחוק מרחפת על שפתי: "הלא בבחירות שהתקיימו זה עתה אף אחד מכם לא היה? [וכלשונו "אבער צי די בחירות זענטעץ קיינער נישט געווען"]

פעם הגיע לשלחנו של ה"בית ישראל" והיו מדריגות לעלות כדי לומר לחיים ודחף את עצמו יחד עם נכד שלקח אותו לומר לחיים כמו האברכים הצעירים ואמר בקול "לחיים אלע יידען" והבית ישראל מאוד נהנה מזה וכולם ראו האיך שהרבי היה לו הנאה מיוחדת [אגב בניסים יצא משם שלם מגודל הדחיפות].

פעם בליל ר"ה הגיע להבית ישראל לברכו בברכת שנה טובה. ומכיון שהיה שם דחיפות אמר לבנו נמתין בצד ונכנס לשורה. כשראה אותם הבית ישראל מרחוק סימן בידי ונפתח השורה עד שיכלו לגשת אליו, ובירכם. בתוך הדברים אמר לו הבית ישראל "איר זאלט דאווענען פאר יידען וועגען".

המשב"ק ר' חנינא שיף היה נוטל על עצמו לסדר את החובות של חותנו, וכך היה משלם לפי הסדר. פעם שאל אותו הבית ישראל מה עם החובות של חותנך? ענה לו: יש לו עדיין חובות ואני סובל את סבלו כשזה לא קל. שאל לו הבית ישראל האם ר' וועלוועל יודע מכך? ענה: ואם ידע מזה מה יוכל לעשות. ענה לו הבית ישראל: "אין קאפיטל תהלים יעזור" [פרק אחד תהלים יכול לעזור לו]. ר' חנינא פנה באותו יום אל חותנו וסיפר לו מה שהבית ישראל אמר, מיד קם ולקח תהלים ואמר פרק אחד כמצות הבית ישראל, תוך זמן קצר וה' היה בעזרו שכל החובות שולמו. וזה היה לאחר נשואי בנו הצעיר ר' דוד שליט"א. וכשהגיע מאן דהוא לשאול אודות החובות האם יש? ענה לו בשלילה.

פעם הגיע לכ"ק אדמו"ר מגור שליט"א, האדמו"ר קם לכבודו במלא קומתו, והיה שם בין רגע ובירך את האדמו"ר "דער היבשטער זאהל העלפן דער עולם זאהל אייך פאלגען אין איירע ברכות זאלען מקויים ווערען", וכשיצא אמר האדמו"ר נהיתי מאוד ממנו, כי כולם באים לבקש והוא יודע גם לתת ולברך...

פרק ז

השבת נועם הנשמות

הכנה לשבת

נהג ללכת עם **רבי בונם טויסיג בנו של הרה"ג ר' ישראל טויסיג זצ"ל** שהיה ממונה על העירוב בבתי אונגרין, לראות אם העירוב כשורה, ובאם לא היה מתקנו, ואף כשהיה בן שישים שנה היה עולה על הסולם בזריזות לתקן את הטעון תיקון. למעשה הוא עצמו לא טלטל דברים בשב"ק במקום הנצרך לעירוב.

פעם כשהכין את הנרות לכבוד שבת בליל שישי, לא היה לו את חוטי הצמר גפן לפתילות השמן, ישב וחשב מה לעשות, ביני ובני הוריד את משקפיו שהיה תלוי עליו חוט, וחתכו לחתיכות בזה עשה את הפתילות, בהטעימו כי קדושת שבת קודמת לנוחיות של המשקפיים.

ואגב יצויין כי היה לו משקפיים בהם למד משניות והיו שבורים, והמג"ש של משניות הפציר בו שיקנה לעצמו משקפיים חדשות, אך הוא לא הסכים. לאחר פעמים רבות שהפציר בו ולא רצה לאומר למה לא מחליף את המשקפיים ופעם אחת הפציר בו המג"ש [ה"ה הרה"ג ר' יקתיאל ליכטנשטיין שליט"א] אז סיפר לו זקנינו ר' וועלוועל שהסופר המומחה **הרה"ג ר' יהודה אשר רוט זצ"ל** בא אליו [אגב שהוא היה לומד אתו משניות יחד בשיעור] בחלומו לאחר פטירתו ואמר לו שצר לו מאוד ובאם היה לומד משניות במשקפיו המונחים בביתו במקום פלוני, היה זה טובה לנשמתו. בתחילה חשב הלא החלומות שוא ידברו, לאחר מכן החליט שילך לביתו ואם ימצא את המשקפיים במקום ההוא שאמר לו בחלום, אזי יש ממש בדבר, וכך היה שהלך למקום הלז ושם מצא את המשקפיים, ולכן אינו יכול לקנות חדשים במקומם.

היה מגיע ראשון לבית המדרש בליל שבת, והיה אומר שיר השירים בהשתפכות הנפש עם ניגון מיוחד, לאחר התפילה היה ממתין ליד הדלת לברך את כל המתפללים בברכת שבתא טבא.

הנהגתו בשב"ק

אם בימות החול היתה הנהגתו מפורסמת וידועה כהנהגה של בן עליה, על אחת כמה וכמה שבשבת קודש ראו אצלו קירבת אלקים, והתלהבות יתירה מימות השבוע. גם אז היה מקפיד על לימודיו הקבועים, וזהירותו הקפדנית בענייני האכילה, כשבשלחן השבת בהן ישבו כשתילי זיתים סביב לשלחנו צאצאיו ונכדיו, היה מדבר כל הזמן בדברי תורה, וענינים שונים בהלכה אודות השבת קודש, ואף על כל מאכל ומאכל שהיה אוכל היה אומר רמזים שונים בקבלה ושמות הקדושים הטמונים בו.

בהקשר לזה אציין לפלא דבר נפלא שהתרחש עם בני הרה"ח ר' **דוד מאיר שליט"א**. בדרך כלל היה תור בין הנכדים והנינים מי מהם יבוא לסעוד על שלחנו בסעודות השבת, היות שכאמור היה מקפיד לאכול עם שלשה אנשים בכדי לברך ברכת המזון במזומן.

כשבני הנ"ל היה כשבעיים טרם נשואיו, הביע את בקשתו שרוצה לסעוד על שלחנו בשבת קודש יחד עם אחיו בני הרה"ח ר' **משה שליט"א**¹⁷. בליל שב"ק כשראה בני החתן על שלחנו בקבוק יין ישן, חשב לעצמו היות והוא כעת הולך לבנות את ביתו, אולי יבקש ממנו להעניק לו בקבוק יין עתיק שנעשה על ידי אחיו ר' מושע'ל ז"ל, ואת מחשבתו סיפר

¹⁷ אגב בני הרה"ח ר' משה אפרים פישל שליט"א סיפר לי שהיה פעם אצלו כשהיה צריך לעלות לשיבה גדולה, ורצה ליטול ממנו ברכה להצלחה, ומכיון שכשהגיע לשם היו עוד נכדים והתבייש לומר לו בפניהם מה שרוצה, נפרד ממנו בנתינת יד מבלי לומר לו כלום. לתדהמתו קם זקינו ממקומו ומלווה אותו ביחידות עד הדלת ושאל אותו "ווי לערנסטו?" אז הצליח להגיד לו שרוצה ברכה לעלייתו לשיבה גדולה, בעצ ההוא כבר היה בשנות התשעים.

בחשאי לאחיו, אכן מכיון שהתבייש לבקש ממנו זאת לא ביקש. למחרת היום אכלו שוב אצלו גם אז חשק לבקש ממנו בקבוק יין אך מחמת הבושה לא העלה זאת על דל שפתיו.

יומיים לפני נשואיו הלך להזמין את זקנו לנשואיו, גם אז חשב על כך, אך מליביה לפומיה לא גליא, באחד מימי השבע ברכות הגיע ר' וועלוועל להשתתף בשמחת הנשואין, ובידו בקבוק יין עתיק שנעשה על ידו. כאשר עזב זקנינו את המקום בו נערך השבע ברכות, השאיר את הבקבוק יין על השלחן, והחתן רדף אחרי בנו **הרה"ח ר' שלמה שליט"א** שהביאו שמה, כי סבא שכח את הבקבוק יין, אך ר' שלמה השיב לחתן, אבי ביקש ממני טרם יציאתי שאקח איתי בקבוק יין בשבילך! לשאלת החתן האם כל פעם נוהג כן? השיב לו: איני זוכר דבר כזה, רק הפעם ציוה עלי לקחת בקבוק יין, ועוד אודיעך: שזה כבר יותר משלשים שנה שאבי כבר לא לקח יין בעצמו, והרי זה יין עתיק מאוד שהיה לו מאחיו הר"ר מושע'ל שעשה יין בעצמו שבעים שנה.

בזמן יציאת השבת היה מקפיד על שיטת רבינו תם, וכן על שאר דברים היה מחזיק זאת. יצוין שלא השתמש בחשמל בשבת רק עם הלאמף, וגם בליל שב"ק היה מישוה צריך להשאיר איתו בכדי שיוכל ללמוד לאור הנר.

הוא לא היה מקדש בליל שבת עד שלא גמר את המדרש על הפרשה. בהקשר לכך סיפר **הרה"ג ר' יוסף משה סופר שליט"א** שפעם בא אליו להתיר נדר כיון שכאב לו ראשו ורצה לעשות קידוש, והמדרש בפרשת השבוע אז היה רב, לכן לא הצליח לגמרו, ולכן התיר את נדרו.

דרכו היה להקפיד ללוות את השבת בסעודת מלווה מלכה עם מנין, והיו צריכים לבשל תבשיל בשרי חדש לכבוד זה. היה תקופה שהיה הולך לבית המדרש ברסלב לאכול עם מנין, לאחר שחיתן את צאצאיו היה יושב עם בניו ועם חתניו ה"ה **אאמו"ר ר' אשר יאקאב שליט"א**, וחתנו ר' **חנינא שיף זצ"ל**, וחתנו ר' **משה בער שליט"א**, והיו מספרים סיפורי צדיקים, לעתים כשלא היה מנין היה הולך לבית המדרש של תולדות אהרן שהם ברכו שלש סעודות והוא הצטרף אתם אחרי סעודת מלווה מלכה, ובסוף ימיו היה מקיים את הסעודה בביתו כאשר צאצאיו כשתילי זיתים סביב לשלחנו, ושם היו מקיימים את שמחות השבע ברכות וכדומה, כאשר אחי הרה"ח ר' **יוסף משה שליט"א** עומד ומחזק את הענין עד סוף ימיו.

בשנותיו האחרונות היה אומר, אנשי גילי כבר אינם בעולם הזה, ואני נשאיתי ללא חבירי, מסתמא טעם הדבר בכדי שאוכל לספר לדור הבא על הדורות הקודמים, ועל כן היה מרבה לספר סיפורי צדיקים ובמיוחד במוצאי שבת.

בין הסיפורים שהיה מספר הרבה לדבר במעלות אמירת תהלים, פעם סיפר שבזמנו של הגה"ק החת"ס היה אדמו"ר "דער גוסטיינער רבי" זצוק"ל, והיה קוראים לו "דער גוטער יוד פון גוסטיין". והוא היה אומר תהילים פעמים רבות. היו לו כמה חסידים מובהקים, פעם אמר חסיד לאיש מכובד בא נא אל רבי, ותראה מה זה רבי. הלה הגיע וישב בסמיכות לאדמו"ר, וראה כיצד הוא מתפלל. בתפילת עלינו סיים הרבי במהירות, ותיכף אחריו סיים הבעל תפילה, כי ראה שרבו כבר סיים. לאחר מכן כשניגש ליתן שלום, אמר הרבי לבעל התפילה אתה חוטא ומחטיא, לא אתה אמרת עלינו כדבעי, וגם כל הציבור לא יכלו לומר זאת בגללך, ואם רצונך בדרך תשובה עליך לומר ב' פעמים ביום את ספר התהלים.

עוד סיפר עליו מה ששמע מיהודי שחותנו נלקח לצבא יחד עם עוד אחד עשרה אנשים. ובמקום לנסוע לבסיסם עלו בטעות יחד עם המפקד על קרון רכבת הנוסעת לכיוון ההפוך, כשגילו זאת היה זה במקום לא רחוק ממקום מושבו של הגוסטיינער, לפיכך שיחדו את מפקדם שמכיון שהגיעו לכאן שיתן להם להכנס אל האדמו"ר לבקש את ברכתו, ואכן נכנסו כולם לקבל את ברכתו מלבד אחד מאנשי הקבוצה שנשאר בחוץ לדבר עם המפקד, בהגיעם לבסיס קבלו כל האנשים הללו תעודת פטור מן הצבא מלבד האיש הזה שלא נכנס לרבי ועמד בחוץ.

עוד סיפר, כי באחת העיירות התקיימו בחירות לרבנות, היו שני מעומדים שהציגו את מעמדם לבחירות. אנשי העיר שאלו כל אחד את רבם במי לבחור, למעשה הגה"ק החת"ס זצ"ל הציע על אחד המעומדים, והגוסטיינער רבי הציע על משנהו. וכך היה שמועמדו של הגוסטיינער הוא אשר נבחר לרב. כשבאו ואמרו זאת לחת"ס הפטיר מה שהוא יודע לעשות עם התהילים שלו אנו לא יכולים...

סיפר פעם, כי לפני שנים היתה אסיפת רבנים בארץ ישראל, וגם הגה"ק מסאכטשוב זצוק"ל היה בין הקרואים, ומכיון שלא יכול לנסוע שלח את בנו במקומו. כאשר חזר בנו לביתו שאלוהו אביו מה ראית בארץ ישראל? ענה לו על כך מה שראה, ובין הדברים אמר: "נמצאים שם יהודים שאינם מרגישים כלל שנמצאים בארץ הקודש". אמר לו הגה"ק מסאכטשוב: אלו שאינם מתנהגים כיהודים יראים לא נמצאים שם, כי הלא כן נאמר: "ולא תקיא הארץ אתכם כאשר קאה את הגוי", וקשה הלא כשמשוה רבנו אמר זאת לעם ישראל, עדיין היו הגויים בארץ, והיכן מצינו שהארץ קאה את הגוי. אלא צריך לומר שאפילו שגופם נמצא שם בפועל אינם נמצאים שם. שאל הבן את אביו, אם כן מי נמצא כן בארץ? ענה לו מי שגר שם והולך ד' אמות ושמח שזכה להיות בארץ ישראל הוא נמצא שם.

סיפר שדו"ז ראה פעם את הגאון המלבי"ם יושב בתחנת הרכבת וממתין לרכבת. הוא הלך וקנה שני מקומות שמורים ליד המלבי"ם בכדי שאף אחד לא יצטרך לשבת לידו. באמצע הנסיעה עלתה אשה לרכבת ורצתה לשבת ליד המלבי"ם, אז הראה לו דו"ז כי המקום בו רוצה לשבת הוא מקום שמור, והיא לא התיישבה. המלבי"ם נהנה מאוד ממעשהו ונתן לו במתנה קופסת טבק מכסף.

דו"ז של ידידו הרה"ח ר' שלמה קליין הלך לאסוף כספים בוינה, דבר שנאסר על פי החוק. הקיסר פראנץ יוזף היה דרכו להתלבש בבגדים פשוטים להסתובב בין אנשים בכדי לשמוע מה הם אומרים על המלכות. בדרכו הגיע להאיש הנ"ל והחלו לשאלו שאלות שונות, כשהוא אינו יודע שמדבר הוא עם הקיסר. כשכילה לדבר עמו הגיש לו פתק בו היה כתוב שיבוא למחר לפגישה בארמון המלוכה. הוא לא ידע אם להאמין לזה או לא, לכן ניגש לבעל המלון בו שהה לשאול על כך. השיב לו הלה ראה מחר באם יבוא איזה שוטר לקחתו לארמון הרי זה סימן שאמת הדבר. ועוד הדגיש לו כי באם יראה שהשוטר הולך לפניו זהו סימן טוב, מה שאין כן באם השוטר הולך אחריו זה סימן שחושש הוא שיברח ואז אינו טוב. למחרת הגיע שוטר ולקחו לארמון המלוכה והלך כל הדרך לפניו, כשהגיע שמה שאלוהו הקיסר באם מכירו ענה כן. העניק לו הקיסר כרטיס נסיעה לביתו, היות שסיפר לו בתוך דבריו שהגיע לאסוף כספים שמה.

יושבת וממתנת עד כלות... בגלל השבת

בזמנו הורה הגה"ק המהרי"ץ דושנסקי זצוק"ל לא לנסוע עם חברת אגד מפני שאינם שומרים שבת, מני אז הקפיד ר' וועלוועל שלא לנסוע איתם אף פעם ועד כדי מסירות נפש. גם בנסיעותיו למירון הקפיד מאוד שלא לנסוע איתם, ואירע פעם בשהותו במירון שלא היו אוטובוסים אחרים הלוקחים ממירון לירושלים, הוא התיישב על אבן והמתין במשך כארבע שעות בהם למד את לימודיו הקבועים עד שהצליח להגיע לירושלים מבלי להזדקק לשירותיהם של אגד.

ואגב יצויין מה שאירע לו פעם בל"ג בעומר כשנסע ממירון לביתו, היה פקק תנועה בדרך, והתאחרו בנסיעתם, והיות שכבר היה שעתיים קודם השקיעה כבר החל לחשוש שיאחר זמן מנחה עם תפילה בציבור, והתחיל להתחנן אצל הנהג שיעצור לחניית ביניים לתפילת מנחה. הנוסעים שהיו שם הסבירו לו שיוכל להגיע למחוז חפצו עוד טרם השקיעה, אך הוא בשלו חשש מאוד שיאחר זמן מנחה. ולצורך כך הסכים נהג האוטובוס לעצור לחניית ביניים בנתניה. שם נכנסו לבית המדרש, ופתאום פוגש בנכדו שאומר לו: מה טוב שהגעת הנה סבא, כי כבר זמן רב שוהה אשתו בבית החולים והיא מקשה ללדת, והוא כבר מחפש דרכים שונות כיצד יוכל להזכיר אותה אצל זקינו שתוושע לאלתר, וכעת הגעת הנה לכאן. ענה לו ר' וועלוועל: חזור לבית החולים בוודאי תמצא את אשתך שכבר ילדה, וכך הוי... הנוסעים הבינו את הסיבה שכך נתגלגל מן השמים שיצטרכו לעצור בנתניה.

אגב יסופר, שפעם בעת שהיה צריך לנסוע למירון והוא עדיין לא סיים ללמוד את דף היומי, נכנס לבית המדרש ללמוד את לימודו, וכאשר העיר לו בנו על כך שיאחר את האוטובוס, אמר שלימודיו היומיים קודמים להכל, רק כשגמר את הדף רץ לאוטובוס שכבר כמעט יצאה לדרכה. וגם אז המשיך בלימודיו.

לינה אחת מחוץ לירושלים

ויציין כי לא רצה ללון לכתחילה מחוץ לירושלים, למעט פעמים ופעם אחת כאשר הוזקק לעבור ניתוח. ר' וועלוועל בירר מי יהיה הצוות שיטפל בו, ונודע לו כי בכל ירושלים אין מרכז רפואי אחד שבו כל הסגל שומרי תורה ומצוות. "אינני חפץ שיגעו בגופי אנשים מנוכרים מיהדות" הבהיר לבני ביתו, לפיכך נאלץ להרחיק נדוד עד למרכז הרפואי 'לניאדו' שם מצא את הסגל הרפואי שטיפל בעניינו – שומר תורה ומצוות. אותו לילה לן מחוץ לירושלים, ובזמנים בודדים שלן חוץ לירושלים, בר"ה שנת תש"ן היה באתרא קדישא מירון על הציון של הרשב"י, וכשחיתן את ביתו עם הר"ה ר' משה בער בעק שליט"א אצל הר"ה צ בעל אמרי חיים זצוק"ל גם היה לן בחוץ לירושלים [אגב בנסיעה זו הצטרף גם זקנינו הגר"ח צ ויחד נכנסו להר"ה צ בעל האמרי חיים זצוק"ל]

ימים נוראים

בליל ר"ה היה הולך שנים רבות לברך את גדולי וצדיקי ירושלים בשנה טובה. בין הצדיקים שהיה הולך אליהם היה כ"ק האדמו"ר מבויאן, כ"ק האדמו"ר מביאלא, וכ"ק הבית ישראל מגור, משם היה ממשיך לבית אביו לברכו. היה המנהג אצלו עד זמנים אחרונים לעמוד בתפילות בימים הנוראים [ר"ה, ויום כיפור אף שהיה צום] ואף שביום השני של ראש השנה היה צם לא יכלו לשכנעו שישב בתפילות. גם בר"ה ויו"כ היה מתפלל שחרית עם הנץ החמה. וכאשר פעם בשנים הקודמות הרי לא היה לו מנין בר"ה עם החסידים, התפלל עם אחינו הפרושים בבתי נייטין עד אחר שמו"ע ואח"כ הלך לבתי אונגריין. לפני התקיעות היה הולך שוב למקוה עד שנותיו האחרונים. כאמור שהיה צם ביום השני של ר"ה, סבת הדבר שהיה צם אז, הוא מחמת שבראש השנה דשנת תש"ח חלם איזה חלום רע, שתוכנו היה שהערבים מפגיזים על יהודי ירושלים ויהודים נהרגים וספר תורה נשרף, ומרוב שהיתה נפשו עגומה עליו, התענה אז תענית חלום, כאשר הלך לבית מדרשו של גאב"ד ירושלים ה"ה הר"ה ק מהרי"ץ דושינסקיא זצוק"ל סיפר לפניו את החלום ואת מעשיו שהתענה על זה, ושיבחו אותו על כך, ומני אז לא היה אוכל בראש השנה כדין המתענה פעם אחת שצריך התרה, וכך נהג עד שנתו האחרונה, ובעצם בא החלום על פתורו לאחר שבעים וארבע שנים שבהאי יומא נשרף ספר תורה חי.

בדרך כלל היה הבעל תפילה בליל שני דר"ה אצל רבו הגה"צ המהרי"ץ דושינסקי זצוק"ל, וכך המשיך אצל בנו הגרי"מ דושינסקי זצוק"ל זה היה על פי בקשת רבו בהיותו עדיין צעיר לימים.

ומעשה שהיה כך היה, בימים ההם חלה רבו המרא דאתרא המהרי"ץ דושינסקי, בהיותו חולה אושפז בבית החולים שערי צדק, [הנקרא וואלעך'ס שפעטאל] ולאחר מכן עבר להחלמה למלון באב"ד, רבים הגיעו אז לבקרו ובתוכם ר' וועלוועל. קיבלו המהרי"ץ בסבר פנים יפות ואמר: "הרי אנו מחכים לך", וביקשו לבוא ולהתפלל לפני התיבה בבית מדרשו בימים הנוראים. ענה לו ר' וועלוועל שכבר הבטיח להרה"צ אדמו"ר רבי צבי הירש מקרעטשניף זצוק"ל, ששכר בשעתו את בית הכנסת פאפא לערוך מנין מיוחד – שיתפלל אצלו¹⁸ שכן רצה להתחמק בחושבו שלא יאה לו להתפלל בימים הנוראים אצל רבו. אמר לו מרן שיגיע לכל הפחות אפילו לתפילה אחת, ור' וועלוועל הבטיח לו שבלייל השני של ראש השנה יתפלל אצלו, ואכן שמר על הבטחה זו למעלה מיובל שנים והגיע להתפלל בדושינסקיא בלילה השני של החג. [תפילתו היתה מלווה בקול רעש גדול ונעים, שכל המתפללים זוכרים את תפילותיו שם].

בסיום השיחה אמר לו המהרי"ץ דושינסקי: "אני מבקש שתתפלל עלי שאתרפא, ובשכר זה אתן לך את הקפטן והדזיבוע שאני לובש ביום הכיפורים". ואכן למחרת הגיע אליו בנו הגה"צ ר' ישראל משה זצוק"ל והביא בשליחות אביו את הבגדים כהוקרה על התחייבותו להתפלל עבורו.

¹⁸ הוא היה הבעל תפילה הראשון במנין של הר"ה ר' הירשליע מקראטשנוב זצ"ל ובניו שיחי היו משוררים אתו [כן סיפר כ"ק אדמו"ר הר"ה ר' זצ"ל בפורים המשולש תשס"ה]

ימי התענית

אך לא רק בראש השנה היה מתענה, כי אם במשך כל השנה היו לו ימים רבים בהם היה מתענה, בהם בעשרת ימי תשובה, בימי השובבי"ם, ותעניות בה"ב וערב ר"ח ושאר תעניות צדיקים וכדומה.

כשאמי מורתי ע"ה היתה חולה נסע יבדלחט"א אאמו"ר ר' אשר יאקאב שליט"א לארה"ב, והלך להתברך מחותנו ר' וועלוועל, בין הדברים סיפר לו ר' וועלוועל שש"ב ר' שמואל אייזנבאך נכד רבי יוסף אייזנבאך ב"ר אברהם, הוצרך לנסוע לארה"ב, והיות שהיה זה בשילהי דקייטא לקח איתו שופר, כשהגיעו לארה"ב לא נתנו להכנס לכל הקבוצה, היות שהשתוללה אז מחלה מדבקת בעיניים וחששו להכניס אנשים לשם. ובהיותם באי סמוך לארה"ב לא היה להם שופר לר"ה, כי אם את השופר שלקח איתו ר' שמואל. מדבריו הבין אבי שצריך ליקח עמו שופר. בראש השנה הלך אאמו"ר להתפלל אצל כ"ק האדמו"ר מסאטמער זצוק"ל, וכאשר החל לתקוע לא הצליח לתקוע בשופרו. מיד הוציא אבי את שופרו ואז הצליח לתקוע.

יום הכפורים

ביום הכפורים, היה הולך ללא נעליים ורק עם גרביים על הארץ¹⁹. גם בהפסקות של יום הקדוש לא היה הולך לביתו והיה ממשיך לומר תהלים, בשעת הצורך היה רוכן קצת על הספסל למנוחה קצרה. **הרה"ח ר' יצחק דימאנט שליט"א** מחשובי חסידי תולדות אהרן, סיפר שביום כיפור האחרון של ר' וועלוועל בימי חייו, לאחר שגמרו את התפילות בבית המדרש במנין שלו בישיבה קטנה של "שומרי החומות" בתי אונגארין, עלה לבית מדרשינו תולדות אהרן ונעמד ללמוד כשהוא עומד על רגליו בצד מערב בסופו עם הסטנדר. הנ"ל אומר לי כך לראות יהודי בגיל המאה פשוט התביישתי מעצמי כיצד אני הולך לביתי, והוא נשאר עם למודיו בהתמדה...

במשך שנים רבות שימש כבעל התפילה בישיבת המקובלים שער השמים בסליחות בימי השובבי"ם, ועל אף שהיה כזקן בשנות השמונים, עם כל זאת היה קולו ערב וחזק עד שכל הנוכחים היו נהנים מתפילותיו²⁰.

הוא היה מסתיר את תענותיו עד כדי כך שצאצאיו הקטנים לא היו מבחינים בכך, במיוחד שלא היה יושב לאכול בין כך כל ימות השבוע. רק כשגדלו החלו לראות את התנהגותו.

ואף כשאכל, היה מאכלו צריך להיות ללא צל של ספק בכשרות, וכפי האמור לעיל. יסופר, שכשהיה מלמד בשכונת קטמון, היה סר בהפסקות לבית אאמו"ר לסעוד את לבו ולנוח מקצת, שם הגישה לו אמי מורתי ארוחת צהריים.

סיפר אחי **הרה"ח ר' יוסף משה שליט"א** פעם כשהגיע לביתנו הגישה לו את צלחת המרק, והא אינו נוגע בצלחת, הלכו הילדים וספרה לאמא שהסבא אינו אוכל. שאלה אותו על כך, ענה ואמר לה: אני לא רואה לפני צלחת אוכל. היא הבינה מיד כי דברים בגו ואולי התעוררה כאן שאלת כשרות, הלכה והתקשרה מיד לסוחר ר' אלי' **יצחק רוזנברג** שהיה מחשובי ויקירי ירושלים, לברר אצלו את הדבר, והוא ענה: טוב שהתקשרת רציתי להתקשר אליכם. סוחר המלח והשוכר ר"י גרינבלט, היה נוהג להכניס את הסוכר בשק חום ואת המלח בלבן, הפעם בטעות החליף ובעת המליחה השתמשתי בטעות בסוכר במקום מלח. שאלתי שאלת חכם על כך והתברר שאין צריך להכשיר הכלים, ואפשר לאכול את הבשר. אולם הסבא הרגיש בדבר ולא אבה להקל על עצמו.

תענית בתענית אסתר

כשהיה בן מאה שנים היו לו יסורים גדולים במעיים, ולצורך כך היו נותנים לו שקדים לאכול. פעם בתענית אסתר התעוררו לו יסורים כאלו, הציע לו אחד מבניו שיאכל את השקדים הרי המדובר רק מתענית אסתר? ר' וועלוועל פתח עליו זוג עיניים שהיה צריך לברוח משם כל עוד נשמתו רק על השאלה ששאלו...

¹⁹ וכשהיה מתפלל בכותל המערבי יום הכיפורים היה עולה לביתו של הרה"ר ר' שמואל הכהן ראזובסקי שליט"א לנוח קצת.

²⁰ הגה"צ ר' ראובן גרוס שליט"א ראש ישיבת שער השמים למקובלים.

בדרך כלל כשהיה מגיע לשמחת ברית מילה אצל צאצאיו בימים בהם היה מתענה, היה מתנה מראש שלא יכבדו אותו בכיבוד [וידענו שהכוונה שלא ידרשו ממנו לשבור את תעניתו בעבור זה].

פעם נקרא אצל אחד מצאצאיו להשתתף בשמחת ברית מילה, בבית מדרשו של **כ"ק מרן אדמו"ר שליט"א מבעלזא**, אך ביקש מבעל הברית שבשום פנים ואופן שלא יכבדו אותו באמירת הברכות, כי אז יצטרך לטעום מן היין, בעל הברית שידע כי כיבוד זה שייך למרן, לא העלה כלל בדעתו שיש בזה בעיה והבטיח לו שאין לו לדאוג על כך. למעשה כשהגיע הברית הורה אדמו"ר מבעלזא שליט"א לכבדו באמירת הברכות, והוא נטל את הכיבוד וגם שתה מן היין, ולאחר מכן תלה את מעשיו כי אין מסרבין לגדול, ובעבור כבודו של אדמו"ר מבעלזא שליט"א לא רצה לסרב, ואת תעניתו כבר ישלים ביום אחר. אך מני אז כבר לא הסכים להשתתף בברית אצל מר"ש באם היה זה באחד מימי תעניותיו.

אושפיזין בימי הסוכות

זכורני סיפור נפלא וגם אחי **הרה"ח ר' נחום שליט"א** זוכר זאת, כיצד פעם לפני בערך ארבעים שנה בהיותי בין האברכים בשלחנו הטהור של **כ"ק מרן אדמו"ר מבעלזא שליט"א**, פתאום הנני רואה כיצד זקני נכנס אל הסוכה ברחוב אגריפס וניגש למרן שליט"א ומברכו בברכת גוט יו"ט, וכבדוהו לשבת בשלה"ט וכך ישב עד סיום השלה"ט, ואז ניגש שנית לברך את מר"ש בברכת גוט יו"ט. ככלות השלחן נסענו איתו יחד עם אאמו"ר ר' אשר יאקאב שליט"א לקחתו לביתו, ושאלנו אותו כיצד הגיע לכאן, והשיב שהגיע עם מונית שהזמינו בעבורו אמי מורתי ע"ה. כשבאנו לביתנו סיפרה אמי כי פתאום הופיע אביה ר' וועלוועל בביתה וסיפר לה שראה בחלום הלילה כיצד מברך את האדמו"ר מבעלזא בברכת גוט יו"ט, שאלתי אותו לפרש הדבר. ענה לי: הנני רוצה לברכו בברכת גוט יו"ט, ובהיות שידעתי כי בעלך נוסע אליו כעת רציתי להצטרף אתו, אך היות וכבר נסע איני יכול לברכו [ואמי ידעה שאינו נוסע עם אוטובוס של אגד], אמרתי לו כעת עורך האדמו"ר את שלה"ט האם הינך רוצה לנסוע? והוא השיב בחיוב. לכן הזמנתי לו מונית והוא נסע. כחלוף כמה ימים הייתי אצל מרן שליט"א ששאלני מה פשר הדבר שזקינך הגיע לכאן בחול המועד סיפרתי לו אודות החלום...

כל מצותיך אמונה

אמונתו האיתנה בבורא כל העולמים היתה עד אין לשער, והיה מרגלא בפומיה בשמיה של **הרה"צ ר' מרדכי מסלאנים זצוק"ל** שאם יש לו לאדם אמונה חזקה בהשם אין לו ממי וממה לפחד, וכך היתה דרכו שלא היה ירא מכלום במלאו מובן המילה.

את הסיפור דלהלן שמעתי משני יהודים זקנים שבבחרותם בעת מלחמת תש"ח [השחרור] היו חוטפים הציונים בחורים לשורות הצבא, עד שהבחורים היו יראים ללכת ברחוב. פעם פשטו החיילים בבתי הונגריה והתחילו לחפש בחורים לצבא, עד שכמה בחורים נכנסו במרוצה לבית המדרש שבשכונה והטמינו עצמם בתוך ארון הקודש. ר' וועלוועל שישב בפינה שאל אותם מה הרעש שהם מקימים, וספרו לו שכעת חוטפים בחורים לצבא. אמר להם אינכם צריכים לפחד, ויצא החוצה מבית הכנסת, וכאשר באו החיילים לתפוס את הבחורים בתוככי בית הכנסת החל לצעוק עליהם שילכו משם עד כי נפל פחדו עליהם, וברחו משם ונצלו הבחורים, ואודות לכן נשארו יהודים חרדים לדבר ה'.

ומענין לענין יצויין מה שסיפר לי פעם **הרה"ג ר' משה אדלר ז"ל אבד"ק טורדא**, וכך אמר: אני יודע מי הוא ר' וועלוועל! הגעתי הנה אחרי השואה לארץ ישראל, כל הזמן היו וויכוחים במקוואות ובבתי מדרשים אודות הלח"י, והאצ"ל, כן מדינה, לא מדינה, את ר' וועלוועל אף פעם לא ראו משתתף בוויכוחים הללו, רק תמיד היה יושב עם הגמרא בפינה באונגרישע שול, במקוה בין רגע נכנס ויצא, ולא ראית אותו חוץ מן הגמרא לא הרגשת אותו, זה הקרין עלי יראת שמים אמיתית לא בכדי אהוב היה אצל מורי ורבי המהרי"ץ זצוק"ל.

לא תעשה לך כל תמונה

בעידן שמחה היתה הקפדתו רבה שלא יצלמו אותו ולא יעשו ממנו תמונות. והיה מציין את דברי **היערות דבש** (דרוש ב' לט' טבת): "ומאוד יש לאדם להזהר מבלי להיות בתוך ביתו פרצוף וצלם בצורה בולטת, ואפילו צורה מציורת בכותל יש להזהר, כי אין לך צלם ודמות דלא שריה ביה רוח רעה, ובעוה"ר רבו כעת ביחוד באש אשכנז אשר למדו ממעשה עמים ובתיהם מלאים צורות פסל ומסכה, ורובן בצורה בולטת תבנית אדם ורמש, צפור, חית ארץ, ומלמד דהוא אסור על פי הדין, ובפרט בצורת אדם הבולטת, ורוב כלים מנחושת וכסף הכל עליו פני אדם, כאשר יעשו האמנים אשר לא מבני ישראל המה, לציור ופאר, מלתא דלדידהו לית ביה מומא, ולדידן עם קדוש לה' מום עור ופסח מחבלים ומשחיתים יביאו הבית, ואלמלא נתנה רשות לעין לראות, היו חרדים ולא היו יודעים מה לעשות לרוב פחד".

בהקשר לכך היה מספר זקנינו ר' וועלוועל את הסיפור הידוע שהיה עם **כ"ק מרן מהר"ש השר שלום מבעלזא זי"ע**, [כלשונו: רבי שולמק' בעלזער] שלאחד מן הפריצים מסביבת העיירה בעלזא היה ציור של פני קדשו, לאחר פטירתו של **הגה"ק מבעלזא**, הגיע פעם פריץ זה לבקר בהיכלו של בנו ממשיך דרכו **כ"ק מרן רבי יהושע מבעלזא**, ומגודל הערכה ביקש להעניק את תמונתו של אביו כמתנה למרן מהר"י, מרן מהר"י הודה לו נרגשות על המתנה היקרה, וכחלוף זמן ציוה לשרוף את התמונה, בני הבית חששו מאוד מצעד זה כי הלא הפריץ עלול לבוא לביקור נוסף וכשלא ימצא את מתנתו עלול הוא לקצוף על כך, אך מרן זי"ע לא חשש מכך, וגם בפעמים הבאות שהגיע הפריץ למרן מהר"י לא זכר כלל לשאול אודות התמונה הזאת. כשנשאל מרן מהר"י כיצד הסתכן בשריפת התמונה, השיב כי אביו נתגלה לו וביקש ממנו לעשות כן, בעבור כי לטובת נשמתו אינו רוצה שיישאר ממנו תמונה בעולם הזה. ולמרות כל התחנונים והחילוקים שהציגו בפניו אחי היקר **הרה"ח ר' יוסף משה יאקאב שליט"א** כי בסיפור היה המדובר בציור בולט וכדומה, וכן שמע מעוד רבנים שסוברים כך, וכאן הרי מדובר רק בתמונה, לא הועיל כלום והוא נשאר עומד בשלו, ואמר כך קיבלתי מאבי ולא הסכים להצטלם אף פעם. [עיין בספר **אוצר ישראל** הרבה סיפורי מעשיות אודות חומר האיסור שקבלו על עצמם לא לעשות תמונות].

וכך סיפר כי **הרה"ק ר' מאטעלע מראחמסטריווקא זי"ע** היה מתנגד בכל תוקף לעשיית תמונות, או ציורים, וסיפר כי כשהמציאו לעשות על הפספורט תמונה היה זה כשנתיים לאחר שהגיע הרה"ק הנ"ל לארץ הקודש, ואמרו עליו כי באם היו מחייבים לעשות תמונה קודם שהגיע ארצה, לא היה מוכן לעלות אף לארה"ק כי לא הסכים על כך בשום אופן.

שמעתי מדודי **הרה"ח ר' משה שמואל אייזנבאך** ששמע זאת מזקנינו הרח"צ שפעם היה ערב פורים לפני המגילה וקרא לו ר' מאטעלע ואמר לו: "חיים הירשל מעמאלט מיר" [מישהו מצייר אותי], וענה לו ר' חיים הירש אני לא רואה אף אחד, וסבב את פניו לראות ולא ראה אף אחד והמשיך לומר תהילים. אח"כ אמר לו שוב "ממאלט מיר", וכאשר הסתובב ראה על הגג עומד משהו עם עיפרון ומצייר, קפץ ר' חיים הירש לעברו וצעק עליו ולקח ממנו כל הצייד והרפה מלצייר את רבו.

וסיפר ר' וועלוועל שאביו זצ"ל לא היה הולך לשמחות נכדיו מפני שחשש שיצלמו אותו. פעם הגיע נכד וביקשו לבוא לחופה והבטיח שלא יעשו שם תמונות, ולא רצה ואמר שמנצלים אותו הגלל שלא רוא כבר, בתו חיה ע"ה שנכחה שמה ריחמה על הנכד ואמרה שתשגיח שלא יעשו ממנו תמונות, ואז הסכים להגיע לחופה. כשהגיע בתו חיה וראתה שם צלם התחילה לצעוק ולהרים קולה על כך. המחותן מצד השני היה יהודי אמיד ושמו **הרה"ח ר' ברוך צבי שור ז"ל**, ובשמעו על מה הרעש שרבי חיים צבי מקפיד על כך, הלך אל הצלם ושילם לו את כל שכרו משלם, וכמו שעשה את עבודתו, ופטרו לשלום, בהפטירו כי חשוב לו יותר שר' חיים הירש יהיה נוכח בחתונה.

סיפר לי השו"ב החשוב **הרה"ח ר' שלמה דימאנט שליט"א** ר' וועלוועל בעצמו בהיותו בן מאה שנה הלך לשלחנו הטהור של **האדמו"ר מתולדות אהרן שליט"א** והתחילו לרקוד עם האדמו"ר בהתלהבות נוראה טפחיים מעל הארץ,

הנוכחים הפליאו שהיה זה מחזה נדיר מאוד ממש התעלות שאין לשאר, לשנה הבאה רצו ששוב יבוא לשלה"ט אך הוא סירב, ואמר שאשתקד הרגיש שמאן שהוא צלמו בעת ריקודו, על כן מסרב הוא.

אגב, פעמים רבות היה נכנס לבית מדרשו של האדמו"ר מתולדות אהרן שליט"א בליל שב"ק ויושב בפינה והוגה ולומד בשיעוריו, כשהאדמו"ר היה באמצע עריכת הטיש, מכיון שאצל ר' וועלוועל היה כבר בוקר, היה האדמו"ר אומר פעמים רבות לחסידיו בטיש: **"הייתי רוצה לכבד את ר' וועלוועל, אך אצלינו עדיין לילה, אצלו זה כבר בוקר והוא לא יאכל לפני התפילה..."**

ועוד סיפר בהקשר לאיסור עשיית תמונות, שכשהרה"ק ר' צבי מרודניק זצוק"ל בנו של הרה"ק ר' ברוך מגארליץ זצוק"ל נסתלק לבית עולמו בא אחיו הרה"ק ר' סיני מזימגראד זצוק"ל ושאל את בניו של הרה"ק מרודניק אם נמצא בביתם איזה תמונה מאביהם, וכשהשיבו שיש תמונה אחת ממנו ביקש זאת מידם, וכאשר הביאו לו זאת קרע זאת והפטיר לעברם אינכם יודעים איזה טובה גדולה עשיתי בכך לאביכם... **"מער פון איירע קדישים מער פון איירע משניות"**.

ומענין לענין באותו ענין, בעידיני שמחה מצאצאיו ישבתי פעם לידו, והוא יושב ולומד תיקוני זוהר, כמה מן הנוכחים באו אליו ליטול ממנו ברכה על עניינים שונים, אך הוא סירב לברכם, ולא התייחס אליהם. בראותי זאת פניתי אליו ושאלתי, זיידע מדוע אינו מתייחס אל הנוכחים לברכם, בתחילה לא שהה גם אלי ולא ענה לי, והמשיך ללמוד תיקוני זוהר. לאחר שהפצרתי בו ענה לי, **באם היו הפונים יודעים שאני הגרוע מכל הנוכחים כאן, האם גם אז היו באים ליטול את ברכתי? הלא בודאי שלו, לכן מה ומי אני שיכול לברכם!?**

הוא השתדל לברוח מהציבור עד כמה שהצליח בכך, היו אנשים שהגיעו אליו במיוחד מחו"ל והסכימו לשלם כסף רב בכדי לשוחח איתו על ענייניהם, והוא לא הסכים. באחד הפעמים הגיע עשיר אחד מארה"ב, ואחד הנכדים שהיה לו קשר איתו התבקש על ידו שיארגן לו פגישה עם זקינו, כשביקש זאת הנכד ממנו, ענה לו שילך לשאול בעצת רבו, אני לא רבי! לא באבא! אמר לו הנכד: מה איכפת לך לקבל אותו לייעוץ, הלא הוא הולך ליתן לי סכום הגון בזה אוכל לחתן את בני. השיב לו: אני יהודי פשוט והוא חושב שיש בי משהו, הרי זה איסור הונאה. ולכן אינני מסכים בשום אופן.

הזמן היחיד בו הצליחו אחדים להשתחל אצלו, היה מעת שגדר על עצמו לא לאכול סעודה כי אם במזומן בכדי שיוכל לברך על הכוס אפילו בימות החול, אז יכלו להכניס יהודי, גם אז לא הצליחו כל פעם, כי באם הרגיש שהלה רוצה עצה, היה אומר לך אל רבך, איני רבי או אדמו"ר, איני יודע ליתן עצה, וגם ברכות לא.

פעם הגיע לביתו יהודי עם קויטל וכסף, ואמר שמוכרח הוא להכיר את ר' וועלוועל, כיון שהיה רגיל לבוא אל הרה"ג ר' חיים ברים זצ"ל, ופעם שאל את ר' חיים מיהו לדעתו היהודי המקורב ביותר לה' בדורינו, ענה לו כי יש יהודי בבתי אונגארין שנקרא ר' וועלעל על כן מוכרח אני להכירו אולם ר' וועלוועל לא רצה להרבות אתו בדיבורים.

בסוף ימיו בראותו שיהודים רבים רצים אחריו לאחר תפילתו בכותל, ביקש ממי שהביאו לכותל כי ברצונו לוותר על מנהגו לאסוף כספים עבור נצרכים לאחר התפילה, ובכדי לקיים את מנהגו היה נכנס לבית המדרש תולדות אהרן שסמוך לביתו שם היה אוסף כספים, ואף שהיה יכול לאסוף כסף רב באם היה נותן ברכות בכותל סירב באומרו שאין בו כוח לברך ולהבטיח. וגם שלא יתנו לו כסף בחשבם שיש לו את הכוח הזה.

פעם בדרך אגב חידד הנהגתו זו בדברי הגמרא (ברכות כט, א) שאמרו "אל תאמין בעצמך עד יום מותך שהרי יוחנן כהן גדול שימש בכהונה גדולה שמונים שנה ולבסוף נעשה צדוקי", כי דא עקא שלאחר שעברו שמונים שנה בהם נכנס יוחנן כהן גדול לקודש הקדשים ויצא בשלום, זה גרם לו להאמין בעצמו, כי צדיק גמור הינו, אך גם זה היה החסרון, כי עדיין אסור לו להאמין בעצמו, כי הלא בגמרא (נדה ל, ב) אמרו "משביעין אותו תהי צדיק ואל תהי רשע, ואפילו כל העולם כולו אומרים עליך צדיק אתה היה בעיניך כרשע", כי אסור להאמין בחייו בעצמו שלא ירשע, [וכל ימיו פחד שלא יחשוב על עצמו אפילו לרגע שהוא צדיק או בכלל יהודי חשוב, רק חשב על עצמו שהוא עדיין בהתחלה ולא עבד

את ה' כלום ורץ לתורה ולתפילה ולגמ"ח לנצל כל רגע כאילו עדיין לא עשה מצוה אחת בעולם ולא התפלל אף פעם, והיה חוטף מצות ואמנים, וברכות כהנים, כאילו חוטפים מים אחרי התענית].

לא כן היה במוצאי שבת שאז היה אומר שהו זמן מסוגל לבקש מהקב"ה כל מיילי דמיטב, ופרנסה והצלחה בזכות דוד המלך ובזכות הצדיקים שיומא דהילולא שלהם חל במוצאי שבת. [כל מוצאי שבת היה עובר יחד עם המסובים ואומר איזהו יאצ"ט חל השבוע].

פעם כיבדו אחד הנכדים לשמש כסנדק בברית מילה, הוא סירב ואמר שמסתפק בכיבוד של אמירת הברכות, הלה ניסה להפציר והוא לא הסכים. בעת הברית חבש תפילין דרבינו תם וכאשר כיבדוהו לומר ברכות אמר שאינו שותה יין עם תפילין, ולפיכך שיתנו את הכיבוד לאחד משאר הסבים. כשהיה בדרכו חזרה אמר לבנו ישנם כל כך הרבה סבים שממתינים לכיבוד למה לי לצערם.

הכרת הטובה

הוא היה מיוחד בהכרת הטובה למי שעשה לו אי פעם איזה טובה. וכך סיפר לי אחי הרה"ח ר' שמואל יעקב שליט"א פעם הגעתי אליו בלילה עם בני משפחתי לקבל ברכתו לשמחה שערכנו, באותו עת היה באמצע לימודיו עם החברותא שלו, ולא הביט לעברינו, אחד מהנכדים ששהה שם העיר לו ששמואל יעקב הגיע, עם כל זאת לא הרים עיניו מהספר, כאשר הזכיר לזקנו כי הוא הסיעו כמה פעמים למקומות שהיה נזקק, ענה בלחש, אהה הכרת טובה, הכרת טובה, או אז הסכים לסגור את הספר וציווהו לשבת.

כמו כן היה עם אחי הרה"ח ר' מרדכי דוד שליט"א כאשר נשברה רגלו, ושכב בביתו, הגיע אליו כמה פעמים בשבוע לבקרו בחוליו, מפאת הכרת הטוב שהיה לו, מפני שהיה מסיע אותו הרבה כדי לבקר חולים ולנחם אבלים. יצוין שהמצות הללו היה עושה במהירות, הלכה למעשה. ואי"ה עוד חזון למועד להאריך בזה.

ופעם כשנוכחתי בחתונה של **אחותי תחי' מרת טובע תחי'** כיבדו אותו בברכה אחריתא, ומחמת בריחתו מן הכבוד לא רצה לגשת. ניגשתי אליו ואמרתי לו: הלא בחופה מגיעים הנשמות של האבות, בודאי גם נשמת אימי נמצאת כאן, ובאם יברך יהיה זה טובה לנשמתה, אמר אם כן הלא יש כאן מידת הכרת הטוב, והלא אמך עזרה הרבה כל ימי חייה, וכששמע זאת מיד ניגש לברך את הברכה.

ארץ אשר ה"א דורש אותה

ר' וועלוועל היה דבוק מאוד בקדושת ארץ ישראל, ובקדושת ירושלים עיה"ק, וכך היה מעורר לסובבים אותו כי קדושת ארץ ישראל גדולה היא עד מאוד, ועל כן צריך לגור דוקא בארץ ישראל. בעבר כשגרתי בחו"ל היה לי כל הזמן השתוקקות לחזור לארץ הקודש, הגעתי לארץ הקודש לימים הקדושים, ואז הסתפקתי אם לחזור לגור בארץ ישראל, או להישאר בחו"ל, כי הפרנסה היה לי שם, והספיקות היו רבים וקשים להכרעה.

באחד הימים בחודש אלול הלכתי לכותל המערבי להתפלל תפילת שחרית עם הנץ החמה, ונגשתי אליו קודם התפילה לשאול בעצתו על כך, והוא השיב לי שאבוא אליו לאחר התפילה.

כשסיימתי להתפלל נגשתי אליו ושאלתיו שוב על כך, הוא החזיק את ידי וגבי בתנועה חזקה והשיב לי ואמר: אליעזר! שמע! מה שהנני אומר לך, שמעתי מאבי זצ"ל שמקובל **מאדמור"י טשערנוביל זי"ע** [כלשונו: **פון די טשנובעלער רבע'ס**] שאמנם ישנם דברים שלא קל לבקש עליהם ולפעול, אך על מגורים בארץ ישראל ניתן לבקש עליהם און אויס בעטין ביי דעם באשפער, הרי אתה נמצא כעת בכותל המערבי גש נא אל הכותל לבקש ושפוך שיח על כך, ואז בוודאי תזכה לעלות שוב לארץ הקודש.

ואכן כך עשיתי כדבריו, וב"ה זכיתי בכוח דבריו לחונן את עפר ארץ הקודש עם כל משפחתי ב"ה.

בזמנו עסקתי בהקמת מצבה על קברו של בעל **התבואות שור זי"ע** בזוולקאווא שבאוקריינאנה. תוך כך נודע לי שבלבוב הסמוכה אין שחיטה כשרה בשל פטירת השוחט הוותיק בה. כשנודע לי על כך פעלתי ונסעתי לשם שוב כדי להסדיר את השחיטה.

לפני נסיעתי פניתי להפרד ממנו. כידוע, היה קשה להפסיקו בלימודו אך כשסיפרתי לו על הסיבה לנסיעה, לפליאתי סגר את הגמרא והקשיב לי כחצי שעה ובירר בהתעניינות את כל הפרטים. הוא התלהב ואמר לי שאין לשער ולתאר את גודל הזכות שבידי להסדיר שחיטה כשרה. שבידי הזכות לתקן העופות ולסייע ליהודים הנידחים שאין זכיה גדולה מזו.

אני אמרתי שהדבר גם כרוך בנסיעה לחו"ל, והוא נענה: לזה צאתכם לשלום אבל בואכם לשלום. סיפרתי לו על בית הכנסת של התבואות שור, בו גם הבעש"ט זי"ע התפלל, הוא התרגש וקם ממקומו וביקשני להזכירו במקום.

חיתנתי את כל יוצ"ח מבלי לנסוע לחו"ל

שמעתי מיהודי אחד שסיפר לי שבעת שאירס ראשון מצאצאיו ולא היה לו כסף עם מה לחתן רצה לנסוע לחו"ל לשלוח יד אצל הנדיבים בעם. וכשסיפר זאת לר' וועלוועל, אמר לו: לו לעצתי תשמע קבל על עצמך שהקב"ה יהיה בעזריך ואל תצא לחו"ל, ובעז"ה כך יהיה. וסיפר לו שכאשר אירס את בתי הראשונה ה"ה **אמי מורתי ע"ה** עם יבדלחט"א **אאמו"ר שליט"א**, לא היה לי אפילו פרוטה אחת בכיסי, וכאשר רציתי לאפות לעקיך לכבוד האירוסין הייתי צריך לילך וללות שני מטבעות ממכרי, וב"ה חיתנתי את כל צאצאי מבלי לנסוע לחו"ל, אף אתה באם תקבל על עצמך יהיה המקום בעזריך. לאחר כמה ימים הגיע אליו ר' וועלוועל עם כמה מאות שקלים ואמר לו שזה יהיה כהתחלה. היהודי הנ"ל קיבל זאת על עצמו וב"ה זכה לחתן את כל יוצאי חלציו מבלי לנסוע אף פעם לחו"ל.

ושוב בא פעם אחד מנכדיו לשאלו אודות נסיעה לחו"ל בעבור מצבו, ענה לו: לדעתי עליך להתחיל כאן בארץ ישראל ותצלית, גם הוא קיבל על עצמו זאת, וב"ה הצליח לחתן את כל יוצאי חלציו מבלי לנסוע לחו"ל.

כדאי לציין את מה שסיפר לי **הרה"ח ר' נפתלי וויס שליט"א** שהגיע מחו"ל לארה"ק, היה זה בערב חג הסוכות והתפלל בבית המדרש שבבתי הונגריה, בבוקר שמע קולות בשעת אמירת הברכות והתפילות, ופתאום חזה את ר' וועלוועל העומד על מקומו ומתפלל בהתלהבות נוראה, הוא נעמד מולו לראות כיצד מגיעים להתלהבות כזו, שזאת לא הרגיש אף פעם בהיותו בחו"ל, בזה החל להרגיש את הקדושה של ארץ ישראל.

פיזר נתן לאביונים

את כל אשר לו חילק לעניים ולתלמידי חכמים כאשר לעצמו אישית לא היה צריך כלום ודי היה לו בקב חרובין. פעם בחג הפורים הביא לו אחד מנכדיו כמתנה משלוח מנות שולחן וכסאות חדשים, לאחר שהשלחן והכסאות בבית היו שבורים. לאחר הפורים עלה אותו נכד לבית כדי לסדר את השלחן החדש ולהוציא את הישן, ולתדהמתו השולחן והכסאות לא היו. הוא שאל את הסבתא להיכן נעלם השלחן החדש, והיא ענתה ואמרה: שבעלה אמר שהם כבר אנשים מבוגרים ואיננו זקוקים לרהיטים חדשים, אנו יכולים להסתפק בכסאות הישנים, השבוע היה אצלו חתן עני שאין לו כלום, אז אמר לו שיש לו עבדו שולחן וכסאות חדשים ונתן לו את זה.

בתקופת ימי הצנע היה יהודי שחילק מנות לחם למשפחות נזקקות, והלה הביא אותו לביתו של ר' וועלוועל והילדים היו מחלקים זאת למשפחות, אולם לעצמם נזהרו לא לאכול חלילה מלחם זה, על אף הרעב ששרר בבית, מאחר והוא לא רצה בשום פנים ואופן לומר שהפרוטה אינה מצויה בכיסו וכי הוא זקוק לבריות.

במעשי הצדקה המשיך בכל עת מצוא כשלעצמו לא היה צריך דבר, את הכסף שקיבל היה שומר בכיסו בלי לספר ממי קיבל וכמה, היה שב לביתו אחרי תפילת שחרית בכותל ושופך את כל הכסף מתחת למזרון של מיטתו. ושמעתי

מנכדו שלעתים אחרי מלוה מלכה בביתו כשהיו מתאספים יהודים רבים היה מרים את המזרון ואומר לי שצריך יכול לקחת כמה שהוא רוצה, הוא עצמו לא הסתכל כמה לוקח כל אחד...

פעם פגש באברך אחד שאמר לו שהוא הנכד של המוכר ספרים רובינשטיין מרחוב שטראוס בירושלים. ענה לו ר' וועלוועל זקיןך היה בעל חסד גדול, ופעמים רבות הייתי לוה ממנו כסף לחלקם לעניים. באחד הפעמים שבאתי לפניו ענה לי שכעת אין לו עדיין כסף, אך באם אמתין קצת אולי יכנס כאן מאן דהוא לקנות ספרים ויהיה לו כסף, בינתיים נכנס קונה לחנות שקנה כמה ספרים, וכשקיבל את הכסף העניקו לי כהלוואה לצרכי צדקה. כך נודע ממנו כבדרך אגב אודות פעולותיו הברוכות.

והרי סיפור ששמעתי מאחד הנכדים שזכה לשמשו, פעם באישון לילה היו לו יסורים נוראים עד שלא יכול היה לישון מזה, הוא קרא לנכד ואמר לו תביא הנה את ה'קופסא', הנכד לא ידע על מה הוא מתכוין עד שהוא הסביר שהוא מדובר מ"קופת הצדקה של ר' מאיר בעל הנס", הוא ביקש שיביא לפניו שלשה מטבעות, [אגב, כל דבר ודבר שאירע בביתו היה תורם מטבע ואמר אלקא דרבי מאיר ענין] והחל לומר "בזכות ר' מאיר, הנני רוצה כעת לנוח בכדי שיהיה לי כוח לקום לעבודת השי"ת למחרת היום, ללמוד, ולהתפלל, ולקיים כל המצות שציוונו הבורא יתברך שמו, אלקא דרבי מאיר ענא", הכניס את המטבעות לקופת הצדקה ותיכף נרדם...

יהודי שהיה צריך לחתן את אחד מצאצאיו נסע פעם לאנגליה, בהיותו בביתו של אחד האנשים נשאל על ידו אם הינו מכיר את ר' וועלוועל, וכאשר ענה בחיוב שהינו מתפלל עמו כל יום במנין הותיקין שלו, הכניס הלה כסף במעטפה סגורה והגישו ליהודי הנ"ל ובתוכו פיתקא בכדי שר' וועלוועל יזכירו בכותל, ויקח על כך את שכרו משלם. כאשר חזר יהודי הנ"ל לארץ ובא לר' וועלוועל עם המעטפה, התעניין אצלו ר' וועלוועל באם הצליח באנגליה, וכאשר השיב שלא כל כך, החזיר לו את המעטפה הסגורה ואמר לו: "קח לך בעבור החתונה", מבלי לפתוח את המעטפה אפילו בכדי להסתכל כמה יש שם.

הנגיד ר' חיים משה פעלדמאן מלונדון בעבר כשהיה גר בארץ, היה מטמין אצל את כספו אצל ר' וועלוועל בהיותו עני ומטופל בילדים, בטוח היה שאף אחד לא יחפש אצלו כסף.

וסיפר בנו כי פעם כשהלך ר' וועלוועל איתו להרה"ק רבי יוחנטשע' מראחמסטריווקא זצוק"ל, פגש בחזרה את ר' חיים משה פעלדמאן, שקרא לו בצד ודיבר איתו משהו. לאחר מכן שאל הבן את אביו מה דיבר איתו, ענה לו אביו ר' וועלוועל שהוא אמר לו מוסר אודות ענין מסויים.

וישמעו רחוקים ויבואו

היה משתדל רבות לקירוב רחוקים, בחורים רבים שהסתובבו ברחובות בחוסר מעש, היה ניגש אליהם ומקרבתם, והיה מזמיןם לאכול סעודת מלוה מלכה לביתו, עד שהיה מחזירם למוטב בסיפורי צדיקים וכדומה.

פעם כשהגיע קבוצת בחורים מרומניה לפני פסח, שלח את שני בניו הבחורים [ר' לייבל ולבדלח"ט ר' משה] לערוך עבורם ליל הסדר, והמתין להם עד שחזרו רק אז פתח בעריכת הסדר.

גם את הבנות שהגיעו מחוץ לארץ לאחר המלחמה היה מצוה לקרבתם, והיה שולח את בנותיו ה"ה אמי מורתי מרת אסתר דרייזל ע"ה, ואחותה מרת מרים אשת הרה"ח ר' חנינא שיף ז"ל להוציאם מהבתים החילונים ששם השתכנו בבואם מחו"ל. הן הצליחו להוציא בנות רבות מבתי חרדים והצילו את יהדותם כשלאחר מכן בנו בתים נאמנים לה' ולתורתו. למרות שהיו כאלה שמחו בעדו שמוסר לבנות הללו מקום בביתם לישון, בכל זאת לא השגיח בעד המחאות, והיה דואג להם.

סיפר ר' וועלוועל שפעם אמר לו הצדיק רבי אריה לוינ' זצ"ל כשהוא רואה שבחורים חסידים מתעלים מעלה מעלה, כשכוונתו אליו.

במקום גדולתו אתה מוצא ענוותנות

את מעשיו הגדולים עשה בהצנע לכת וסלד מכל פרסום והתרחק כמטחווי קשת מכל נדנוד של כבוד. הוא עצמו היה עניו גדול מאוד, והיה תמיד מצטער שאינו מגיע למדריגת אביו הגר"צ זצוק"ל וכלשונו: **"מיין טאטע איז געוועהן ביי זיך אזוי אבלאטה – ריצפה"**.

אף בעיתותי שמחה לא הסכים לעלות לשבת בשלחן המזרח. בשמחת קשרי החיתון של אחי הרה"ח ר' אהרן יאקאב שליט"א שהתקיימה בביתו של כ"ק מרן אדמו"ר שליט"א מבעלזא, ברחוב מזור לפני למעלה משלושים שנה, הזמינו מרן לשבת לידו והושיבו לצידו, ומחמת שאין מסרבין לגדול הסכים לכן. פעם הודיעו לו כי כ"ק האדמו"ר מסקולען שליט"א רוצה לבוא לבקר, בשמעו זאת הלך מיד לבקר את האדמו"ר, ולא הסכים לכך שיבוא לביתו.

ענוותנותו היתה ללא שיעור אחד מתלמידיו ה"ה הרה"ג ר' טובי בלוי היה לו קביעות לקיים את מנהג הכפרות לפנות בוקר בחצר תולדות אהרן, וגם ר' וועלוועל היה בא לשם שנים רבות לקיים מנהג כפרות ומצות כיסוי הדם לפנות בוקר, כל פעם לאחר עשיית הכפרות היה ר' טובי נגש אליו להתברך, והיה אומר לו אגטן – רבי, ענה לו ר' וועלוועל לעומתו, הלא הינך רבי שלי, שפעם אחת למדתי ממך דבר בעת שהיה מלמד ידע על לשון רש"י בלע"ז איזה ראשי תיבות, והוא בא לת"ת ואמר ששמע שהראשי תיבות בלע"ז הוא "בלשון עם זר" וכן הזכיר לו כל שנה בעת שר' טוביה אמר לו "רבי" צחק ואמר אתה הרבי שלי שלמדת אותי דבר זה.

את הסיפור דלהלן שמעתי מאברך אחד שהיה נוכח בברית בבית מדרשו של האדמו"ר מסלאנים אצל אחד מנכדי ר' וועלוועל והאדמו"ר היה סנדיק וקראו לר' וועלוועל שיאמר את הברכות. המקריא הכריז **"הרב הצדיק ר' וועלוועל"** והוא התחיל לצעוק **"הצדיק הצדיק פו פו"** למה עושים זאת עבורינו? וכך ביטל את המשפטים הללו עד שנמאס לו לחשוב על כך. פעם כשאחד המתפללים הצטער שלא כיבדוהו כראוי, אמר לו האדמו"ר האם זוכר הינך את ר' וועלוועל כיצד כאב לו שקורים לו צדיק ובאיזה ביטול שפך אז את לבו למה אומרים זאת עליו? נא מה אתה רוצה?

בימי חייו סבל מכאובים ויסורים רבים על גופו ולא התרעם, רק בשחוק קל אמר **"מיט אשמייעכל" "עס בייסט אביסל יסורים של אהבה"** אירע והיו לו אגזמה על גופו, והרופא ציווהו להתרחץ באמבטיה, והיות ובביתו לו היה אמבטיה היה הולך לבית חתנו הרה"ח ר' חנינא שיק ז"ל, ועד שהיה נכנס לאמבטיה היו שפתיו ממלמלים בדברי תורה, ומיד כשיצא המשיך בלימודו.

בימים ההם הציעו לו לנוסע לים המלח, הוא התיישב עם בגדיו בתוך המים כשהתהילים בידו, וכאשר סיים לומר את כל ספר התהילים קם משם וחזר לביתו.

גם יסורי נפש סבל רבות כאשר שיכל שנים מבניו ושלשה מבנותיו, ובהיותו ניחון באמונת אומן באמונה ובטחון שאין לשער, כי מאתו יתברך לא תצא חלילה הרעות קיבל את הבשורות בהשקט ובדומיה.

פטירת בתו הבכירה

כשבתו הבכירה ה"ה אמי מורתי נפטרה על פניו במצאי שבת שירה ח"י שבט תשל"ז בהיותה בסוף שנות הארבעים לחייה, כששכבה על ערש דווי בבית החולים ביקור חולים ביומה האחרון, בקשה מצאצאה שילכו לקרוא להוריה. כשהגיע אביה פנתה אליו בשארית כוחותיה: **"טאטע יוצאת אני לדרך ארוכה ואני זקוקה לשמירה, מבקשת אני ממך שתברכני. יודעת אני שברכותיך יעזרו לי"**, לרגע נתרגש עד מאד, סגר את עיניו למשך מספר דקות הוריד דמעה, ואמר לה: **"יברכך ה' וישמרך תלכי לשלום לדרכך וה' הטוב יהיה בעזרך"**, במילים אלו נפרד האב מביתו הבכורה הצעירה.

בהלוויתה שהתקיים במוצאי שב"ק, הגיע אחד מהבנים שהיה מחוץ לעיר מאוחר לאחר שכבר כולם קרעו קריעה. ניגש אליו ר' וועלוועל ואמר לו: "דע לך שיש לברך ברכת 'דיין האמת' מתוך שמחה והודיה, כי הלא כך אמרו חז"ל 'חייב אדם לברך על הרעה כשם שמברך על הטובה'."

יצוין מה שאמר לי על אמי מורתי מרת אסתר דרייזל ע"ה "זי האט גיאהט א אויכע נשמה, זי איז גיוועהן א צדקת".

בנו ר' לייביל אייזנבאך

גם בנו המג"ש הרה"ג ר' לייביל אייזנבאך ז"ל נפטר על פניו בחייו. מן הראוי לציין מילין זעירין על מה שהיה עמו בבחרותו, ועל מה שספג בבית הוריו. פעם סיפר שבבחרותו הלך לישון אצל זקנו ר' חיים הערש, סבו הבחין בו שהוא שוכב במיטה ומתהפך מצד לצד, שאל אותו מה הינך שוכב כך, האם אינך יכול לישון, אז לך ללמוד. ושלח אותו משם לבית המדרש הסמוך, וכמובן שכאשר החל ללמוד התעייף וחזר לישון.

זקנו שרצה להכניס בקרבו משמעות הדברים "כי הוא חייך ואורך ימיו", נתן לו סטירת לחי, ואמר לו "שלאפן קומסטע? גיי לערנען!". ובאמת נתחנך ר' לייביל שאף שעסק לפרנסתו ונהנה מיגיע כפו, בכל זאת היה יושב ועוסק בתורה, והיה מרביץ שיעורי תורה במקומות שונים, והיה גאון בתורה.

שמעתי מדודי הרה"ג ר' משה אייזנבאך שליט"א, מחבר ספרי הלכה "משא הלכה" כי בבחרותו של אחיו הגדול ר' לייביל ז"ל חפץ היה להיכנס ללמוד בישיבת סלבודקא, מאחר ששמע שהיא ישיבה טובה, ונסע לבני ברק עם חפציו בתוכו התפילין שלו, ברצונו להתקבל שם בישיבה. אמנם הנהלת הישיבה לא רצתה לקבלו כי לא הכירוהו. והיות שכבר היה מאוחר בלילה והשיירות לא היו מצויות, נאלץ להשאר ללון שם. קודם שפנה לשינה חקר היכן נמצא בית המדרש בו מתפללים ותיקין מאחר שהקפיד תמיד להתפלל כותיקין, עוברי האורח הפנוהו לבית הכנסת שם התפלל החזון איש, לאחר שנשכב לישון באחד מבתי המדרש שבעיר, נכנס לבית הכנסת של החזון איש והחל להתפלל.

דרכו היה תמיד להתפלל בקול מילה במילה, והחזון איש שהבחין בבחור המתפלל בקול נתפעל מזה, וניגש אליו אחר התפילה לברר על מוצאו ועל מעשיו במקום. הוא לא ידע מי המדבר איתו, אך השיב כי מאחר שחפץ היה ללמוד בישיבת סלבודקא הגיע לכאן, ומכיון שלא הכירוהו לא קבלוהו ונשאר ללון כאן, ובא להתפלל כאן תפילת ותיקין. פנה אליו החזון איש "ווייסט איר וואס" הנה יש לי גיס ששמו ר' יעקב ישראל קנייבסקי (הסטייפלער זצוק"ל), והוא פתח עכשיו ישיבה לתלמידים סובר הנני שראוי אתה ללמוד בישיבתו, ובודאי תהנה מזה. לך אמור לי שאני שלחתיך.

ר' לייביל עדיין לא ידע עם מי דיבר, אך הלך לתומו להסטייפלער וביקש ממנו שרוצה להתקבל לישיבתו, ואכן קיבל אותו לישיבה. ובשאותו שנה למדו שם עם הסטייפלער כל מסכת חולין עם השלחן ערוך ביוזמה דעה עם כל ההלכות.

טרם שהחל הסטייפלער להרצות את שיעורו באותו שנה אמר להם דברי הקדמה, ובתוכם אמר שידעו שאין הוא לומר עמם כרבי עם תלמידים, כי אם באופן של חברותא. ואכן ההספק היה רב שגמרו ללמוד באותו שנה כל ההלכות כאמור.

לאחר שסיימו התלמידים ללמוד הלכות טריפות חפצו לסור לבית השחיטה שהיה בימים ההם בתל אביב בכדי לראות במו עיניהם את הריאה, מהו טריפה ומה לא, בקשו התלמידים מרבם שיצטרף אליהם לנסיעתם, אך הוא השתמט שזה קשה לו, וזה יגרום לו לביטול תורה וכדומה. בכל זאת רצו התלמידים מאוד שיצטרף גם רבם למסעם, בכדי שהוא יסביר להם מה שלמדו, על כן בקשו מר' לייביל שהיה בעל תושיה שיראה לפעול אצלו שיצטרף עליהם, הלך הוא לסטייפלער וביקש שוב שיבוא עמם וכאשר השיב שקשה לו, אמר לו הלא רבינו בשעה שהתחלנו ללמוד אמר לנו הרבי שהוא אינו רבי לתלמידים רק מלמד בחברותא, ובכן החברותות רוצים לנסוע, והלא הרבי גם הוא מהחברותא משום כן יואיל נא לבוא איתנו. כשמוע זאת הסטייפלער הביע תיכף הסכמתו לדבר ונסע עמם לבית

השחיטה. בשעת מעשה היו בחורים שלא נתנו לשאול את הסטייפלער שאלות היות ולא רצו להכביד עליו, אכן אז נענה להם ואמר: עכשיו שהנני כאן הינכם יכולים לשאול כמה שאתם רוצים...

לעילוי נשמות

יצוין שר' וועלוועל היה נוהג לומר קדיש, ללמוד ולהדליק נרות לטובת נשמותיהם של אלו שלא השאירו אחריהם משפחה. את נכדו אחי הרה"ח ר' יוסף משה יאקאב שליט"א עודד רבות שיוציא לאור את ספרו "זכרונות מאה שערים", שבו רשומים על הטיפוסים השונים והגלמודים שהסתובבו במקום, תוך ציון שמותיהם וימי היא"צ, וכבר נתן על כך מעות קדימה לספרים הבאים שיצאו לאור עולם בעזה"י.

בשבועותיו האחרונים נחלש עד מאוד, אולם המשיך בשארית כוחותיו לשמור על סדר חייו ושיעוריו. ביום ראשון שלפני החג עוד הגיע להתפלל ליד הכותל המערבי, ביום השני של ראש השנה לאחר חצות היום עוד שמע תקיעת שופר ולאחר מכן ביקש לנוח על מטתו, ואז השיב את נשמתו הטהורה לבוראו ממש במיתת נשיקה כשהוא זוכה לצלילות הדעת עד לרגעיו האחרונים.

הידיעה על פטירתו פשטה חיש מהר בקרב אנשי ירושלים ובהתאם לבקשתו שרק לפני חצי שנה אמר לבנו יקירו שהיה משמשו בנאמנות גדולה ובמסירות ה"ה הרה"ג ר' אשר שליט"א:

"תדע שאחרי שאגמור את זה העולם הולכים לעולם שכולו טוב, דע לך זאלסט מיר פאר פאקען און גלייך באשיטין" חלילה נישט קיין רמקול נישט פלאקאטן נישט קיין הספדים, זאת אמר לו חצי שנה לפני הסתלקותו.

וכך זכינו שמן השמים עזרו לו לקיים דבריו להלכה, מיהרו לערוך את הלווייתו עוד טרם כניסת השבת. בהלווייה רבת משתתפים נישאה רגלי מיטתו מביתו הקדוש [השייכת לכולל בתי אונגרין] ששם גר ועבד את בוראו יותר משמונים שנה להר המנוחות שם נטמן ליד קבר חתנו, הרה"צ חסיד ועניו צדיק וישר רבי חנינא שיף זצ"ל משב"ק אדמור"י בית גור ובתו הצדקנית מרת מרים ע"ה.

השאיר אחריו משפחה ענפה ומפוארת, שהם אחת המשפחות הנכבדות המיוחסות בירושלים ואף זכה לדור שישי על ברכיו כאשר כולם כאחד בלע"ה ממשיכים לתפארה בדרכי אבות כמסורת הדורות.

הרה"ח ר' יצחק דימאנט שליט"א היה תלמידו בת"ת תולדות אהרן, וברבות השנים שימש יחד עמו כמלמד בחיידר של הילדים הקטנים. ואמר לי אודותיו, כל פעם שיהודי צדיק נאבד אומרים שיש בדוגמתו משהו אחר. אך בדוגמת ר' וועלוועל קשה למצוא כמותו. אהבת ישראל: אהבה לכל יהודי, שפלות, ענוה, מסירות לזולת, יראת שמים, ניצול הזמן מבלי לבטל רגע, לא היה דבר כזה אפילו בהפסקות לשוחח יחד עם מלמדים, בשעות הללו היה חוזר על לימוד הדף היומי, לימוד משניות, וכדומה. לכל תלמיד נתן את כל לבו באהבה רבה. וסיפר שהוא עובד בחברה קדישא של הפרושים, יציאת נשמה כזו עם טבילה במקוה ולמצוא קבר בזמן קצר כזה, וכל כך מהר, שידוע שזהו טובת הנפטר, זה סובבו מן השמים רק לכבודו. וסיפר דבר מדהים אודות הכנת המקוה לטהרה בר"ה, שלמרבה המזל בדיוק בערב ר"ה נכנס יהודי לסדר את המקוה הקטנה ברח' אדמון [שהיה סגור כמה שנים], כך שיכלו לקיים שם את הטהרה שלו, וזה היה נראה שהכל סבבו מן השמים בעבורו.

מעדותן של יקירי ירושלים אודותיו

בהיותי אברך צעיר בערך לפני ארבעים שנה אמר לי הרה"ח ר' הלל ווינד זצ"ל "דיין זיידע איז באמת א ערליכע יוד גלייב מיר די קענסט איהם נישט.

כמו כן אמר לי הרה"ח רבי אלעזר שיף זצ"ל אז: "א דוגמא פון א יוד פאר צייטן, אויז דיין זיידע ר' וועלוועל, ווען איך זעהיי איהם גיט דאס מיר א דארמאן פון יראת שמים. סיפר לי בנו הרה"ח ר' מנדל שליט"א שאביו נהג כל פעם לשלוח לו בפורים משלוח מנות אף שגרו מרחוק.

וכלשון הזה אמר לי הרה"ג ר' אהרן יעקבוביץ שליט"א אבד"ק וואדקאט לפני ארבעים שנה כשלמדתי אצלו בכולל יור"ד חלק א': "דיין זיידע ר' וועלוועל איז א'מסטער פון א'חסידשער פאר צייטישער יוד".

וכן אמר לי הרה"ח המפואר ר' ישראל קליין זצ"ל "תדע ר' וועלוועל איז פאר מיר אמוסטער זיין אתמדה זיין גארנישט קייט מיט דעם איז ער מ'יין רבי".

והרה"ג ר' אהרן מרדכי רוטנער שליט"א תדע שזקנך ר' וועלוועל היה בקי באותיות הקטנות. ובדומה לזה אמר לי הרה"ח הישיש ר' שלמה זלמן קוט זצ"ל בשיבת "שער השמים" אולי יש מי שיודע יותר קבלה מזקינך, אבל ערלעכע יודען אין יותר גדול מזקנך. דע לך כשזקינך ר' וועלוועל התפלל לפני העמוד בימי השובבי"ם היה לי כאילו אכלתי כל היום.

תקופה קצרה לאחר פטירתו, התקיימה אסיפת חיזוק בבית מדרשו של כ"ק האדמו"ר מתולדות אהרן שליט"א, כשהאדמו"ר דיבר דברי כיבושין. בתוכם אמר שאיבדנו כעת צדיק נשגב שעבד את ה' בכל כוחו, הוא היה מחייב אותנו עם עבודת התפילה, עבודת השם, הצנע לכת, קדושה, שמירת עינים, ועוד, כעת חסר לנו הדוגמא של ר' וועלוועל ז"ל.

סיפר לי יהודי שהר' מ. וויסנשטרן אמר לו שכל הסיפורים על ר' וועלוועל זה כלום. וכך אמר: אני הייתי יתום והיה לנו משפחה גדולה ואמי מורתי היה לה קשה מאוד, לא היה כל הקופות חסד של היום, ור' וועלוועל היה בא מפעם לפעם עם מעטפות בכבודו ובעצמו והגישם לאמי כשהוא מתעניין כיצד היא מרגישה ועיניו עצומות, לך תדע מי זה ר' וועלוועל אצלינו היה מלאך המושיע.

נציין מעט מאורחות חייו כפי שנרשם ע"י צאצאיו

(חלקם צויין כבר בסדר יומו, ובכוא העת נציין כל דבר מקורו אי"ה)

- א. בזמנים הראויים לא החסיר יום מללכת לכותל המערבי ואפי' בשבתות ויו"ט, בשנת תשנ"ב כשהיה שלג בירושלים והיה כבר בגיל הגבורות, הלך רגלי לתפילת וותיקין מכיון שלא היו יכולים לנסוע עם רכב.
- ב. היה מקפיד שלא יאמרו "כותל" סתם רק יאמרו "כותל המערבי".
- ג. בהנחת תפילין היה עושה שי"ן למעלה וארבע כריכות על היד נגד השם י-ה-ו-ה אח"כ ג' כריכות י-ה-ו-ו ואח"כ בכף היד שין וד' וי'. ולא בירך על מצות תפילין כשיטת הבית יוסף.
- ד. היה לו סדר מיוחד בעת שהוריד את התפילין היה אומר "תפילין איז א אות אז דער אייבישטער האט אונז ארום גינמען פון מצרים", והיה אומר זאת באידיש.
- ה. היה נזהר כשהוריד התפילין להסתכל על השי"ן וכן כשהניח ואמר להסתכל על השין סגולה נגד כעס.
- ו. היה מקפיד לשמוע ברכת כהנים, ולפעמים היה משלם לכהן שיבא לדוכן. אם לא היה כהן במנין שלו היה יכול ללכת למנינים אחרים כדי שישמע ברכת כהנים. [והיה לפעמים כשהיה בביתו והיה שומע ברכת כהנים מחצר בית המדרש תולדות אהרן היה ניגש עד קצה המרפסת כדי להצטרף לברכת כהנים]
- ז. בחזרת הש"ץ היה מנהגו לעמוד ולשמוע מילה במילה מתוך הסידור.
- ח. היה יכול ללמוד שעות רציפות בלי הפסק עד שנותיו אחרונות.
- ט. היו לו שיעורים קבועים, ולא הסתכל עוד כמה יש לו ללמוד. וגם כך היה מעיר לחברותות שלו שאין מסתכלים כמה יש עוד ללמוד.
- י. לפני הלימוד היה אומר השיבינו ה' אליך ונשובה חדש ימינו כקדם, מכיון שצדיקים קבעו שצריך לשוב בתשובה קודם הלימוד.
- יא. לא דיבר על יהודי בכלל, ובפרט אם אחד דיבר רע צעק לשון הרע לשון הרע להפסיק אף על אלה שיש לדבר עליהם.
- יב. לא היה הולך לרגע בטל, בזמניו הפנויים היה לומד או אומר תהילים, או אכילה, או שינה.

- יג. היה אומר כל יום מתרי"ג מצות, וחינך את בניו ילדיו לידע כל התרי"ג מצות בעל פה.
- יד. היות שהבתי כסאות בבתי אונגרין היו בסופו של הבנין ודרך שם עברו לבנינים האחרים, לא עבר דרך שם אף פעם מפני הרבה טעמים וגם מפני שהיה מהרהר בדברי תורה.
- טו. כשהיה נושק המזוזה בידיו היה עושה באצבעותיו כמו אותיות ש-ד-י דהיינו הזרת קמוט הוא יוד, שלשה אצבעות ישרים שי"ן, ואגודל קמוט הוא דל"ת, והיה אומר שומר דלתות ישראל.
- טז. מאז שיצא כרוז ממורו ורבו הגרי"ץ דושנסקי זצוק"ל לא לנסוע באגד מכיון שהם מחללי שבתות, לא היה עולה על אוטובוס של חברות הללו, כל ימי חייו, אף שהדבר הגיע למסירת נפש ממש.
- יז. עד שנותיו האחרונים היה מקפיד לכתחילה לא לדבר בטלפון לחו"ל, ואם זה שהרים את הטלפון אמר לו שזה מחו"ל, לא דיבר. רק אמר למי שהרים את הטלפון שישאל מה רוצים, וענה ונתן עצות וברכות באמצעות זה שהרים, אבל אם אמרו לו שמי שמצד השני של הטלפון יש לו צער אז ניגש ודיבר בקצרות ממש.
- יח. הקפיד שיהיו לו שני כיסויים על ראשו בכל עת ואפילו בשינה.
- יט. היה לו סדר קבוע בלימוד שו"ע, ועבר עליו כמה פעמים, גם שו"ע חושן משפט ואבן העזר היו בתוך הסדרים שלו.
- כ. היה נשאר בבית המדרש עד שהלכו כולם, וסידר את הספרים בארונות כדי שלמחרת יהיו הספרים מוכנים ללמוד כך נהג שנים רבות.
- כא. כל פעם שהגיע מאן דהוא לביתו היה רוצה ומבקש ממנו שיברך ברכה, וענה אמן אחריו.
- כב. לפני הסעודה הקפיד לעשות ברכת שהכל, ואח"כ נטל ידיו לסעודה.
- כג. כשראה שאחד אוכל ביד שמאל היה מעיר לו, ואפילו מי שהוא איטר אמר לו דער טאטע האט גיזאגט אז מגווענט זעך איין לבסוף תוכל לאכול בימין.
- כד. לא כפף ראשו לצלחת לאכול, וכשראה אחד מתכופף העיר לו שאין צריכים לאכול כך, אחז את הכף באצבעותיו דוקא ולא בכף ידו.
- כה. בזמן האחרון הקפיד לאכול עם שלשה אנשים למזומן, וכשלא היה לו שלשה לא היה נוטל ידיו לסעודה.
- כו. נמנע מלאכל בשר בהמה [עיין בפנים], ובשר עוף היה אוכל רק בשבתות ור"ח וחזה"מ.
- כז. הקפיד מאוד שלא יצלמו אותו כמנהג אביו הגר"צ זצ"ל, שגם הוא הקפיד כהקפדת רבו **הרה"ק ר' מאטעלע מראחמסטיווקווע זי"ע** ואם תפס מי שצילמו היה דורש ממנו שיקרע את הפילים לעיניו, ראו עליו צער גדול אם מאן דהוא צילמו.
- כח. היה מעביר סדרה עם תפילין דר"ת והיה מעביר סדרה עם פירש"י והיה לוקח הרבה שעות העבודת המעביר סדרה.
- כט. יום השישי מי שבא אליו קודם שאל האם כבר עבר את הסדרה וכשהלה היה עונה לא היה אמר לך קודם לעבור הסדרה אח"כ תדבר.
- ל. את התוכחה היה מעביר דווקא בבית המדרש.
- לא. היה נוהג לעשות עירוב חצירות כל שבוע.
- לב. לא רצה לאחוז בידיו כלום בשבת אף שהוא לבדו היה עושה את העירוב ואפילו את המקל שלו לא רצה לקחת ואף שאמרו לו שהרבנים מתירים.
- לג. היה משחיז את הסכין כל ערב שב"ק.
- לד. היה נוטל ציפרניו כל שבוע, ומתגלח פעם לחודש.
- לה. הקפיד מאוד אחרי התפילה בליל שבת לא לדבר בדברים בטלים, רק לעשות קידוש מיד ולא לדבר בבית המדרש כלום אחרי התפילה, וציין זאת בשם זוהר הקדוש.
- לו. בכל הסעודה בשבת היה אומר רמזים על המאכלים בשם הווי"ה אדנ"י.
- לז. בסדר ההכנות שלו לערב שב"ק היה לו עבודה שלימה. לעת זקנתו ביקש לרשמו לו לעת זקנתו את אשר דיבר וזה מקצת הרשימה דלהלן:
- לח. לראות שיש שמן זית בבית.
- לט. לחם משנה.
- מ. מאכלי שבת דגים, מרק, טשולנט, ובשר.
- מא. להכין הדסים.

- מב. לפני השבת לבדוק הכיסים.
- מג. לקיים טועמיה.
- מד. לנוח קצת לפני שבת כהכנה לשבת.
- מה. לצחצח הנעלים.
- מו. לחתוך נייר לשבת.
- מז. היה לו המפתחות של המקוה שיהיה לו בכיסו בבגדי השבת [ואמר לנכדו לקחתו כי לא טלטל בשבת ראה בפנים].
- מח. בכל ליל שבת היה אומר תהילים אחרי אכילה.
- מט. הקפיד לא להשים הרבה אוכל בצלחת בשב"ק כדי שלא ישאר ויזרקוהו ואסור לבייש מאכלי שב"ק.
- נ. היה משתמש לקידוש ולהבדלה ולכוס של ברכה בגביע קטן כשיעור של רח"נ. כוס שלו [שקיבלו מאבותיו] היה מקדמת דנא לפי הנהוג בעיה"ק ירושלים, והקפיד על צאצאיו מי שמברך עליו ברכת המזון שיאמר ברכה אחרונה.
- נא. היה אומר לפני כל מאכל שאכל בשבת לכבוד שב"ק בשמחה.
- נב. היה נזהר בשב"ק לא ללכת ולא לעבור במקומות שיש חילול שבת, וויתר על שמחות נכדים אם היה צריך לעבור במקומות שיש חילול שב"ק ח"ו.
- נג. כשעשו הטמנה בשבת קודש אצל אחד בשם "עזרה" שהרבה הביאו את הסירים היה מקפיד לשים סיר בתוך סיר סגור בשני חותמות.
- נד. מלוה מלכה היה אצלו ענין גדול מאוד מאוד לברך דווקא עם מנין, היה אומר שבצעירתו היה הולך למרחקים עד שמצא מקומות עם מנין וב"ה בשנים אחרונים יש לו מנין בביתו, והיה מאוד שמח עם זה ואמר שבמלוה מלכה אפשר להתברך בכל. לפעמים נטל ידיו למלוה מלכה ועלה לבית המדרש של תולדות אהרן שם היו לפני גמר שלש סעודות ובירך אתם יחד.
- נה. היה אומר בשם צדיקים שבאם כל השנה אוכלים בשר במלוה מלכה אז גם בתשעת הימים מותר לאכול, וכן היה נוהג, והוסיף שיכולים להתחיל עם המנהג כעת ולהחזיקו כל השנה באמת.
- נו. היה רוחץ פניו במים חמין במוצאי שב"ק ואמר ומ'ח'ב"ש לעצמותם ר"ת ח'מין ב'מצאי ש'בת מ'לוגמא. והרבה פעמים היה הולך למקוה במצא"ש כי אמר שמשמע מרש"י לרחוץ פניו ידיו ורגליו.
- נז. בר"ח הלביש חלאט מיוחד יפה מאוד שהיה מיוחד רק לר"ח.
- נח. לא היה אומר הלל בברכה בר"ח כשיטת הב"י מרא דאתרא באר"י.
- נט. אם היה חל ר"ח יום א' היה בשלש סעודות אוכל כזית חלה ואומר רצה ויעלה ויבא.
- ס. כשהיה סנדק היה משלם לבעל השמחה סכום כסף.
- סא. בפורים מיד אחרי נטילת ידים הוציא משנה ברורה והתחיל ללמוד הלכות פסח שלושים יום קודם החג.
- סב. בסוכות כמעט שלא יצא מן הסוכה למעט בתפילות, ואם היה אחד מנכדיו עומד בחוץ העיר לו למה אתה מחוץ לסוכה כל רגע מצוה.
- סג. כששאלו אותו היכן גר מאן דהוא לא הסתפק בלהגיד לו שם ושם ימין ושמאל, רק היה הולך רגלי עמו עד המקום שהיה צריך, והיה אומר שאם מלווים את האדם הרי שהמלאכים מלווים אותו.
- סד. היה נותן עצות להנכדות להנהיג עם הילדים בדברים פשוטים פעם באה נכדה ואמרה לו זידי יש בעייה עם הילד בזה ובזה והייה מדריך במתינות מה לעשות כשעצותיו היו פרקטיים ביותר הן בהנהגה והן ברפואה.
- סה. היה אומר שהמהרש"א אומר בסנהדרין שאמירת תהילים מקרב הגאולה.
- סו. כשהיה אומר תהילים בלי הפסקה, היה לו פתק שהיה כתוב בה אנו מבקשים לא להפריע באמצע התהילים.
- סז. כשאחד בירך אותו היה מיד מברך חזרה ולא נשאר חייב היה עונה אמן און די אוכעט.